C/2026/4094

31.7.2026 г.

ИЗВЕСТИЕ НА КОМИСИЯТА

Насоки относно общата система за защита на видовете птици — членове 5 и 9 от Директивата за птиците

(C/2026/4094)

Съдържание

Страница

1. УВОД 2
2. ОБХВАТ И ЦЕЛИ НА ДИРЕКТИВАТА ЗА ПТИЦИТЕ 5
   - 2.1. Обхват 5
   - 2.2. Цели 6
3. ЧЛЕН 5 ОТ ДИРЕКТИВАТА ЗА ПТИЦИТЕ 8
   - 3.1. Текст на член 5 8
   - 3.2. Общи съображения 8
   - 3.3. Понятието „умисъл“ съгласно член 5 от Директивата за птиците 10
   - 3.4. Вземане на превантивни мерки за предотвратяване на умишлено посегателство 11
   - 3.5. Конкретни забрани съгласно член 5 12
   - 3.6. Прилагане на член 5 15
     - 3.6.1. Необходимостта от цялостна и ефективна законодателна рамка 15
     - 3.6.2. Включване на изискванията на член 5 в процедурите за издаване на разрешения 16
     - 3.6.3. Примери за дейности, които могат да попадат в обхвата на член 5, и за възможни превантивни мерки 17
4. ЧЛЕН 9 ОТ ДИРЕКТИВАТА ЗА ПТИЦИТЕ 32
   - 4.1. Текст на член 9 32
   - 4.2. Общи съображения 33
   - 4.3. Условия за прилагане на дерогации съгласно член 9 35
   - 4.4. Ролята на член 9 за осигуряване на постигането на целите на Директивата за птиците 45
   - 4.5. Член 9, параграфи 3 и 4 46

Приложение I: Прилагане на дерогации съгласно член 9 от Директивата за птиците по отношение на белобузата гъска 47

Приложение II: Прилагане на дерогации съгласно член 9 от Директивата за птиците по отношение на големия корморан 55

1. **УВОД**

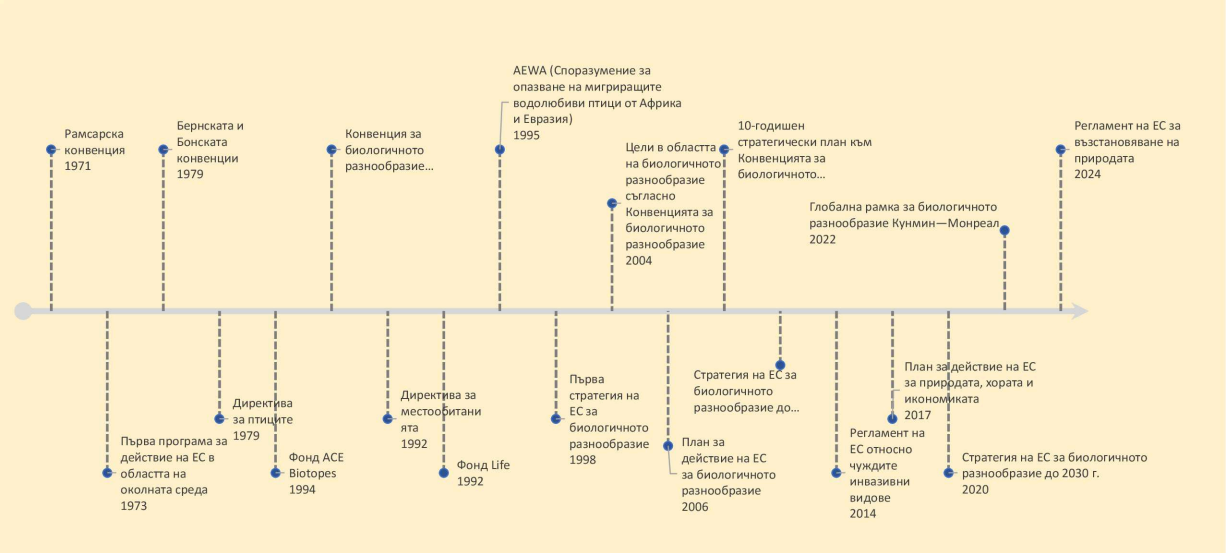
Директива 2009/147/ЕО относно опазването на дивите птици („Директивата за птиците“) ([1]) е основен стълб на политиката на ЕС в областта на околната среда. Тя е потвърждение на ангажимента на ЕС към опазването на биологичното разнообразие в световен мащаб, с който продължава да се гарантира защитата на видовете птици в цяла Европа.

Приетата през 1979 г. Директива за птиците беше отговорът на политиката във връзка със силния обществен протест срещу драстичното влошаване на птичата фауна. Тъй като птиците мигрират и не признават националните граници, беше ясно, че усилията за опазването им ще бъдат по-ефективни, ако се координират на равнището на ЕС. Освен това, птиците са важен косвен показател за състоянието както на биологичното разнообразие, така и на околната среда. По този начин Директивата за птиците придаде ново измерение на опазването на дивите животни, основаващо се на защитата и управлението както на местообитанията, така и на видовете, тъй като ставаше все по-ясно, че за да се защити даден вид, е необходимо да се опазва и неговото местообитание.

Въпреки че все още предстои да бъдат преодолени редица предизвикателства за гарантиране на здрави популации на птиците, Директивата за птиците продължава да определя стандартите за опазването на птиците във всички 27 държави членки.

Фигура 1

Хронология на основните инициативи на ЕС и на международно равнище в областта на природата и биологичното разнообразие

ОТКАЗ ОТ ОТГОВОРНОСТ

Настоящите тълкувателни насоки имат за цел да изяснят разпоредбите на членове 5 и 9 от Директивата за птиците, като в тях е събрана и приложимата съдебна практика на Съда на Европейския съюз. Насоките не са правно обвързващи и не пораждат нови правни задължения. В тях по-скоро се съдържат няколко разяснения, които да подпомогнат държавите членки при разработването на национални мерки за изпълнение, най-подходящи за техния конкретен контекст.

Това не засяга последващата съдебна практика на Съда на Европейския съюз, резултатите от текущия стрес тест на Директивата за птиците и Директивата за местообитанията, както и пакета от предложения за опростяване на административната тежест, представен от Европейската комисия ([2]). По-конкретно като част от този пакет Комисията предложи някои разпоредби, които биха гарантирали, че изискванията за защита на видовете, посочени в член 5 от

([1]) Директива 2009/147/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 30 ноември 2009 г. относно опазването на дивите птици (кодифицирана версия) (ОВ L 20, 26.1.2010 г., стр. 7, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2009/147/2019-06-26).

([2]) Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета и Комитета на регионите „Опростяване за устойчива конкурентоспособност“, COM(2025) 980 final.

Директивата за птиците, не се тълкуват като прекалено ограничителни или обременяващи, без това да застрашава постигането на целите на директивата ([3]). В зависимост от резултата от законодателния процес може да се наложи преразглеждане на настоящите насоки.

Обща рамка на Директивата за птиците

Директивата за птиците се отнася до опазването на всички видове естествено живеещи в диво състояние птици на европейската територия на държавите членки, за които се прилага Договорът (член 1) ([4]).

Като признава важността на постигането на баланс между основната необходимост от опазване на околната среда, включително чрез опазването на видовете птици, и други жизненоважни интереси, член 2 от Директивата за птиците изисква държавите членки да предприемат мерки за поддържане на популациите на всички видове, посочени в член 1, на равнище, което отговаря на екологичните, научните и културните изисквания, като се отчитат икономическите и рекреационните изисквания, или за адаптиране на популациите към това равнище.

Директивата за птиците изпълнява тази цел предимно чрез два основни стълба:

1) опазване на местообитанията на видовете птици (защита на териториален принцип); и

2) създаване на обща система за защита на всички видове, включваща определени забрани (защита на видовете).

Първият стълб се отнася до режима на специални защитени зони, предвиден в Директивата за птиците, и се основава на членове 3 и 4 от нея. Член 3 изисква държавите членки да вземат мерки за опазване, поддържане или възстановяване на достатъчни по разнообразие и площ местообитания за всички видове птици, посочени в член 1. Съгласно член 4 се определят специални защитени зони (СЗЗ) с цел опазване на най-подходящите територии за видовете, изброени в приложение I към директивата, и за редовно срещащите се мигриращи видове. След като дадена територия бъде класифицирана, тя става част от мрежата „Натура 2000“ и попада под режима на защита, предвиден в член 4, параграфи 1 и 2 от Директивата за птиците, както и в член 6, параграфи 2, 3 и 4 от Директива 92/43/ЕИО ([5]) („Директивата за местообитанията“) по силата на член 7 от същата Директива ([6]). За всяка СЗЗ държавите членки са длъжни да определят цели за опазване, специфични за съответната зона, както и да установят и приложат необходимите мерки за опазване ([7]). Накрая, планове или проекти, засягащи СЗЗ, могат да бъдат одобрени само ако не оказват значително отрицателно въздействие върху целостта на територията. Въпреки това, съгласно член 6, параграф 4 от Директивата за местообитанията, план или проект, който би оказал значително въздействие върху СЗЗ, може все пак да бъде осъществен поради наложителни причини от по-важен обществен интерес, включително и такива от социален и икономически характер, при липса на алтернативни решения и ако бъдат предприети компенсаторни мерки за осигуряване на съгласуваността на мрежата от СЗЗ.

([3]) Предложение за Регламент на Европейския парламент и на Съвета за ускоряване на екологичните оценки, COM(2025) 984 final. По-конкретно в член 8 от предложения регламент за ускоряване на екологичните оценки се предвижда, че когато в плановете и проектите са приети подходящи и съразмерни мерки за смекчаване на въздействието с цел избягване на убиване и обезпокояване, насочени към предотвратяване на значителни неблагоприятни въздействия върху популацията на съответните видове, въпреки възможното наличие на отрицателни въздействия върху отделни екземпляри от тези видове, тогава такова убиване или обезпокояване не се счита за умишлено по смисъла на член 5 от Директивата за птиците. Към момента на публикуването на настоящите насоки предложеният регламент все още не е приет. При пълно зачитане на съзаконодателите, които притежават изключителна компетентност за приемането на законодателство на ЕС, обсъждането на това предложение излиза извън обхвата на настоящите насоки. Поради това, може да се наложи преразглеждане на настоящите насоки в зависимост от резултата от законодателните преговори по този регламент. Същото важи и за Пакета за европейските електроенергийни мрежи, който до момента на публикуване на настоящите насоки също все още не е приет, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/ip_25_2945.

([4]) Вж. съединени дела C-473/19 и C-474/19, *Föreningen Skydda Skogen*, точка 36. Комисията изготви списък с видовете диви птици, попадащи в обхвата на директивата („списъка на птиците“): https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/f3bdeb3b-55c0-47a1-8482-e9a91b126b69/details.

([5]) Директива 92/43/ЕИО на Съвета от 21 май 1992 г. относно опазването на естествените местообитания и дивата фауна и флора (ОВ L 206, 22.7.1992 г., стр. 7, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1992/43/2025-07-14).

([6]) Член 7 от Директивата за местообитанията поставя СЗЗ под действието на изискванията за управление на територия, определени в член 6, параграфи 2—4 от Директивата за местообитанията. За повече информация относно тези разпоредби вж. „Управление на защитените зони по „Натура 2000“: Разпоредбите на член 6 от Директива 92/43/ЕИО за местообитанията“, https://data.europa.eu/doi/10.2779/02245.

([7]) Изискването за определяне на цели за опазване и за въвеждане на мерки за опазване в специалните защитени зони беше потвърдено в дело C-66/23, *Elliniki Ornithologiki Etaireia*, точки 46 и 56.

С втория стълб се установява обща система за защита на видовете птици, посочени в член 1 от Директивата за птиците. За разлика от изискванията за защита на специални зони, тази система се отнася за всички естествено живеещи в диво състояние птици на европейската територия на държавите членки, за които се прилага Договорът.

Този стълб се урежда от членове 5—9 от Директивата за птиците. В член 5 се изисква създаването на обща система за защита на видовете птици, посочени в член 1, като се изброяват конкретните забрани, приложими в този контекст. В член 6 се забраняват продажбата, превозът с цел продажба, държането с цел продажба и предлагането за продажба на живи или мъртви птици или продукти от такива птици, с изключение на случаите, предвидени в член 6, параграфи 2 и 3, за видовете, изброени в приложение III към директивата. В член 7 се определят условията за лов на видовете птици, изброени в приложение II към директивата ([8]). Съгласно член 8, параграф 1 се забранява използването на всички средства, съоръжения и методи, които се използват за широкомащабно или неизбирателно улавяне или убиване на птици, или такова, което би предизвикало изчезване в даден район на даден вид. В буква а) от приложение IV са изброени някои от тези практики, които попадат в обхвата на член 8. Съгласно член 8, параграф 2 се забранява преследване чрез използването на транспортни средства и при условията, посочени в приложение IV, буква б). Накрая, с член 9 се гарантира, че ограниченията за защита, предвидени в членове 5—8, са балансирани спрямо други важни интереси, като се определят обстоятелствата, при които е възможно да се направи дерогация от тези изисквания.

Прилагането на Директивата за птиците се подчинява на принципа на предпазните мерки, заложен в член 191, параграф 2 от Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС), като се прилага по-висок стандарт на защита в случаи на научна несигурност относно риска за даден вид.

Тъй като правният инструмент е директива, държавите членки трябва да транспонират разпоредбите ѝ в съответните си национални правни системи, което им позволява да вземат предвид националните особености. Съдът на Европейския съюз последователно е застъпвал становището, че транспонирането на директива трябва да бъде ясно и точно, вярно и с неоспорима задължителна сила и с необходимата специфичност, точност и яснота, за да спази изискването за правна сигурност ([9]). Освен задължението да транспонират правилно разпоредбите на директивата в националното законодателство, държавите членки трябва също така да гарантират, че въведената система за защита се прилага ефективно на практика. Ето защо компетентните органи изпълняват ключова роля в повишаването на осведомеността относно разпоредбите за защита, определянето на изисквания, създаването на стимули, наблюдението на спазването им и осигуряването на пълно и ефективно правоприлагане ([10]). Компетентните органи на държавите членки трябва да гарантират, че човешката дейност се осъществява по начин, който отчита и е съобразен с необходимостта от опазване на видовете птици в ЕС. Директивата за птиците също така осигурява гъвкавост, по-специално чрез разпоредбите за дерогации, които позволяват на държавите членки да намерят баланс между опазването на околната среда и важни обществено-икономически интереси.

Обхват на насоките

Настоящите насоки имат за цел да подпомогнат държавите членки при правилното прилагане на членове 5 и 9 от Директивата за птиците. Те отразяват единствено становището на Комисията и не са правно обвързващи. Единствено Съдът на Европейския съюз може да издава задължителни тълкувания на правото на ЕС. Когато Съдът на Европейския съюз се е произнесъл по дадена разпоредба от Директивата за птиците, Комисията се позовава на това решение при изготвянето на настоящите насоки, като същевременно подчертава възможностите за гъвкавост, с които разполагат държавите членки при прилагането на разпоредбите, като отчитат основните цели на директивата.

Член 7, в който са определени условията за лов на видовете птици, изброени в приложение II, в рамките на общите цели за опазване на директивата, вече е бил разгледан в предишни насоки на Комисията. Поради това, настоящите насоки са допълнение към Насоките относно лова в приложение на Директивата за птиците ([11]) и следва да се четат във връзка с него.

([8]) Вж. Насоките относно лова в приложение на Директивата за птиците — https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_en.

([9]) Вж. дело C-363/85, *Комисия/Италия*, точка 6; дело C-361/88, *Комисия/Германия*; дело C-159/99, *Комисия/Италия*, точка 32; дело C-415/01, *Комисия/Белгия*, точка 21; дело C-58/02, *Комисия/Испания*; дело C-6/04, *Комисия/Обединеното кралство*, точки 21, 25 и 26; дело C-508/04, *Комисия/Австрия*, точка 80; и дело C-290/18,*Комисия/Португалия (Определяне и опазване на специални защитени зони)*, точка 35.

([10]) Освен това, съгласно член 3, параграф 2, буква н) от Директива (ЕС) 2024/1203 на Европейския парламент и на Съвета от 11 април 2024 г. относно защитата на околната среда чрез наказателно право, държавите членки са длъжни да гарантират, че противоправното и умишлено убиване, унищожаване, придобиване, притежание, продажба или предлагане за продажба на екземпляр или екземпляри от видовете, изброени в член 1 от Директивата за птиците, съставлява престъпление, освен когато такова деяние се отнася до незначително количество от тези екземпляри.

([11]) Вж. Насоките относно лова в приложение на Директивата за птиците: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_en.

Настоящите насоки не обхващат разпоредбите на членове 6—8 от Директивата за птиците, нито разпоредбите за защита на териториален принцип, съдържащи се в член 4. За подробности относно изискванията за управление на специалните защитени зони (СЗЗ), съдържащи се в член 6, параграфи 2—4 от Директивата за местообитанията, вж. Насоките на Комисията „Управление на защитените зони по „Натура 2000“: Разпоредбите на член 6 от Директива 92/43/ЕИО за местообитанията“ ([12]).

Защо са необходими настоящите насоки?

Предвид нарастващите глобални икономически предизвикателства и предизвикателствата в областта на сигурността е важно да се гарантира, че с Директивата за птиците продължава да се подпомага конкурентоспособна и устойчива икономика, като същевременно се опазва нашето природно наследство.

Документът има за цел да предостави насоки за тълкуването и прилагането на общата система за защита съгласно Директивата за птиците, като същевременно допринася за намаляване на административната тежест. В него се изясняват минималните изисквания и се обяснява как изискванията за опазване на видовете могат да се прилагат правилно, като същевременно тази задача се улеснява за компетентните органи и икономическите оператори.

За да се гарантира единно прилагане на разпоредбите, настоящите насоки имат за цел също така да разяснят възможностите за гъвкавост, с които разполагат държавите членки с оглед на изискванията на директивата и на съдебната практика на Съда на Европейския съюз. Целта е да се даде възможност на публичните органи, както и на ползвателите на сушата и морето, да продължат дейността си с увереността, че не съществува риск от нарушаване на изискванията на директивата.

Настоящите насоки са предназначени предимно за националните, регионалните и местните органи в държавите членки, но ще служат като справочник за организациите и другите заинтересовани страни, участващи в прилагането на Директивата за птиците. Тяхната цел е да се изясни и рационализира прилагането на директивата, като се предоставят ясни и практически насоки, основани на опита в различните държави членки и на изводите, направени въз основа на тълкуването на директивата от Съда на Европейския съюз.

Приложение I към настоящите насоки съдържа указания относно белобузата гъска (*Branta leucopsis)* — вид, чиято популация е отбелязала значителен ръст, което в някои случаи е довело до сериозно увреждане, засягащо икономическите дейности. Предишни насоки, озаглавени *Great Cormorant: Applying derogations under Article 9 of the Birds Directive 2009/147/EC* (Голям корморан: Прилагане на дерогации съгласно член 9 от Директива 2009/147/ЕО за птиците) ([13]), в които се обяснява прилагането на член 9 в конкретния контекст на предотвратяване на сериозно увреждане на определени икономически дейности, свързани с големия корморан (*Phalacrocorax carbo*). Предвид значимостта на темата, необходимостта от актуализиране на посочения документ с оглед на националните предизвикателства, произтичащи от гъстотата на вида в някои части на ЕС, както и нуждата от решения за преодоляване на конфликтите между големия корморан и рибните стопанства, в приложение II към настоящите насоки е представена актуализирана версия. Целта на двете приложения е да се обясни степента на гъвкавост, с която разполагат държавите членки, за да предотвратят сериозно увреждане на селското стопанство и рибното стопанство, причинени от тези два вида, включително чрез практически примери.

2. **ОБХВАТ И ЦЕЛИ НА ДИРЕКТИВАТА ЗА ПТИЦИТЕ**

2.1. **Обхват**

1. Член 1 от Директивата за птиците определя обхвата на защитата, която тя осигурява.

„*Член 1*

(1) Настоящата директива се отнася до опазването на всички видове естествено живеещи в диво състояние птици на европейската територия на държавите членки, за които се прилага Договорът. Тя има за цел защитата, управлението и регулирането на тези видове и урежда тяхното използване.

(2) Настоящата директива се прилага за птиците, както и за техните яйца, гнезда и местообитания.“

([12]) Управление на защитените зони по „Натура 2000“ — Служба за публикации на Европейския съюз(europa.eu).
([13]) https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/eb3840b0-937d-4f0b-b616-107fe9825801.

2. Следователно съгласно член 1 от Директивата за птиците се отнася до опазването на всички видове естествено живеещи в диво състояние птици на европейската територия на държавите членки, за които се прилага Договорът ([14]). Комисията изготви списък с видовете птици, попадащи в обхвата на директивата, включително случайно преминаващи птици ([15]).

3. Съдът на Европейския съюз е постановил, че Директивата за птиците задължава държавите членки да опазват естествено живеещите в диво състояние птици в ЕС, дори ако естественото местообитание на въпросния вид не се намира на територията на съответната държава членка ([16]). Видовете, които са въведени в дадена държава членка, попадат в обхвата на Директивата за птиците, ако са местни на други места в ЕС. Обхватът на директивата обаче не включва привнесени видове, които не са местни за нито една от държавите — членки на ЕС, освен ако не са изрично посочени в някое от приложенията към директивата (например дивата пуйка, *Meleagris gallopavo*).

4. Съдът на Европейския съюз е потвърдил, че директивата не се прилага по отношение на екземпляри от птици, родени и отгледани в плен, тъй като разширяването на защитния режим извън популациите на птици, обитаващи естествената си среда, не би допринесло за постигането на екологичната цел, залегнала в основата на директивата ([17]). Директивата обаче се прилага по отношение на опитомени или родени и отгледани в плен екземпляри от диви видове, които са пуснати в естествена среда и вече не могат да бъдат ясно разграничени от дивите екземпляри. Това е необходимо, за да се гарантира защитата на дивите екземпляри, които биха могли погрешно да бъдат подложени на посегателство, забранена от директивата ([18]).

2.2. **Цели**

5. Член 2 от директивата изисква да се предприемат мерки за птиците, изброени в член 1.

„*Член 2*

Държавите членки вземат всички мерки, необходими за поддържане или адаптиране на популациите на всички видове, посочени в член 1, на ниво, което отговаря на екологичните, научните и културните изисквания, като се отчитат икономическите и рекреационните изисквания.“

6. Въпреки че Директивата за птиците не съдържа конкретна разпоредба, в която да се определят нейните цели, Съдът на Европейския съюз е формулирал целта на директивата, както следва:

„… видно от член 1 от Директивата за птиците, разглеждан в светлината на съображения 3, 5, 7 и 8 — целта на тази директива е да се защитават, управляват и регулират всички видове естествено живеещи в диво състояние птици на европейската територия на държавите членки, за които се прилагат Договорите, за да се гарантира опазването им като неразделна част от наследството на народите на Европа, което предполага дългосрочна защита чрез поддържането или възстановяването на достатъчно разнообразие и площ на местообитанията. С оглед на тази цел същата директива задължава държавите членки — съгласно член 2 във връзка със съображение 10 от нея — да вземат всички мерки, необходими за поддържане или адаптиране на популациите на тези видове птици на ниво, което отговаря на екологичните, научните и културните изисквания, като се отчитат икономическите и рекреационните изисквания, така че това ниво да може да се квалифицира като задоволително ([19]).“

([14]) Вж. съединени дела C-473/19 и C-474/19, *Föreningen Skydda Skogen*, точка 36.

([15]) https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/f3bdeb3b-55c0-47a1-8482-e9a91b126b69/details.

([16]) Дело C-149/94, *Vergy*, точка 18.

([17]) Дело C-149/94, *Vergy*, точки 12—15.

([18]) В случая със скалния гълъб (*Columba livia*) в много градски райони опитомени екземпляри отдавна са избягали от развъдни стопанства и формират вторично диви популации, които са се кръстосали с дивите популации. Въпреки че екземплярите, отгледани в плен, не попадат в обхвата на директивата, дивите гълъби попадат в обхвата на Директивата за птиците, освен ако не може да се докаже недвусмислено, че са отгледани в плен и се различават от популацията на дивите животни. Ако това разграничение на ниво екземпляр не може да бъде направено, както често се случва в реалните ситуации на управление, режимът на защита, предвиден в Директивата за птиците, се прилага в пълна сила. По отношение на контрола на популациите на дивите гълъби в градска среда се прилагат различни стратегии за управление, включително налагане на забрани за хранене, регулиране на източниците на храна и вода, използване на визуални и звукови средства за отблъскване, поставяне на физически прегради като мрежи и шипове за предотвратяване на кацането и гнездене, подмяна на оплодени яйца с фалшиви яйца в наблюдавани гълъбарници, премахване на гнезда, стерилизация, раздаване на фураж с контрацептивни средства, както и улавяне и отстраняване или преместване на отделни екземпляри. Ако избраните мерки за управление създават риск от нарушаване на забраните, предвидени в член 5 от Директивата за птиците, трябва да бъдат издадени съответни дерогации съгласно разпоредбите на член 9.

([19]) Дело C-784/23, *Voore Mets и Lemeks Põlva*, точка 51; вж. също точка 54 от същото решение. Вж. също дело C-131/24, *VIRUS и др.*, точка 40.

7. Съгласно член 1 целта на Директивата за птиците е опазването на всички естествено живеещи в диво състояние птици на територията на ЕС. В разпоредбата на член 2 се обръща специално внимание на необходимостта от поддържане на популациите на тези видове на ниво, което отговаря на екологичните, научните и културните изисквания, като се отчитат икономическите и рекреационните изисквания. Позоваването на тези изисквания в член 2 отразява влиянието, което те могат да окажат върху нивата на популациите на видовете, защитени съгласно Директивата за птиците. С оглед опазването на тези видове „задоволителното ниво“ трябва да се разглежда в контекста на тези различни изисквания и на начините, по които те могат да повлияят на нивата на популациите на птиците ([20]). Позоваването на необходимостта да се отчитат икономическите и рекреационните изисквания отразява също така факта, че икономическите и рекреационните дейности зависят от защитата на птиците и се влияят от нея. Следователно е необходимо да се гарантира, че при прилагането на всички разпоредби на директивата се отчитат екологичните, научните и културните, както и икономическите и рекреационните изисквания.

8. В тази връзка Съдът на Европейския съюз е потвърдил, че член 2 отчита, от една страна, необходимостта от ефективна защита на птиците, а от друга — изискванията в областта на общественото здраве и безопасност, икономиката, екологията, науката, селското стопанство и отдиха ([21]). Въпреки това, Съдът на Европейския съюз е потвърдил също така, че член 2 не представлява самостоятелно изключение от общата система за защита, установена с Директивата за птиците ([22]).

9. Следователно тези екологични, научни, културни, икономически и рекреационни изисквания не засягат изискванията, определени в Директивата за птиците, включително член 5, и не се вземат предвид при прилагането на предвидените в нея забрани ([23]). Възможностите за дерогация по член 9 отразяват посочените изисквания, които имат за цел да осигурят баланс между различните приоритети на политиката, свързани с прилагането на директивата. Освен това, икономическите и рекреационните изисквания могат да бъдат от значение при оценката на пропорционалността на евентуалните дерогации в контекста на прегледа на задоволителни алтернативи.

10. Могат да се вземат предвид и икономическите и рекреационните изисквания, доколкото тези дейности могат да бъдат част от факторите, въздействащи върху вида. Също така, при определянето на задоволителното ниво, което трябва да бъде постигнато и поддържано, трябва да се отчитат натоварванията върху видовете, произтичащи от икономически или рекреационни дейности.

11. Общите цели на Директивата за птиците не трябва да се смесват с обхвата на член 5, който допринася за постигането на целите на директивата чрез обща система за защита, разгледана в глава 3 ([24]).

12. С цел да се гарантира последователно тълкуване на Директивата за птиците и Директивата за местообитанията и да се постигне ефективно прилагане, Комисията счита, че под „задоволително ниво“ може да се разбира нивото, при което се постига благоприятно състояние на запазване ([25]).

([20]) Вж. по аналогия дело C-629/23, *Eesti Suurkiskjad*, точка 68.

([21]) Дело C-262/85, *Комисия/Италия*, точка 8.

([22]) Дело 247/85, *Комисия/Белгия*, точка 8; дело C-262/85, *Комисия/Италия*, точка 8.

([23]) Вж. по аналогия във връзка с член 4, параграф 4 от Директивата за птиците дело C-57/89, *Комисия/Германия*, точка 22.

([24]) Член 5 се прилага независимо от статуса на вида или от въздействието, което дадена дейност би оказала върху съответния вид. За по-подробно разглеждане вж. глава 3.

([25]) Комисията вече е подчертала тази връзка в Насоките относно лова в приложение на Директивата за птиците, стр. 20. Такова тълкуване произтича от ролята, която Директивата за птиците изпълнява за гарантиране на спазването на международните задължения на ЕС по Конвенцията за опазване на мигриращите видове диви животни и по-специално по Споразумението за опазване на мигриращите водолюбиви птици от Африка и Евразия (AEWA), Меморандума за разбирателство относно опазването на мигриращите грабливи птици в Африка и Азия (Меморандум за разбирателство относно грабливите птици) и Плана за действие за относно мигриращите сухоземни птици от Африка и Евразия (AEMLAP), като всеки от тях изисква защита на видовете птици и има за цел поддържането или постигането на благоприятно състояние на запазване.

3. **ЧЛЕН 5 ОТ ДИРЕКТИВАТА ЗА ПТИЦИТЕ**

3.1. **Текст на член 5**

„Без да се засягат членове 7 и 9, държавите членки вземат необходимите мерки за създаване на обща система за защита на всички видове птици, посочени в член 1, като по-специално забраняват:

а) умишленото убиване или улавяне по какъвто и да е метод;

б) умишленото разрушаване или увреждане на техните гнезда и яйца или преместване на техните гнезда;

в) събиране на техните яйца от дивата природа и тяхното запазване дори в случаите, когато те са празни;

г) умишленото обезпокояване, по-специално през периода на размножаване и отглеждане на малките, доколкото обезпокояването има съществено значение с оглед целите на настоящата директива;

д) държането на птици от видове, чиито лов и улов са забранени.“

3.2. **Общи съображения**

13. Член 5 от Директивата за птиците изисква създаването на обща система за защита на всички видове естествено живеещи в диво състояние птици, посочени в член 1. В член 5, букви а)—д) са изброени забраните за защита на тези видове.

14. Правилното прилагане на член 5 изисква държавите членки да създадат цялостна и ефективна законодателна рамка за защита на птиците, която да доведе до въвеждането на конкретни и специфични мерки за защита, които трябва да гарантират спазването на забраните, посочени в член 5 ([26]). Следователно член 5 изисква не само приемането на всеобхватна законодателна рамка, но и прилагането на конкретни и специфични мерки за защита ([27]).

15. Директивата за птиците предоставя на държавите членки възможност за гъвкавост при въвеждането на тази обща система за защита, включително по отношение на методите и законодателните инструменти, които могат да се използват за прилагане на забраните. Това може да включва приемането на конкретни закони, подзаконови актове или административни мерки, които ефективно да забранят посегателствата, изброени в член 5. Тази свобода на действие е подчинена на ограниченията, посочени в член 5, в съответствие с подробно описаното по-долу ([28]), както и на задължението да се гарантира, че тези мерки водят до действително предотвратяване на посегателствата, изброени в член 5 ([29]). Освен това, създаването и прилагането на общата система за защита следва да се основават на целта, посочена в член 2 от директивата, а именно да се поддържат или адаптират популациите на птиците на ниво, което отговаря по-специално на екологичните, научните и културните изисквания, като същевременно се отчитат икономическите и рекреационните изисквания, или да се приведат популациите на тези видове в съответствие с това ниво.

16. В съответствие с член 1 забраните, посочени в член 5, се отнасят за всички естествено живеещи в диво състояние птици на територията на държавите членки в Европа, към които се прилага Договорът. В съответствие с постановеното от Съда на Европейския съюз „от ясния и недвусмислен текст на член 5 от Директивата за птиците следва, че прилагането на забраните, посочени в тази разпоредба, по никакъв начин не е запазено за видовете, изброени в приложение I към същата директива или които са застрашени на определено равнище или чиято популация показва тенденция към намаляване в дългосрочен план“ ([30])... Вследствие на това, дори и популацията на даден обичаен вид да е стабилна и е вероятно да остане такава в обозримо бъдеще, държавите членки не могат да изключат такъв вид от обхвата на забраните, предвидени в член 5 ([31]). Съдът на Европейския съюз също така е

([26]) Съединени дела C-473/19 и C-474/19, *Föreningen Skydda Skogen*, точка 35.
([27]) Вж. по аналогия съединени дела C-473/19 и C-474/19, *Föreningen Skydda Skogen*, точка 75.
([28]) Вж. по аналогия дело C-518/04, *Комисия/Гърция*, точка 16.
([29]) Съединени дела C-473/19 и C-474/19, *Föreningen Skydda Skogen*, точка 75.
([30]) Съединени дела C-473/19 и C-474/19, *Föreningen Skydda Skogen*, точка 36.
([31]) Дело C-441/17, *Комисия/Полша*, точки 262—263.

постановил, че всяко разглеждане на въздействието на дадена дейност върху нивото на популация или състоянието на даден вид няма да бъде релевантно за целите на прилагането на член 5, с изключение на забраната по член 5, буква г) (вж. раздел 3.4) ([32]). В случая с член 5, буква г) фактори като гъстотата или състоянието на запазване на даден вид са релевантни единствено при определянето дали обезпокояването е сериозно по отношение на целта на Директивата за птиците, но не позволяват изключването на даден вид от обхвата на член 5, буква г).

17. Забраните, посочени в член 5, се отнасят и за видовете, изброени в приложение II към Директивата за птиците. Въпреки че член 7 разрешава лова на тези видове, което включва убиването или улавянето на екземпляри през определени периоди и при спазване на определени ограничения, посочени в член 7 ([33]), действията извън ловните сезони и дейностите, които биха нарушили член 5, като умишленото унищожаване на гнезда или яйца, остават забранени за видовете, изброени в приложение II. Обхватът на член 7 се ограничава до лова, което означава, че други дейности, които могат да причинят посегателство, остават забранени по отношение на видовете, изброени в приложение II. Насоките на Комисията относно лова ([34]) съдържат допълнителни указания относно задълженията, определени в член 7.

18. Въз основа на съдебната практика на Съда на Европейския съюз става ясно, че забраните по член 5 трябва да се прилагат без никакви времеви ограничения ([35]). Конкретните мерки и правила, чрез които се прилагат тези забрани, могат обаче, при надлежно обосновани случаи, да отчитат сезонни фактори и да се прилагат само през определени времеви периоди, например през периода на гнездене. По отношение на член 5, буква г) държавите членки трябва да обръщат особено внимание на чувствителните етапи от жизнения цикъл на видовете птици като периодите на размножаване или отглеждане на малките. Въпреки че такива сезонни фактори могат да бъдат взети под внимание, видовете птици не могат да бъдат изключени — дори за ограничен период от време — от общата система за защита, изисквана съгласно член 5 ([36]). Както е обяснено по-долу, прилагането на превантивни мерки към потенциално вредоносни дейности може да гарантира, че икономическите дейности не причиняват забранените посегателства, изброени в член 5, и стават съвместими с тази разпоредба.

19. Пълната и ефективна защита на дивите птици изисква също така всеобхватна защита по отношение на географския обхват. Това означава, че член 5 се прилага за целия географски обхват на Директивата за птиците, както е определен в член 1 от нея, независимо от това къде птиците могат да почиват или да преминават, както и дали дадената зона се намира в рамките на мрежата „Натура 2000“ или извън нея. Следователно всяко национално законодателство, което ограничава защитата на дивите птици до определена територия (например територия, представляваща природно наследство), е несъвместимо с Директивата за птиците ([37]). При прилагането на забраните по член 5 държавите членки могат обаче да отчитат географските критерии, които са от значение за всеки вид, като вземат предвид и целите на член 2.

Подкрепа за практическото прилагане 1: Гъвкавост при създаването на правна рамка за обща система за защита

Държавите членки разполагат със значителна гъвкавост при транспонирането на разпоредбите на Директивата за птиците в националното си законодателство, като същевременно поддържат ясна законодателна рамка и прилагат ефективни превантивни мерки, за да гарантират постигането на целите на Директивата за птиците. Това може да включва въвеждането на нови или задействането на конкретни закони, подзаконови актове или административни мерки на национално или регионално равнище, съобразени с техните специфични системи на управление. Превантивните мерки могат също така да бъдат включени в секторното законодателство, регулиращо икономически дейности като енергетиката, горското стопанство или селското стопанство, и при необходимост да бъдат адаптирани към конкретните регионални или местни условия. Освен това, държавите членки могат да улеснят прилагането на правната рамка, като предоставят подкрепа на икономическите участници чрез консултантски услуги, целеви схеми за финансиране и инициативи за повишаване на осведомеността.

([32]) Дело C-784/23, *Voore Mets и Lemeks Põlva*, точки 53—54, и дело C-131/24, *VIRUS и др.*, точка 43.

([33]) В дело C-157/89, *Комисия/Италия*, точка 14, Съдът на Европейския съюз е посочил необходимостта от „цялостна система за защита през периодите, в които оцеляването на дивите птици е особено застрашено“.

([34]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_en.

([35]) Дело C-252/85, *Комисия/Франция*, точка 9 — въпреки че това решение се отнася до член 5, букви б) и в), то може да се приложи към член 5 като цяло, тъй като формулировката не ограничава обхвата на нито една от предвидените в него забрани.

([36]) Дело C-507/04, *Комисия/Австрия*, точка 114.

([37]) Дело C-252/85, *Комисия/Франция*, точка 15.

3.3. **Понятието „умисъл“ съгласно член 5 от Директивата за птиците**

20. Преди пристъпването към конкретните разпоредби на член 5, е важно да се изясни понятието „умисъл“ — ключов фактор при тълкуването и прилагането на забраните по член 5, букви а), б) и г):

а) умишленото убиване или улавяне по какъвто и да е метод;

б) умишленото разрушаване или увреждане на техните гнезда и яйца или преместване на техните гнезда; и

г) умишленото обезпокояване, по-специално през периода на размножаване и отглеждане на малките, доколкото обезпокояването има съществено значение с оглед целите на настоящата директива;

21. В същото време забраните, изброени в букви в) и д), ще се прилагат независимо от намерението на извършителя.

22. Съществува утвърдена съдебна практика на Съда на Европейския съюз по отношение на понятието „умисъл“. Според Съда на Европейския съюз терминът „умишлено“ обхваща както дейности, чиято цел е улавянето, убиването или обезпокояването на птици, или унищожаването/увреждането на техните гнезда, така и дейности, които очевидно не преследват такава цел, но предполагат приемане на възможността за такова улавяне, убиване, обезпокояване, унищожаване или увреждане ([38]). Следователно, ако извършителят на дадено действие приеме възможността, че неговите действия ще доведат до забранено посегателство, но въпреки това продължи да действа, това попада под забраните, предвидени в член 5, дори и нанасянето на такова посегателство да не е било негово намерение ([39]). Въпреки това, що се отнася до видовете, изброени в приложение II, съществува изключение, тъй като екземпляри от тези видове могат да бъдат ловувани, т.е. убивани или улавяни, през определени периоди и при спазване на определени ограничения, посочени в член 7.

23. За да се установи информация с оглед определяне на умисъл, трябва да са налице две кумулативни условия: i) информацията за присъствието на птици; и ii) знанието, че разглежданата дейност може да причини забранен вид посегателство на тези птици. И двата елемента трябва да бъдат разгледани в контекста на наличната информация и нейното разпространение.

24. За да подпомогнат икономическите субекти, които извършват дейности, които могат да доведат до забранени посегателства, държавите членки следва да ги информират за наличните превантивни мерки.

25. На първо място, информацията за присъствието на птици включва случаи, при които са наблюдавани птици или техните гнезда в район, който ще бъде засегнат от въпросната дейност, или когато има научни данни и документирани наблюдения за наличието на птици в такъв район. Съдът на Европейския съюз е постановил, че това може да включва и случаи, в които тяхното присъствие може разумно да се очаква въз основа на екологични фактори, например вида и възрастта на гората или пасищата, характерни за определени видове птици ([40]).

26. Самата информация за присъствието на птици не е достатъчна; трябва да съществува и основателна опасност, че въпросната дейност може да доведе до забранено посегателство на срещащите се птици. В този контекст е важно да се отчитат нуждите и чувствителността на вида, като се вземат предвид местата, където гнезди, навиците му при гнездене, районите, които използва за търсене на храна или лов, както и други специфични за вида фактори. Тези познания могат да се основават на информацията, съдържаща се в плановете за действие за видовете, плановете за управление на обектите от мрежата „Натура 2000“ или плановете на горското стопанство, както и на всякакви други релевантни научни данни и изследвания относно съответните видове.

([38]) Дело C-784/23, *Voore Mets и Lemeks Põlva*, точка 49, и дело C-131/24, *VIRUS и др.*, точка 39.

([39]) Вж. дело C-784/23, *Voore Mets и Lemeks Põlva*, точки 47—48, в което Съдът потвърждава, че понятието „умисъл“ трябва да се тълкува последователно в контекста на член 5 от Директивата за птиците и член 12 от Директивата за местообитанията. В резултат на това, Съдът е приложил установената съдебна практика, свързана с понятието „умисъл“ по смисъла на член 12 от Директивата за местообитанията, към аналогичното понятие по смисъла на член 5 от Директивата за птиците.

([40]) Дело C-784/23, *Voore Mets и Lemeks Põlva*, точка 61.

27. Следователно определянето на риска се основава на взаимодействието между въздействията на съответната дейност и нуждите и уязвимостта на въпросния вид. Това може да се отнася например до сеч на дървета по време на периода на гнездене в места, за които е известно, че там гнездят горски птици, или до определени селскостопански практики, които засягат някои видове птици, гнездящи на земята, и които могат да доведат до убиването им, унищожаване на гнездата им или значително обезпокояване. Това не води до забрана за сеч и косене, а гарантира, че тези дейности са съвместими с опазването на птиците.

28. По същия начин ако дадена дейност е планирана извън периода на гнездене на видовете птици или са взети други предпазни мерки (вж. по-долу относно превантивните мерки), това може да не попада в обхвата на умишленото посегателство. Такова планиране би могло да се основава на периода от годината, през който се очаква да няма птици в района, където се извършва дейността. Възможно е също така да се определят специални зони, в които птиците отсъстват в рамките на по-голяма зона или местообитание. Тези съображения са силно зависими от конкретния контекст и затова трябва да се разглеждат индивидуално за всеки отделен случай.

29. При всички положения ролята на националните органи е от съществено значение. При регулирането на икономическите дейности националните органи следва да се основават на научни данни за географското и времевото наличие на птиците. Те следва да използват всички подходящи средства, за да разпространяват активно информация за наличието на птици и за всички съществуващи правила за тяхната защита, както и за наличните превантивни мерки. В съответствие с член 2 националните органи следва също така да предоставят тази информация на заинтересованите страни, за да могат техните икономически или рекреационни дейности да бъдат съвместими с изискванията за опазване на птиците.

30. Тъй като забраните по член 5 се прилагат независимо от действителното им въздействие върху съответните видове, с изключение на член 5, буква г), допустимостта за евентуално посегателство не може да се определя въз основа на нивото на популацията на съответния вид или въздействието върху него ([41]).

3.4. **Вземане на превантивни мерки за предотвратяване на умишлено посегателство**

31. Както е обяснено по-долу, приемането на ефективни превантивни мерки в отговор на потенциално вредоносни дейности може да доведе до изключване на умишлено посегателство, забранено съгласно член 5, букви а), б) или г), когато са изпълнени определени условия. Този подход може да предостави ясна рамка за икономическите субекти и националните органи и да ограничи необходимостта от прилагане на дерогации, като по този начин се намали и административната тежест.

32. Когато дадена дейност може да наруши забраните, определени в член 5, букви а), б) или г), компетентните национални органи могат да определят превантивни мерки, които участниците (икономически или други) могат да предприемат на етапа на планиране и/или изпълнение, за да се позволи провеждането на въпросната дейност, като същевременно се избегне, доколкото е възможно, посегателството на срещаните видове птици. Тези превантивни мерки трябва да бъдат конкретни и специфични, да отчитат съответната информация за засегнатите видове и да са насочени към избягване, доколкото е възможно, на всякакви забранени въздействия, които въпросната дейност може да има, с цел да се гарантира действителното спазване на забраните, изброени в член 5 ([42]). Когато дейностите се основават на превантивен подход ([43]) и съществува висока степен на сигурност, че посегателството ще бъде изключено, последващите остатъчни въздействия могат да се считат за случайни, а не за умишлени. Този подход има предимството, че позволява дадена дейност да бъде осъществена, без да е необходимо да се прибягва до дерогация съгласно член 9 от Директивата за птиците.

33. Когато не е възможно да се избегне такова посегателство, е необходимо да се прибегне до разпоредбата за дерогация, предвидена в член 9 (вж. следващата глава).

([41]) Дело C-784/23, *Voore Mets и Lemeks Põlva*, точки 49—54.

([42]) Вж. дело C-441/17, *Комисия/Полша*, точка 259, в което Съдът на Европейския съюз е постановил, че решението на националните органи, разрешаващо изсичането на дървета, за които е известно, че представляват важни местообитания за редица видове птици, нарушава член 5, букви б) и г), отчасти поради липсата на конкретни и специфични мерки за защита, които да предотвратят забраненото посегателство и да гарантират спазването на съответните изисквания.

([43]) Вж. по аналогия съединени дела C-473/19 и C-474/19, *Föreningen Skydda Skogen*, точка 77.

34. Тези превантивни мерки могат да бъдат взети предвид при преценката дали даден проект или дейност нарушава забраните, предвидени в член 5 ([44]). Съдът на Европейския съюз е потвърдил, че не е необходимо въздействията на даден проект да се оценяват независимо от предложените съпътстващи мерки, които имат за цел да предотвратят тези въздействия или, в случая по член 5, буква г), да ги намалят до незначителни нива. От значение са само въздействията, които птиците действително ще претърпят в резултат на изпълнението на даден проект ([45]).

35. Що се отнася до определянето на такива превантивни мерки и включването им в разработването и изпълнението на проекти или дейности, компетентните органи са длъжни да вземат предвид „най-достоверните налични научни данни и […] най-актуалните резултати от международните научни изследвания“ при оценката на ефективността на превантивните мерки ([46]). Въпреки това, операторите и компетентните органи не следва да се затрудняват прекомерно при доказването, че няма да настъпи забранено посегателство ([47]). Съдът на Европейския съюз е постановил, че не съществува задължение да се изисква доказателство за ефективността на превантивните мерки под формата на научна документация, удостоверяваща успешното прилагане на такива мерки, тъй като такава документация не винаги е налична ([48]). Когато се разглежда прилагането на превантивни мерки, например в рамките на процедура за издаване на разрешение, тяхната ефективност може да бъде доказана чрез мотивирано становище на назначен от съда експерт ([49]), а в зависимост от националното законодателство могат да бъдат използвани и други подобни инструменти.

36. След въвеждането им ефективността на превантивните мерки трябва да се наблюдава, за да се гарантира, че те се прилагат и действително осигуряват спазването на член 5, като предотвратяват посегателството на птиците и/или техните гнезда и яйца. Когато е уместно, може да бъде въведен механизъм за реагиране при констатирани случаи на забранени посегателства, за да се гарантира спазването на член 5. Без тези механизми за наблюдение и реагиране не би било възможно да се гарантира, че превантивните мерки действително осигуряват спазването на правилата. Когато се установи посегателство, може да се наложи да се предприемат коригиращи мерки, за да се предотврати извършването на по-нататъшно посегателство, така че да се гарантира спазването на член 5 и съответната дейност да може да продължи.

Подкрепа за практическото прилагане 2: Намаляване на административната тежест и осигуряване на правна сигурност чрез комплексни превантивни мерки

Националните органи могат да подпомагат икономически или рекреационни дейности, които биха могли да доведат до нарушение на член 5 от Директивата за птиците, като определят конкретни превантивни мерки, предназначени ефективно да предотвратяват посегателството на птиците. Когато се прилага ефективен превантивен подход, евентуалните остатъчни въздействия не следва да се считат за умишлени, което позволява дейността да продължи, без да е необходимо да се прибягва до дерогация съгласно член 9. Това може да улесни прилагането и значително да намали административната тежест, както и разходите за органите и предприятията, като същевременно осигури правна сигурност за операторите. Този подход следва да се прилага чрез тясно сътрудничество между компетентните национални органи и икономическите сектори, включително чрез предоставяне на съвети на операторите относно начините за спазване на изискванията на член 5 (вж. глави 3.3 и 3.5).

3.5. **Конкретни забрани съгласно член 5**

37. Всяка от забраните, изброени в член 5, определя посегателства, които държавите членки трябва да забранят. Съдът на Европейския съюз е потвърдил, че по отношение на букви а) и б) всякакво разглеждане на въздействието на човешка дейност върху нивото на популацията на съответния вид птици е ирелевантно за целите на тези разпоредби ([50]). Това тълкуване може да бъде разширено по аналогия към букви в) и д), тъй като и тези забрани не съдържат позоваване на

([44]) Вж. по аналогия дело C-131/24, *VIRUS и др.*, точка 44. Този случай се отнася единствено до забраната по член 5, буква г), но тълкуването му е полезно и за член 5, букви а) и б).
([45]) Вж. по аналогия дело C-131/24, *VIRUS и др.*, точка 45.
([46]) Вж. по аналогия дело C-131/24, *VIRUS и др.*, точка 57.
([47]) Вж. по аналогия дело C-131/24, *VIRUS и др.*, точки 50—53, където Съдът се позовава на принципа на ефективност.
([48]) Вж. по аналогия дело C-131/24, *VIRUS и др.*, точка 57.
([49]) Вж. по аналогия дело C-131/24, *VIRUS и др.*, точки 51 и 57—58.
([50]) Дело C-784/23, *Voore Mets и Lemeks Põlva*, точка 54.

необходимостта посегателството да има значително въздействие върху популацията на вида, нито позоваване на целите на Директивата за птиците. Съдът на Европейския съюз е посочил, че въздействието на дадена дейност върху популацията на даден вид ще се взема предвид само доколкото то е релевантно за оценката на пропорционалността на исканото изключение съгласно член 9 ([51]) (вж. глава 4). От друга страна, проучването на въздействието на човешката дейност върху нивото на популацията на съответните видове птици ще бъде релевантно за целите на член 5, буква г) ([52]).

Член 5, буква а) — Умишлено убиване или улавяне по какъвто и да е метод

38. Член 5, буква а) се прилага за всички етапи от жизнения цикъл на видовете птици. Това става ясно от липсата на каквато и да е подобна уговорка в текста на тази разпоредба.

39. Убиването или улавянето с цел лов може да се извършва по отношение на определени видове, изброени в приложение II към директивата, и в рамките на ограниченията, посочени в член 7. Съгласно член 7, видовете, изброени в приложение II, могат да бъдат обект на лов, при условие че ловът не се извършва по време на периода на отглеждане на малките или по време на различните етапи на размножаване на тези видове и не застрашава усилията за опазване в района на разпространение на видовете. За мигриращите птици, изброени в приложение II, забраната за лов се отнася и за периода, през който видовете се завръщат в местата си за отглеждане. Разяснения относно разпоредбите, свързани с лова на видовете, изброени в приложение II, са дадени в *Насоките относно лова в приложение на Директивата за птиците* ([53]).

Член 5, буква б) — Умишлено разрушаване или увреждане на техните гнезда и яйца или преместване на гнездата

40. Целта на опазването на гнездата ([54]) и яйцата е да се гарантира успешното размножаване на видовете птици. Някои видове се връщат в същото гнездо всяка година, докато други си строят ново гнездо. Поради това, Съдът на Европейския съюз е постановил, че член 5, буква б) изисква непрекъсната защита на гнездата, като отбелязва, че „непрекъснатата защита на местообитанията на птиците е необходима, тъй като много видове използват отново всяка година гнезда, построени през предходни години“ ([55]). Въпреки това, що се отнася до видовете, които обикновено не използват отново гнездата си от година на година и чиито гнезда обикновено не се използват повторно от други видове, няма да е необходимо да се осигурява защита на тези гнезда, след като бъдат изоставени.

Член 5, буква в) — Събиране на техните яйца от дивата природа и тяхното запазване, дори в случаите, когато те са празни

41. Събирането на птичи яйца от дивата природа представлява сериозна заплаха за тяхното опазване, тъй като нарушава естествения цикъл на размножаване и не позволява на птиците успешно да отгледат потомството си. Това представлява особено сериозна заплаха, когато става въпрос за редки и застрашени видове или за видове, които са много търсени в незаконната търговия с диви животни. При някои видове, например ловния сокол (*Falco cherrug*), събирането на яйца от гнездата е довело до рязък спад в популацията. В резултат на това, забраната за запазване на яйца, дори и празни, допринася за намаляване на търсенето на събиране, набавяне и търговия с яйца. Съдът на Европейския съюз е постановил, че тази забрана също трябва да се прилага без никакви времеви ограничения, което означава, че яйцата на дивите птици трябва да се ползват с непрекъсната защита ([56]).

Член 5, буква г) — Умишлено обезпокояване на птици, по-специално през периода на размножаване и отглеждане на малките, доколкото обезпокояването има съществено значение с оглед целите на директивата

42. Член 5, буква г) забранява дейности, които обезпокояват птиците и биха имали съществено значение за постигането на целите на директивите за птиците. Следователно, освен условието за „умисъл“, член 5, буква г) се прилага само доколкото обезпокояването „би имало съществено значение за целта […] популациите на всички видове естествено

([51]) Дело C-784/23, *Voore Mets и Lemeks Põlva*, точки 54—56.
([52]) Дело C-131/24, *VIRUS и др.*, точка 43.
([53]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_en.
([54]) Гнездото е кухина или структура, което птицата си прави или избира, за да снесе яйцата си, да ги излюпи и да подслони потомството си.
([55]) Дело C-252/85, *Комисия/Франция*, точка 9.
([56]) Дело C-252/85, *Комисия/Франция*, точка 9.

живеещи в диво състояние […] да се поддържат или адаптират на […] задоволително ниво“ ([57]). Въпреки че тази забрана важи без строги времеви ограничения, тя е особено важна по отношение на обезпокояването по време на периодите на размножаване и отглеждане на малките, тъй като това са най-чувствителните етапи за оцеляването на видовете птици, а оттам и за постигането на целите на директивата.

43. Съдът на Европейския съюз е потвърдил, че тази забрана се отнася единствено до обезпокояване, което оказва съществено въздействие върху поддържането на популациите на даден вид на задоволително ниво, а не до екземпляри от тези видове. Ситуацията е различна само ако „популацията на даден вид диви птици е толкова малка, че обезпокояването на единични екземпляри от този вид може да застраши опазването му“ ([58]).

44. Следователно компетентните органи трябва внимателно да преценят какво ниво на обезпокояване може да се счита за значително, като вземат предвид характеристиките и чувствителността на вида, неговите нужди, както и съответните дейности. Забраната по член 5, буква г) ще трябва да се прилага по-стриктно по отношение на редките и/или уязвимите видове, както и на онези, които, например, се намират в неблагоприятно състояние. За видовете, чиито популации са над задоволително ниво, би могло да се допусне по-голямо обезпокояване.

45. Факторите, които трябва да се вземат предвид при определяне на съществеността на дадено обезпокояване, включват продължителността (временно или постоянно), интензивността (мащаб, нива на шум, степен на промяна в околната среда), честотата, площта и близостта до засегнатите птици. Следователно е необходимо да се вземе предвид и кумулативният ефект от обезпокояването, като се отчитат и другите дейности, които се извършват в района, за да се определи точно дали дадено обезпокояване е значително.

46. Както е посочено в член 5, буква г), обезпокояването по време на периодите на размножаване и отглеждане на малките са особено важни, но следва да се обръща внимание и на други чувствителни етапи от жизнения цикъл, които биха могли да застрашат оцеляването (например обезпокояване във важни места за хранене и презимуване).

47. При преценката дали дадено обезпокояване е значително с оглед на целта за поддържане или възстановяване на популациите до задоволително ниво, е възможно да се вземат предвид всички превантивни мерки (вж. раздел 3.3), които ефективно предотвратяват въздействието на даден проект или друга дейност върху птиците или намаляват това обезпокояване до степен, при която то не оказва съществено значение ([59]). Доказването, че подобно обезпокояване няма да има съществено значение за целите на директивата, не трябва да „се затруднява прекомерно“ ([60]).

Член 5, буква д) — Държане на птици от видове, чиито лов и улов са забранени

48. Тази забрана се отнася за всички етапи от жизнения цикъл на екземпляра, независимо дали е жив или мъртъв, както и за всяка негова част. Това не се отнася за видовете птици, които могат да бъдат ловувани и са изброени в приложение II (при спазване на ограниченията, посочени в член 7), нито за птиците, които не са обхванати от директивата (вж. раздел 2.1), както и за птиците, които са законно уловени в дивата природа въз основа на законна дерогация съгласно член 9.

49. Трябва да е възможно идентифицирането на държаните екземпляри чрез официална система за регистрация, въведена на национално равнище. Това може да се гарантира чрез официална система за маркиране чрез пръстен ([61]) или, за предпочитане, чрез използване на микрочипове или ДНК профилиране, тъй като това са по-надеждни методи. Във всеки случай, като минимум, неотварящ се регистриран пръстен за крак с подходящ размер и без следи от манипулация е условието, което показва, че птицата е била във владение на животновъда през първите 10 дни от живота си, което сочи, че по всяка вероятност е родена в плен.

([57]) Дело C-784/23, *Voore Mets и Lemeks Põlva*, точка 62.
([58]) Дело C-131/24, *VIRUS и др.*, точка 41.
([59]) Дело C-131/24, *VIRUS и др.*, точка 44. В този случай превантивните мерки са били свързани с проект за път, но същото важи и за други дейности.
([60]) Дело C-131/24, *VIRUS и др.*, точка 53.
([61]) Неотварящ се пръстен за крак с подходящ размер и без следи от манипулация е минималното условие, което доказва, че птицата е била във владение на животновъда през първите 10 дни от живота си, което сочи, че по всяка вероятност е родена в плен.

3.6. **Прилагане на член 5**

3.6.1. *Необходимостта от цялостна и ефективна законодателна рамка*

50. Както е обяснено в глава 1, разпоредбите на директивата трябва да се прилагат с неоспорима задължителна сила и с необходимата специфичност, точност и яснота, за да спази изискването за правна сигурност. Следователно член 5 изисква приемането на цялостна и ефективна законодателна уредба чрез прилагането на конкретни и специфични мерки за защита, които осигуряват ефективното спазване на забраните ([62]). Като цяло държавите членки трябва да гарантират, че дейностите, включително повтарящите се дейности, се извършват в съответствие с разпоредбите за защита на видовете, за да се предотвратят ефективно забранените посегателства. Общата система за защита следва да включва правила и практики, предписани на операторите, но също така и кампании за повишаване на осведомеността, насърчаване и, ако е необходимо, мерки за прилагане. Това може да се постигне чрез различни средства, като инструменти за планиране, системи за предварително съгласие или конкретни правила, приложими към физически лица или икономически субекти в сектори, които могат да окажат въздействие върху видовете птици.

51. Мерките следва да бъдат съобразени с жизнения цикъл на конкретния вид, като се вземат предвид периодът на размножаване, местообитанията, в които се хранят, миграционните пътища, както и местата за почивка или гнездене. Когато е уместно, мерките могат да се прилагат към групи от видове, които са изложени на едни и същи заплахи и имат сходни характеристики. Въз основа на член 2 целите за опазване и възстановяване на даден вид могат да оправдаят по-конкретни или по-ограничителни мерки, за да се предотврати всякакво въздействие от дейностите, забранени съгласно член 5.

52. Компетентните органи в държавите членки трябва ясно да информират за забраните, както и за съществуващата информация относно наличието на видовете и за съществуващите или предписаните мерки за защита, както за засегнатите ползватели на сушата и морето, така и за широката общественост. Наблюдението е от съществено значение за определяне на ефективността на мерките. Това може да включва GPS проследяване, наблюдение на гнезда и колонии, а при рекреационни дейности — наблюдение на участниците от страна на организаторите. Обхватът и мащабът на това наблюдение (например на ниво парцел/зона, на ниво ландшафт, на регионално ниво) следва да бъдат определени от компетентните национални органи, за да се гарантира, че за всеки отделен случай се осигурява ефективен преглед на въздействието, което мерките оказват върху птиците.

53. Дори когато са взети всички превантивни мерки, не може да се гарантира, че всички рискове са отстранени. Държавите членки следва да въведат система за оценка на ефективността на превантивните мерки и да преразглеждат тези мерки периодично, като част от общата система за защита, изисквана съгласно член 5.

54. Към тези мерки, предприети с цел прилагане на Директивата за птиците, следва да бъдат добавени допълнителни мерки за прилагане или насърчаване, например като целенасочена информация относно изискванията за опазване. Тези мерки могат да включват насоки и брошури, разработени специално за сектора, повишаване на осведомеността сред заинтересованите страни и строго наблюдение на наличието на птици и гнезда, като същевременно се използват данните от гражданската наука.

55. В конкретни случаи и при наличие на необходимите условия може да бъде предоставено изключение от общата система за защита (вж. глава 4).

56. За да се избегне необходимостта от дерогация и по този начин да се намали административната тежест, държавите членки могат да предприемат превантивни мерки, за да гарантират спазването на изискванията на член 5 от директивата. Тези превантивни мерки отчитат спецификите на отделните сектори, както е предвидено в член 2 от директивата, и улесняват спазването на изискванията.

57. Превантивните мерки (както е обяснено в раздел 3.3) могат да се отнасят до вида, местоположението, проекта и времевата рамка на конкретна дейност или проект. Тези мерки могат да засягат етапите на планиране, строителство и експлоатация на даден проект или дейност. Например, поставянето на пътни огради, които предотвратяват птиците да летят и да се сблъскват с автомобили, или въвеждането на по-ниски ограничения на скоростта по магистралата след нейното изграждане, ако не може да се изключи вероятността от забранено посегателство. Тези мерки трябва да бъдат напълно оперативни през целия период на изпълнение на проекта или дейността.

([62]) Дело C-441/17, *Комисия/Полша (Беловежката гора)*, точка 252.

3.6.2. *Включване на изискванията на член 5 в процедурите за издаване на разрешения*

58. Член 5 не изисква извършването на конкретни оценки на въздействието или процедури за издаване на разрешения с цел постигане на съответствие. Тъй като член 5 представлява разпоредба в рамките на директива, държавите членки разполагат с гъвкавост да изберат най-подходящите средства за прилагане на изискванията, включително чрез интегрирането им в съществуващите процедури за издаване на разрешения или екологични процедури. Това е в съответствие с принципа на процесуална автономия на държавите членки ([63]).

59. При планирана дейност или проект, за които се изисква разрешение, като строителството на електропроводи, вятърни електрически централи, магистрали, мини или аквакултури, държавите членки могат да включат мерките за защита в процедурите за одобрение или издаване на разрешения, както и в оценките на въздействието върху околната среда, предвидени в член 6, параграф 3 от Директивата за местообитанията, или в Директивата за оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС) ([64]) и Директивата за стратегическа екологична оценка (СЕО) ([65]), за да се гарантира, че дейностите, за които се изисква разрешение, не са вредоносни за видовете птици. Това е възможно и при повтарящи се или продължителни дейности, за да се вземат предвид изискванията за опазване на видовете при подновяването на разрешенията за тях.

60. В този контекст вероятността въпросната дейност да доведе до посегателство, забранено съгласно член 5, би могла да бъде оценена и ограничена чрез съществуващите процедури за вземане на решения. В тази връзка оценките на въздействието върху околната среда или решенията за предварителна проверка, предприети в съответствие с Директивата за ОВОС, могат да предоставят полезна рамка за идентифициране на рисковете за видовете птици. Например, член 3, параграф 1, буква б) от Директивата за ОВОС изисква държавите членки да определят, опишат и оценят преките и непреките значителни въздействия на даден проект върху, наред с други компоненти на околната среда, биологичното разнообразие, като се отделя особено внимание на видовете, защитени съгласно Директивата за птиците. Това описание на вероятните последици може да се използва, за да се прецени дали е необходимо да се въведат превантивни мерки и да се адаптира въпросният проект, така че да бъде съобразен със забраните, предвидени в член 5. По същия начин прилагането на СЕО при изготвянето на планове (например планове за управление на горите) би могло да се използва за определяне на подходящи превантивни мерки и за гарантиране на спазването на изискванията на член 5.

61. Когато даден план или проект може да окаже значително въздействие върху защитените зони по „Натура 2000“ — било то самостоятелно или в съчетание с други планове или проекти — той следва да бъде подложен на подходяща оценка съгласно член 6, параграф 3 от Директивата за местообитанията (вж. глава 1 за подробности относно общата рамка на Директивата за птиците). Това означава, че оценката на потенциалното посегателство за птиците може да бъде включена в експертните оценки, които са част от процесите на вземане на решения на различни нива в дадена държава членка. Това позволява да се определят правилно и своевременно потенциалните въздействия на даден проект върху видовете птици, за да се гарантира спазването на разпоредбите на член 5 от Директивата за птиците, преди проектът да бъде реализиран.

62. Някои държави членки са включили оценките на въздействието върху видовете в съществуващите процедури за издаване на разрешения ([66]), включително с цел намаляване на административната тежест. Други държави членки са въвели специални процедури за спазване на изискванията на член 5 в случаите, когато горепосочените екологични оценки не се прилагат. Възможно е също така в секторното законодателство да се предвидят стандартни превантивни мерки за дейности, за които е известно, че водят до убиване или значително обезпокояване на птиците, да се издадат секторни насоки или стандарти, както и да се наложат сезонни ограничения върху определени дейности. При избора на най-подходящия подход за изпълнение на изискванията на член 5 държавите членки следва да отчитат и потенциалната административна тежест.

([63]) Вж. дело C-131/24, *VIRUS и др.*, точки 50—53.

([64]) Директива 2011/92/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2011 г. относно оценката на въздействието на някои публични и частни проекти върху околната среда (ОВ L 26, 28.1.2012 г., стр. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2011/92/oj), изменена с Директива 2014/52/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 16 април 2014 г. Вж. също Guidance on the interpretation of definitions of project categories in Annex I and II of the EIA Directive (Насоки за тълкуване на определенията на категориите проекти в приложения I и II към Директивата за ОВОС) (https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e7f9c73c-86ba-11ef-a67d-01aa75ed71a1/language-en?).

([65]) Директива 2001/42/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 27 юни 2001 г. относно оценката на последиците на някои планове и програми върху околната среда (ОВ L 197, 21.7.2001 г., стр. 30, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2001/42/oj).

([66]) Във Франция оценката на въздействието на даден проект върху видовете е сходна с процедурата по член 6, параграф 3 от Директивата за местообитанията по отношение на защитените зони по „Натура 2000“. Всеки проект, който може да окаже значително въздействие върху птиците, подлежи на подходяща оценка на последиците му за опазването на птиците. Ако проектът оказва значително въздействие върху видовете, компетентният орган прилага дерогации.

3.6.3. *Примери за дейности, които могат да попадат в обхвата на член 5, и за възможни превантивни мерки*

Пътен и железопътен трафик

63. Пътният или железопътният трафик може да окаже въздействие върху видовете птици, тъй като е възможно да възникнат сблъсъци между птици и превозни средства, както и с транспортната инфраструктура, или да се предизвика значително обезпокояване от шума на трафика ([67]). Компетентните национални органи отговарят за предприемането на необходимите мерки за предотвратяване на забранено посегателство във връзка със строителството и експлоатацията на транспортната инфраструктура. Подходящите мерки могат да включват въвеждане на постоянни или временни ограничения на скоростта, затваряне на пътя през определени периоди, монтиране на противоударни екрани с повтарящи се рисунки или стикери на хищни птици върху звукови бариери, както и изграждане на други подходящи съоръжения, например за предотвратяване на замърсяването от отточни води или за избягване на други видове обезпокояване.

Енергия

64. Производството на енергия и енергийната инфраструктура, особено тези, които се основават на изкопаеми горива, могат да окажат значително отрицателно въздействие върху видовете птици. Особено ако се вземе предвид кумулативният ефект върху климата, емисиите от електроцентрали на изкопаеми горива убиват над 30 пъти повече птици от вятърните паркове на произведен гигаватчас ([68]). Птиците могат да пострадат при сблъсък с комини на електроцентрали, работещи с изкопаеми горива, с вятърни турбини, с охладителни съоръжения на атомни електроцентрали, както и с електропреносни и разпределителни линии. Следователно ще бъде необходимо да се включат подходящи превантивни мерки както при планирането, така и при отделните проекти.

65. Вятърната енергия заема най-голям дял в производството на енергия от възобновяеми източници в ЕС, като допринася за борбата с изменението на климата, които са основната причина за загубата на биологично разнообразие. Независимо от това, вятърните паркове могат да окажат отрицателно въздействие върху популациите на птиците. Въпреки че вятърните турбини са причина за по-малко от 0,1 % от смъртните случаи при птиците, свързани с човешка дейност — което е значително по-малко в сравнение с традиционните енергийни централи или небостъргачите ([69]) — поради тяхното значение потенциалните въздействия са били подробно проучени както в рамките на ЕС, така и извън него. Съществуват много национални насоки относно въздействията и възможните мерки за смекчаване, както и насоките на Комисията Wind energy developments and EU nature legislation (Развитие на вятърната енергетика и законодателството на ЕС в областта на природата) ([70]).

66. Един от основните рискове, свързани с вятърните турбини, е сблъсъкът на птици с турбинните лопатки. При обсъждането на мерките за смекчаване на последиците е необходим йерархичен подход. На първо място, следва да се обмислят мерки, насочени към предотвратяване на въздействията, например предотвратяване на възникването на значителни въздействия още в самото начало, като се започне със стратегическия избор на местоположение за вятърните паркове, за да се избегнат миграционните пътища, местата за размножаване и хранене. Когато това не е възможно, следва да се предприемат мерки, насочени към намаляване на въздействията.

Практически пример 1: Картата на чувствителните зони за птици и прилепи във връзка с вятърни електрически централи във Фландрия

Фландрия е изготвила комбинирана карта на чувствителните зони, която има за цел да онагледи районите, в които разполагането на вятърни турбини може да представлява риск за птиците или прилепите. Тя е замислена като източник на данни и насоки за извършване на повече оценки на равнище обект и за стратегическо планиране. Това е примерна карта на чувствителните зони за повече от един вид, която показва как различни групи могат да бъдат оценени чрез един инструмент. В нея районът е разделен на четири категории: с висок, среден и възможен риск, както и с нисък риск/липсващи данни. Въпреки че елементите на картата са характерни за Фландрия, принципите могат лесно да се прилагат и другаде.

([67]) В дело C-131/24, *VIRUS и др.*, точка 39, Съдът е потвърдил, че проекти за изграждане на път могат да попадат в обхвата на член 5, буква г), дори когато посегателството върху птици не е било цел на тази дейност.

([68]) 5 things you should know about wind energy (5 неща, които следва да знаете за вятърната енергия) — Европейска комисия.

([69]) 5 things you should know about wind energy (5 неща, които следва да знаете за вятърната енергия) — Европейска комисия.

([70]) https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2b08de80-5ad4-11eb-b59f-01aa75ed71a1/language-en.

Инструментът включва карта на уязвимостта на птиците, основана на ГИС, която се състои от девет тематични карти (например зони за хранене и почивка за диви птици извън периода на размножаване, сезонни миграционни маршрути) и карта за прогнозиране на местообитанията. Тези тематични карти е най-добре да бъдат разглеждани поотделно, но също така могат да бъдат насложени, за да се направи преглед на всички потенциални чувствителни зони. Наложените една върху друга карти (като обобщена карта) са показани, като категориите на чувствителност са обозначени с висок (3), среден (2) и възможен риск (1), както и с нисък риск/липсват данни (0). Тази карта може да бъде разгледана подробно в уеб приложението, което съдържа и други важни карти (като защитени природни резервати, защитени зони по „Натура 2000“ и т.н.).
Картите на чувствителните зони и придружаващите ги насоки често се използват при вземането на решения за разполагане във Фландрия. Инвеститорите и консултантите на проекти ги използват за стратегическо планиране и като „отправна точка“ за по-подробни оценки на проекти на ниво терен. Местните и регионалните органи ги прилагат със същата цел и за проверка дали инвеститорите и консултантите на проекти са взели предвид надлежно наличната информация. Трябва да се подчертае, че за районите с висок риск местната оценка следва да бъде по-подробна.
Уеббазираното приложение: https://geo.inbo.be/windturbines/index.html.
За повече информация:

Flemish Risk Atlas Birds/Bats - Wind Turbines (Фламандски атлас на рисковете за птици и прилепи — Вятърни турбини), https://www.vlaanderen.be/inbo/en-gb/data-applications/de-vlaamse-risicoatlas-vogelsvleermuizen-windturbines/

67. След като се избегнат сблъсъците, временното регулиране при необходимост може да се използва като важна стратегия за намаляване на сблъсъците на птици с вятърни турбини, особено по основните миграционни маршрути. Това може да включва временни промени в експлоатацията, като се отчитат сезонните и дневните модели в поведението на видовете, например временно спиране на турбинните лопатки, когато в близост до вятърните генератори бъдат забелязани птици. Първоначално тази временна корекция при необходимост разчиташе на човешки наблюдатели, но днес тя все повече се автоматизира, като се използват радари, камери, GPS-предаватели, определяне на геозони и изкуствен интелект за проследяване на движението на птиците в реално време. Някои системи съчетават както човешко, така и технологично засичане, като операторите вземат окончателното решение за изключване.

68. Ако мерките за предотвратяване не се считат за подходящи или съразмерни, следва да се обмислят мерки за намаляване на въздействието. Те могат да включват мерки при проектирането, които да намалят интензитета на въздействията (например визуални средства за отблъскване, монтирани върху вятърните турбини, за да се подобри видимостта за птиците, което може да намали риска от сблъсък; звукови устройства за отблъскване могат да се използват по време на строителството и експлоатацията на морски проекти, за да се намали подводният шум).

Практически пример 2: Подпомагано от радар изключване при поискване, вятърна електрическа централа Barão de São João, Португалия

Във вятърната електрическа централа на E.ON Barão de São João с мощност 50 MW, разположена на миграционен маршрут, се прилага подпомагано от радар изключване при поискване (RASOD) на базата на предварително определен набор от критерии. Екип за наблюдение, който дежури в наблюдателни пунктове, е използван за наблюдение на полетната активност на мигриращи птици. Координаторът на екипа за наблюдение разполага с радарни данни в реално време, а оттам и с по-качествена информация, въз основа на която да започне изключване.

С течение на времето опитът на екипа за наблюдение е повлиял положително на ефективността на подхода RASOD: средното време, необходимо за изключване след даване на нареждане, намалява с 91 %, а средните годишни еквивалентни часове на спиране намаляват с 86 % между 2010 г. и 2014 г. Турбинните лопатки могат да спрат в рамките на около 15 секунди след започване на изключването с помощта на система за „надзорен контрол и събиране на данни“ (SCADA) за осигуряване на достъп в реално време и управление на отделни вятърни турбини и вятърни електрически централи.

Освен това, турбините се рестартират отново без нужда от допълнителна комуникация с оперативния персонал. По време на прилагането на протокола за изключване не са регистрирани сблъсъци на мигриращи реещи се птици. През последната година на петгодишното проучване общият еквивалентен период на спиране съответства на 0,2 % от годишното налично еквивалентно време, а над 40 % от еквивалентните периоди на спиране са довели до незначителни загуби на енергия поради ниските скорости на вятъра.

69. По отношение на изграждането на централи за енергията от възобновяеми източници, съпътстващи съоръжения за съхранение на енергия и свързването на такива централи и съоръжения за съхранение към електропреносната мрежа, Директива (ЕС) 2023/2413 (преработената Директива за енергията от възобновяеми източници) ([71]) въвежда съответни разпоредби за въвеждане на мерки за смекчаване на въздействието в „зоните за ускорено внедряване на енергия от възобновяеми източници“ (RAA) (член 15в от преработената Директива за енергията от възобновяеми източници), „специални зони за инфраструктура“ (член 15д от преработената Директива за енергията от възобновяеми източници), както и за проекти за енергия от възобновяеми източници извън тези зони (член 16б от Директивата за енергията от възобновяеми източници).

70. В член 15в, параграф 1, буква б) от преработената Директивата за енергията от възобновяеми източници се предвижда установяването на подходящи правила относно ефективни мерки за смекчаване на въздействието при изготвянето на планове за оценка на въздействието върху околната среда. В него се предвижда, че държавите членки трябва, когато е уместно, да гарантират, че подходящи мерки за смекчаване на въздействието се прилагат по пропорционален и навременен начин, за да се осигури спазването, наред с другото, на член 5 от Директивата за птиците. Член 15д, параграф 2 от преработената Директивата за енергията от възобновяеми източници съдържа подобна разпоредба при изготвянето на планове за специални зони за инфраструктура за зони за мрежова инфраструктура и инфраструктура за съхранение, необходима за интегрирането на енергията от възобновяеми източници в електроенергийната система. Изготвени са насоки ([72]) и конкретно проучване ([73]) относно определянето на RAA, както и насоки ([74]) за създаването на специални зони за инфраструктура, включително относно прилагането на мерки за смекчаване на риска.

71. Определението „подходящи мерки за смекчаване на въздействието“ означава, че мерките за смекчаване на въздействието следва да бъдат адекватни и ефективни за осигуряване на съответствие с член 5 от Директивата за птиците (например избягване на убиването и значителното обезпокояване на птиците), но в същото време и пропорционални. Например ако се докаже, че използването на визуални или звукови средства за отблъскване е достатъчно, за да се избегнат сблъсъци на птици с вятърни турбини в конкретна вятърна електрическа централа, няма да е необходимо прилагането на друга мярка за смекчаване на въздействието, като временно преустановяване на работата, когато в близост има птици.

72. В член 16б, параграф 2 от преработената Директивата за енергията от възобновяеми източници (Директива (ЕС) 2023/2413) е постановено, че за проекти, разположени извън RAA, „[к]огато в конкретен проект за енергия от възобновяеми източници са предприети мерки, необходими за смекчаване на последиците, случаите на смърт или обезпокояване на видове, защитени съгласно член 12, параграф 1 от Директива 92/43/ЕИО и член 5 от Директива 2009/147/ЕО, не се считат за преднамерено предизвикани“. В съображение 37 от преработената Директивата за енергията от възобновяеми източници се уточнява допълнително, че евентуално убиване или значително обезпокояване следва да не се счита за преднамерено предизвикано, ако проектът за изграждане и експлоатация на централи за енергия от възобновяеми източници [попадащ в обхвата на Директивата за енергията от възобновяеми източници] предвижда подходящи мерки за смекчаване на въздействието с цел избягване на това убиване, предотвратяване на обезпокояването, оценка на ефективността на тези мерки посредством подходящ мониторинг и, въз основа на събраната информация, предприемане на допълнителни мерки, необходими, за да се гарантира, че няма значително неблагоприятно въздействие върху популацията на засегнатите видове. Въпреки че в съображение 37 не се прави разграничение между проекти, разположени в рамките на RAA и извън тях, се подразбира, че такова уточнение би било приложимо и в двата случая ([75]).

73. Що се отнася до прилагането на нови мерки за смекчаване на въздействието (чиято ефективност все още не е широко изпитана), член 15в, параграф 1 и член 16б, параграф 2 от Директивата за енергията от възобновяеми източници позволяват използването им в пилотни проекти за централи за енергия от възобновяеми източници, разположени както в рамките на, така и извън RAA, при условие че тяхната ефективност се наблюдава и незабавно се предприемат коригиращи мерки, ако те се окажат неефективни.

74. Трябва обаче да се гарантира мониторингът на ефективността на тези мерки. Въз основа на събраната информация ще се наложи да се предприемат допълнителни мерки, ако се окаже, че настоящите не дават резултат.

([71]) Директива (ЕС) 2023/2413 на Европейския парламент и на Съвета от 18 октомври 2023 г. за изменение на Директива (ЕС) 2018/2001, Регламент (ЕС) 2018/1999 и Директива 98/70/ЕО по отношение на насърчаването на енергията от възобновяеми източници и за отмяна на Директива (ЕС) 2015/652 на Съвета (ОВ L, 2023/2413, 31.10.2023 г., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj).

([72]) https://energy.ec.europa.eu/publications/guidance-designating-renewables-acceleration-areas_en.

([73]) https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/354ebc7c-496d-11ef-acbc-01aa75ed71a1/language-en?WT.mc_id=Searchresult&WT.

([74]) https://commission.europa.eu/document/download/76fa5c90-909c-4bda-b655-edf564f5542e_en?filename=C_2025_4012_1_EN_annexe_acte_autonome_cp_part1_v2.pdf.

([75]) Член 16б, параграф 2 от Директива 2023/2413 изрично се отнася до проекти, разположени извън RAA. В тази връзка проектите, разположени в RAA — които се ползват с опростени процедури за издаване на разрешения — не следва да подлежат на по-строги правила за защита на видовете, отколкото тези, приложими извън RAA.

Съоръжения за електропреносни и електроразпределителни електропроводи

75. Електропроводите могат да представляват няколко сериозни риска за птиците, предимно поради сблъсък и поразяване от електрически ток.

76. Сблъсъците се причиняват както от електропреносните, така и от електроразпределителните електропроводи и възникват, когато птиците, особено по-едрите видове като грабливите птици или гъскоподобните, не забелязват електропроводите по траекторията на полета си, което води до наранявания или смърт. Това е особено проблемно в райони, където електропроводите пресичат миграционни маршрути, влажни зони или открити терени, където птиците разчитат на визуални ориентири при придвижването си. Някои видове са по-уязвими поради поведението си по време на полет, размерите си или ограничената си маневреност.

77. Поразяването от електрически ток е друга сериозна опасност, свързана с електропроводите със средно и ниско напрежение. Това се отнася особено за по-едри птици, които кацат на стълбове или пресечни проводници, докосват едновременно два фазови проводника или един проводник и заземен уред, особено когато перата им са мокри, като по този начин затварят електрическата верига. Най-засегнати са грабливите птици, щъркелите и другите едри птици, като смъртността често се наблюдава в райони, където конструкцията на стълбовете или разстоянието между проводниците е неподходящо. Видовите групи, които са особено често засегнати от смърт чрез поразяване от електрически ток, включват Ciconiiformes, Falconiformes, Accipitriformes, Strigiformes и Passeriformes ([76]).

78. Освен пряко причинените летални случаи, електропроводите могат да доведат до вторични екологични последици, като намаляване на популациите, промени в състава на видовете и повишена уязвимост спрямо хищници. Мерките за смекчаване на въздействието, като устройства за отклоняване на птици, изолирани проводници и стратегическо трасиране на електропроводите, са от съществено значение за намаляване на тези въздействия, но внимателното планиране и мониторинг остават от решаващо значение за постигането на баланс между развитието на енергийната инфраструктура и опазването на птиците. Освен това, високоволтовите електропроводи могат да фрагментират местообитанията и да създават препятствия, което променя моделите на движение на птиците и потенциално ограничава достъпа до важни места за хранене или размножаване.

79. Комисията изготви конкретни насоки по този въпрос, за да подпомогне държавите членки, заинтересованите страни и стопанските субекти да се справят с тези проблеми в съответствие с разпоредбите на законодателството на ЕС в областта на опазването на природата ([77]). Подобни насоки са разработени и на други места ([78]).

Практически пример 3: Проектът SafeLines4Birds

Това е шестгодишен проект, съфинансиран от програмата LIFE на ЕС, чиято цел е да се намали смъртността на птици, причинена от електропроводи във Франция, Белгия и Португалия. Тези взаимодействия — сблъсъци, поразявания от електрически ток и обезпокояване по време на периода на размножаване — представляват сериозна заплаха за различни видове птици, сред които брадатия лешояд, черния лешояд и стрепета. Проектът е насочен към 13 вида, които са особено уязвими поради размерите, поведението и ареала си на разпространение.

По този проект работи разнообразен консорциум от 15 партньора, включващ оператори на преносни системи (ОПС), оператори на разпределителни системи (ОРС), екологични НПО и научни експерти от Франция, Белгия, Португалия, Германия и Съединените щати. Инициативата SafeLines4Birds, стартирана от Френския национален комитет по орнитофауна (CNA), е пример за рядко срещано и ефективно сътрудничество между организации за опазване на природата и оператори на преносната мрежа. Това сътрудничество улеснява целенасочените и координирани действия за намаляване на въздействието на електропроводите върху птиците.

([76]) https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0006320797001766.

([77]) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018XC0618(02).

([78]) Конвенцията за опазване на дивата европейска флора и фауна и естествените местообитания, 2004 г. Препоръка № 110 за свеждане до минимум на неблагоприятните последици от надземните съоръжения за пренос на електроенергия (електропроводи) върху птиците; https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=847305&Site=COE; Конвенция за опазване на мигриращите видове диви животни (CMS), 2002 г. Резолюция 7.4 относно поразяване от електрически ток на мигриращи птици; http://www.cms.int/sites/default/files/document/RES_7_04_Electrocution_0_0.pdf.

Проектът използва многостранен подход за справяне с проблемите, свързани със смъртността при птиците. Ключът е в изготвянето на карта на уязвимостта и определянето на най-критичните зони, след което да се предприемат мерки за модернизация или да се окаже съдействие при бъдещото планиране на електроенергийната мрежа. Сред основните мерки за намаляване на риска, които ще бъдат приложени в рамките на проекта, е монтажът на 3 880 устройства за предотвратяване на сблъсъци на участъци с повишен риск. Освен това, ще бъдат изпитани иновативни решения като системата за предотвратяване на сблъсъци с птици (ACAS), която използва ултравиолетова светлина за подобряване на видимостта на кабелите през нощта, както и мерки за предотвратяване на поразяване от електрически ток. Освен това, SafeLines4Birds има за цел да намали обезпокояването по време на периода на размножаване, както и да подобри и сподели знанията в цяла Европа. Дългосрочната цел е да се гарантира жизнеспособността на целевите видове птици чрез свеждане до минимум на контактите им с електропроводите.

За повече информация:

https://www.safelines4birds.eu/.

Каре 1: Конференция Wingspan

Конференцията Wingspan 2024: Partnerships for a bird-friendly energy transition (Партньорства за енергиен преход, съобразен с нуждите на птиците) се проведе в Брюксел през 2024 г. и беше първото издание на Wingspan, конференция, която ще се провежда на всеки две години с цел енергиен преход, положителен за природата.

Конференцията през 2024 г. представи партньорствата между операторите на електроенергийни мрежи, предприемачите и операторите на възобновяеми енергийни източници и гражданското общество в областта на околната среда — и създаде благоприятна среда за възникването на нови партньорства. Това беше първата от поредица двугодишни конференции, на които природозащитни организации, учени, оператори на електроенергийни мрежи, организатори на проекти за възобновяема енергия и представители на правителството обменят стратегии и решения за енергиен преход, положителен за природата. Темите, предназначени за международна аудитория, обхващаха най-новите научни познания, най-съвременните стратегии за опазване на околната среда и технологични иновации, съобразени с природата.

С участието на 320 души, присъстващи както онлайн, така и на място, събитието събра широк кръг заинтересовани страни — оператори на електроенергийни мрежи, НПО, организатори на проекти за възобновяема енергия, учени и представители на органите — от цял свят, за да обсъдят спешната необходимост от енергиен преход, съобразен с природата. Конференцията включваше ползотворни панелни дискусии, научни презентации, практически семинар, сесия с плакати и изложение, на което бяха представени устройства за защита на птиците, използвани по електропроводи и в инфраструктурата за вятърна енергия.

Всички материали от конференцията са достъпни тук: https://wingspan-conference.eu/wingspan-2024/.

Сборник с резюмета: https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:ccde2a24-f6a9-4347-bfd1-43daa5280358.

Добивна промишленост

80. По своята същност добивът на полезни изкопаеми неизменно оказва въздействие върху земята, на която се извършва. В повечето мини и кариери е необходимо да се премахнат повърхностните елементи по време на добивния процес, като се изисква пространство за складови насипи, терикони и хвостохранилища, както и за свързаната с тях инфраструктура, сгради и пътища за достъп. Понякога такива дейности могат също така да унищожат гнезда и яйца, да причинят значително обезпокояване на птиците и да доведат до загуба или влошаване на състоянието на техните местообитания. Това обаче в никакъв случай не е систематично и рисковете от въздействия трябва да се оценяват за всеки отделен случай. Необходимо е постоянно наблюдение на наличието на птиците и съответно следва да се предприемат подходящи мерки в рамките на мястото на добив и околните райони. Комисията изготви конкретни насоки по този въпрос, за да подпомогне държавите членки, заинтересованите страни и стопанските субекти да се справят с тези проблеми в съответствие с разпоредбите на законодателството на ЕС в областта на опазването на природата ([79]).

([79]) Европейска комисия: Генерална дирекция „Околна среда“, EC guidance on undertaking non-energy extractive activities in accordance with Natura 2000 requirements (Насоки на ЕК за извършване на неенергийни добивни дейности в съответствие с изискванията на „Натура 2000“), Служба за публикации, 2011 г., https://data.europa.eu/doi/10.2779/98870; и Guidance document on non-energy mineral extraction and Natura 2000: a summary (Насоки относно добива на неенергийни полезни изкопаеми и изискванията по мрежата „Натура 2000“: обобщение), Служба за публикации на Европейския съюз, 2019 г., https://data.europa.eu/doi/10.2779/985239.

Практически пример 4: LIFE in Quarries

LIFE in Quarries е проект, ръководен от Fédération de l'Industrie Extractive et Transformatrice de Belgique (FEDIEX) (Федерация на добивната и преработвателната промишленост на Белгия в партньорство с Валонския регион (Дирекция „Природа и гори“), Университета в Лиеж — Gembloux Agro-Bio Tech, Отдела за биологично разнообразие и ландшафт, Natagora asbl и Parc naturel des Plaines de l'Escaut. Проектът показа, че действащите кариери, които създават скални склонове, пясъчни склонове, голи почви, временни или постоянни водни басейни и разнообразен терен, могат да приютяват изненадващо голямо биологично разнообразие, включително птици, които предпочитат такива открити или скалисти/пясъчни местообитания пред горите или земеделските земи.

Чрез мерки като възстановяване на вертикални скални склонове и пясъчни брегове (пясъчни плитчини/неукрепени скални склонове), стопанисване на временни водоеми и пасища, както и създаване на постоянни водоеми или плаващи платформи, проектът създаде благоприятни места за гнездене и хранене на птиците. Сред видовете, които извличат полза от това, са птиците, гнездящи по скалите или по бреговете, като брегова лястовица, обикновен пчелояд и земеродно рибарче. В силно урбанизираните и стабилизирани райони кариерите играят важна роля за поддържането на популациите им. Опазването, целенасоченото създаване и поддържането на вертикални скални стени и пясъчни насипи осигуряват идеално местообитание за тези земекопни видове. Без намеса вертикалните склонове в крайна сметка се срутват, а растителността завладява тези голи пясъци, което прави местообитанието неподходящо.

Вместо да се чака затварянето на кариерите, в рамките на проекта LIFE in Quarries беше приложено „динамично управление на биологичното разнообразие“ по време на добива, което означава, че създаването и поддържането на благоприятни за птиците местообитания се осъществяваше успоредно с дейността на кариерите. Това показа, че е възможно да се съчетаят текущата промишлена дейност с опазването на популациите на птици и други диви животни.

В мрежата от 27 участващи действащи кариери биологичният мониторинг потвърди, че целевите видове, включително птиците, са се заселили бързо в новосъздадените местообитания, което показва, че управленските мерки са довели до реални резултати за биологичното разнообразие, а не само до теоретичен потенциал.

Проектът положи основите на добри практики в управлението на биологичното разнообразие, които могат да бъдат приложени и на други места, като насоките, протоколите за мониторинг и дългосрочните ангажименти (например поддържането на ключови местообитания в продължение на 15 години) предлагат модел за операторите на кариери, чрез който те да включат опазването на птиците и дивите животни в стандартните си дейности.

За повече информация:

https://www.lifeinquarries.eu/en/

Жилища и сгради

81. Сградите оказват влияние върху птиците по няколко начина. Използването на големи стъклени повърхности в съвременните сгради създава риск от сблъсък. Птиците често не могат да разграничат отразяващото или прозрачното стъкло от откритото небе или растителността, затова се блъскат в него и се нараняват или загиват. Много производители на стъкло в Европа вече предлагат „безопасно за птици стъкло“, което съдържа видими мотиви (точки, линии) или покрития, които правят стъклото забележимо за птиците. Възможно е и модернизиране на съществуващите стъклени повърхности чрез използване на фолиа, които намаляват отражението и, при правилно проектиране, значително намаляват риска от сблъсък. Решения предлагат и архитектурните промени в проектирането на сградите, като използването на наклонени стъкла, ребра и прекъсвания в отражението, така че стъклото да не създава толкова силна илюзия за „пряк проход“ за птиците.

Практически пример 5: LIFE BooGi-BOP — предотвратяване на сблъсъците на птици със сгради

LIFE BooGi-BOP (LIFE17 GIE/DE/000466) е проект, финансиран по линия на програмата LIFE, в рамките на който се отчита, че сблъсъците на птици със сгради със стъклени фасади представляват заплаха за биологичното разнообразие, която до голяма степен се пренебрегва. В рамките на инициативата Bird strike on buildings: what can companies do? (Сблъсък на птици със сгради: какво могат да направят дружествата?) BooGI-BOP предоставя на дружествата и собствениците на обекти информационен бюлетин и наръчник, в които се обяснява защо птиците се блъскат в прозорците. Например отраженията от растителността или небето, както и заблуждаването на ориентацията от вътрешното осветление и външното нощно осветление. В насоките се разглеждат сблъсъците на птици със сгради като част от по-широкообхватния подход към проектирането на обекти, насочен към опазването на биологичното разнообразие, като насърчават дружествата да включват мерки за предотвратяване на сблъсъци в своите оценки на обектите, тръжни процедури и практики за управление на съоръженията.

На практика BooGI-BOP подпомага дружествата, като им помага да идентифицират рисковите зони в техните помещения (например големи непрекъснати стъклени фасади, зони със силно нощно осветление, сгради, граничещи с растителност/зелени коридори) и след това да приложат мерки за смекчаване на въздействието. Те включват използването на стъкла с покрития или фолиа, безопасни за птиците, нанасянето на видими шарки върху стъклените повърхности, намаляването или пренасочването на вътрешното/външното осветление с цел да се намали привличането и отражението, както и внедряването на системи за осветление, работещи извън пиковите часове или реагиращи на движение. Проектът показа, че подобни инициативи допринасят както за постигането на целите в областта на биологичното разнообразие, така и за укрепване на репутацията на дружеството в областта на устойчивостта.

За повече информация:

https://www.biodiversity-premises.eu/en/eu-life-project.html

https://www.biodiversity-premises.eu/files/Bilder/Documents/Publikationen/Fact%20Sheet%20Bird%20Strike.pdf

82. Изкуственото осветление от сградите нарушава поведението на птиците по различни начини. Птиците, които мигрират през нощта, често използват естествени светлинни ориентири — звездите, лунната светлина или хоризонта — при придвижването си. Когато ярките светлини от сградите или градската инфраструктура запълват нощното небе, те могат да дезориентират тези птици. Те могат да кръжат около осветени сгради, да се отклонят от курса си, да изразходват жизненоважни енергийни резерви, да кацнат на опасни места, да се сблъскат със стъклени фасади или осветени повърхности или да се превърнат в лесна плячка.

Практически пример 6: LIFE Natura@night: борба със светлинното замърсяване

Проектът LIFE Natura@night се ръководи от Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves в партньорство с шест общини и редица институти и се реализира в макаронезийските архипелази — Азорските острови, Мадейра и Канарските острови, с цел да се справи с нарастващия проблем със светлинното замърсяване. На тези атлантически острови гнездят 10 вида морски птици, които са изключително чувствителни към изкуствената светлина, както и други нощни животни, като прилепите. Въпреки това, бързото разрастване на градовете през последните години доведе до значително увеличаване на изкуствената светлина. Данните, събрани от мрежа от фотометри, инсталирани на 14 острова в рамките на предишния проект Interreg EELabs, потвърдиха постоянното нарастване на светлинното замърсяване, което подчертава спешната необходимост от мерки за неговото ограничаване.

Светлинното замърсяване представлява особена заплаха за младите морски птици, особено за видове като буревестника на Кори (*Calonectris borealis*). Когато напускат гнездата си в края на есента, тези птици се ориентират по луната и звездите, за да стигнат до океана, където ще останат няколко години, преди да се върнат, за да се размножават. Изкуственото осветление от улиците, автомобилите и сградите може да ги дезориентира, което води до изтощение, сблъсъци или засядане в градовете, където стават жертва на хищници като котки и плъхове. Това се превърна в една от основните причини за смъртността на морските птици в региона.

Проектът LIFE Natura@night картографира степента на светлинното замърсяване на островите и използва тази информация, за да разработи по-малко вредоносни генерални планове за обществено осветление в партньорство с редица общини. Това включва замяната на традиционните електрически крушки с нови LED крушки, които са много по-ефективни, като по този начин не само помагат на птиците, но и осигуряват значителни икономии за общините. Община Câmara de Lobos на остров Мадейра, например, наскоро инсталира 66 нови LED осветителни тела, които свеждат до минимум излъчването на синя светлина, за която е известно, че оказва особено силно въздействие върху птиците и насекомите. До края си проектът има за цел да премахне над 400 осветителни тела от чувствителни зони и да въведе осветление, насочено надолу, с цел намаляване на светлинното замърсяване.

Освен за морските птици, инициативата е от полза и за биологичното разнообразие като цяло, както и за местните общности. Намаленото изкуствено осветление помага на прилепите и насекомите да запазят естественото си поведение и подобрява здравето на хората, като намалява нарушенията на съня и други проблеми, свързани с прекомерното нощно осветление. Освен това, проектът привлича доброволци и природозащитници за спасяването на дезориентирани морски птици; през ноември 2023 г. бяха открити над 800 изхвърлени на брега птици, които бяха безопасно върнати в морето.

Това е пример за решение, от което всички печелят, чиято цел е да преодолее въздействието на изкуственото осветление през нощта върху птиците и другите животни, като същевременно намалява разходите за обществото.

За повече информация:

https://naturaatnight.spea.pt/en/

Практически пример 7: Строителният сектор в Испания, проект по програмата LIFE ZEPAURBAN

Една от целите на този проект беше да се избегне унищожаването или нарушаването на гнездовите колонии на белошипата ветрушка (*Falco naumanni*) в резултат на реставрационните работи по сградите, в които гнездят птиците. Целта на проекта беше да се проектират и произведат изкуствени гнездилки, които са по-безопасни, по-трайни и по-икономични.

Една от мерките се отнасяше до пригодността на субстрата за гнездене в сградите, управлявани от Генерална дирекция „Библиотеки, музеи и културно наследство“. Мерките, предприети в Cáceres, имаха за цел да преместят колониите в три сгради, от които белошипата ветрушка и други птици предизвикваха падане на строителни отпадъци на земята в центъра на града.

В културния център San Jorge — сградата, в която се намират най-много двойки птици — беше ремонтирана частта от покрива, която се използваше и беше повредена от птиците. Работата включваше почистване на покритието от извити керамични плочки и хидроизолация, като се имаше предвид необходимостта да се осигури достъп на птиците. За да се намали въздействието върху птиците, под покрива бяха монтирани дървени пирони и съответните вентилационни решетки, които дават на птиците достъп до покривите.

За повече информация:

http://www.zepaurban.com/en.

Селско стопанство

83. Обработката на почвата или косенето, оранта на пасища и обработваеми земи, където има гнезда на земята, превръщането на пасища в други видове земи или подрязването на живи плетове през пролетта могат да окажат въздействие върху птиците. Селското стопанство може да включва и дейности, които могат да навредят на птиците по време на презимуването или периодите на почивка, като интензивното събиране на реколтата от маслиновите насаждения през нощта. За да се гарантира, че подобни дейности не водят до извършване на посегателство, забранено съгласно член 5 от Директивата за птиците, държавите членки следва да определят и приемат ясни и подробни мерки за защита, с които да предотвратяват и намаляват всякакви забранени посегателства върху видовете. Компетентните органи следва да въведат конкретни защитни мерки под формата на правила или предписани практики, които да се прилагат на ниво стопанство. Това може да включва пространствено зониране, местни разпоредби за опазването на видовете птици, евентуално допълнени от наръчник с добри практики, местни/национални планове за действие или мрежи от доброволци, готови да наблюдават присъствието на птици и които могат да предупреждават земеделските стопани и органите (вж. практически пример 8). Финансовите стимули и подкрепата за стопаните също са важни за адаптирането на селскостопанските практики.

84. Член 5 от Директивата за птиците не означава, че селскостопанските дейности не могат да се извършват по време на периодите на размножаване и отглеждане на полските птици. Въпреки това, тези дейности трябва да бъдат адаптирани, за да се избегне извършването на посегателство, забранено съгласно член 5, като се вземе предвид най-достоверната налична информация, например относно наличието на птици или местоположението на гнездата им. Държавите членки следва да определят и приемат ясни и подробни мерки за защита, за да предотвратяват и ограничават всякакви забранени посегателства върху видовете. Тези мерки следва активно да се насърчават чрез издаване на насоки, провеждане на обучения или разпращане на уведомления, както и да се гарантира осведомеността и прилагането на ограниченията (вж. практически пример 8). Държавите членки се нуждаят също така от системи за контрол и прилагане на тези мерки, като разчитат на надеждно наблюдение на наличието на птици и гнезда ([80]), като същевременно използват приноса на гражданската наука.

85. Мерките в рамките на общата селскостопанска политика (ОСП) на ЕС, включително, но не само, екологичните схеми, ангажиментите в областта на околната среда, климата и другите управленски ангажименти, както и плащанията за конкретни райони във връзка с определени задължителни изисквания (например плащанията по „Натура 2000“), а също и принципът на обвързаност на ОСП ([81]), биха могли да допринесат за осигуряване на спазването на член 5 от Директивата за птиците. Подобни мерки ще продължат да бъдат на разположение в ОСП след 2027 г. Един от стандартите на ОСП за добро земеделско и екологично състояние на земята (ДЗЕС), насочен към биологичното разнообразие, е ДЗЕС 8 ([82]). Той задължава земеделските стопани да поддържат особеностите на ландшафта и забранява подрязването на живи плетове и дървета по време на периода на размножаване и отглеждане на птиците, като по този начин допринася за спазването на член 5, букви б) и г) (вж. практически пример 9). Следва обаче да се отбележи, че каквито и да били промени в правилата за обвързаността с условия на ОСП, както и в свързаните с тях национални разпоредби, не променят задълженията, установени в Директивата за птиците. За да се гарантира спазването на член 5, може да се наложи държавите членки да допълнят тези правила с допълнителни разпоредби, като същевременно гарантират, че всички съответни мерки се прилагат по отношение на всички земеделски стопани, включително тези, които не получават подкрепа по ОСП.

Практически пример 8: Опазване на полския блатар от доброволци във Франция

Във Франция регионът Нормандия подкрепя наблюдението на гнездата в нивите със зърнени култури с помощта на доброволци. След като гнездата бъдат открити от доброволци орнитолози, органите уведомяват собственика на земята, за да го информират за необходимостта от опазване на гнездата. След това, заедно с компетентните органи, орнитолозите се срещат със земеделския стопанин, за да обсъдят въпросите, свързани с опазването на видовете. Повечето земеделските стопани се включват в тази система за опазване на видовете без затруднения. През пролетта на 2021 г. доброволци и професионални орнитолози в този регион опазиха 67 застрашени вида, което е с над 50 % повече от най-високата стойност, отчетена през последните четири години. През 2021 г. тази операция предотврати унищожаването на 41 гнезда на полски блатар (*Circus cyaneus*), 12 гнезда на турулик (*Burhinus oedicnemus*) и, преди всичко, на гнездовите територии на малка пъструшка (*Zapornia pusilla*) в устието на Сена.

За повече информация:

https://www.normandie.developpement-durable.gouv.fr/bilan-2021-de-la-mise-en-oeuvre-de-la-protection-a4619.html

https://www.ouest-france.fr/normandie/caen-14000/dans-la-plaine-de-caen-les-busards-les-mieux-proteges-de-france-6906175

([80]) Новите технологии за наблюдение на птици, осигуряващи данни с висока разделителна способност в реално време, намират все по-широко приложение, което намалява необходимостта от трудоемки ръчни наблюдения на място.

([81]) За да получават подпомагане за доходите от ЕС, земеделските стопани трябва да спазват набор от основни правила. Взаимодействието между тези правила и подкрепата, предоставяна на земеделските стопани, се нарича „обвързаност с условия“. От земеделските стопани се очаква да спазват правилата, включително добро земеделско и екологично състояние (ДЗЕС), за да могат да получават подпомагане по ОСП. На земеделските стопани, които нарушават ДЗЕС, ще бъде намалена подкрепата от ЕС и те могат да бъдат подложени на други санкции. Вж. Регламент (ЕС) 2021/2115 на Европейския парламент и на Съвета от 2 декември 2021 г. за установяване на правила за подпомагане за стратегическите планове, които трябва да бъдат изготвени от държавите членки по линия на общата селскостопанска политика (стратегическите планове по ОСП).

([82]) Съответното изискване и стандарт за ДЗЕС 8 за прилагане на член 5 са „Съхранение на особеностите на ландшафта“ и „Забрана за подрязване на живи плетове и дървета по време на периода на размножаване и отглеждане на птиците“.

Практически пример 9: Прилагане на ДЗЕС 8 в Белгия, Люксембург, Германия, Италия и Испания

Примери за прилагане на забраните по член 5, букви б) и г) от Директивата за птиците посредством ДЗЕС 8:

— Белгия (Валонски регион): подрязването на живи плетове и дървета е забранено по време на периода на размножаване и гнездене на птиците, т.е. от 1 април до 31 юли.

— Белгия (Фландрия): подрязването на живи плетове и дървета е забранено по време на периода на размножаване (приблизително от 15 март до 15 юни).

— Люксембург: ограничения за подрязване и изсичане на живи плетове и дървета по време на периода на размножаване и отглеждане на малките на птиците: в съответствие с член 17, параграфи 6 и 7 от Закона от 18 юли 2018 г. от 1 март до 1 октомври е забранено подрязването на живи плетове, храсти и горски ивици. Изключенията включват подрязването на живи плетове в жилищни имоти или паркове, както и подрязването, необходимо за горскостопанските дейности. Забранява се всякакво изсичане, което уврежда живите плетове, храсталаците или горските покрайнини, особено с неподходящи инструменти или методи като косачки с чукове.

— Германия: забраната за сеч важи от 1 март до 30 септември в съответствие с Федералния закон за опазване на природата и свързания с него държавен закон и се прилага в рамките на принципа на обвързаност с условия по отношение на живи плетове и залесени ивици, дървета, засадени в редици, полеви горички и единични дървета.

— Италия: забраната за подрязване на дървета и храсти важи на територията на цялата държава от 15 март до 15 август, за да се обхване периодът на размножаване и гнездене на птиците, освен ако на регионално равнище не е предвидено друго.

— Испания: забранено е извършването на дейности по изсичане и подрязване на живи плетове и дървета по време на периода на гнездене и размножаване на птиците (от март до август), освен ако това не е изрично разрешено от органа по околната среда. Живите плетове са определени в раздела „особености на ландшафта“ на ДЗЕС.

86. Консултантските услуги в областта на селското стопанство също допринасят с конкретни съвети за подпомагане на спазването на изискванията за опазване на видовете, заложени в Директивата за птиците. Селскостопанските консултанти, специализирани в областта на полските птици, могат да предоставят консултантска подкрепа на земеделските стопани. Тези консултанти могат да бъдат намерени чрез земеделски камари, частни консултантски дружества, частни агенции или НПО. Тяхната задача е да повишат осведомеността на земеделските стопани относно задълженията им по отношение на опазването на видовете, обитаващи земите им. Те могат да предоставят информация онлайн, в писмен вид или чрез пряко консултиране на място. Например, в приложение за смартфон може да се показва информация, когато даден парцел земеделска земя попада в зона, използвана от полски птици.

Горско стопанство

87. Член 5 от Директивата за птиците не означава, че горскостопанските дейности не могат да се извършват по време на периода на размножаване и отглеждане на малките. Превантивните мерки следва да бъдат включени в планирането на управлението на горите и практиките, за да се избегне посегателството на видовете птици, по-специално сечта по време на периода на размножаване, която може да засегне птиците и техните гнезда. Превантивните мерки могат да включват основано на риска пространствено и времево планиране на дейностите, например създаване на буферни зони около чувствителни обекти или запазване на ключови структури на местообитанията, според случая. Съдът на Европейския съюз е пояснил, че ако се планира сеч (независимо дали става дума за изсичане на цялата гора или не) в гора, за която е известно, че в нея се намират птичи гнезда, независимо от състоянието на запазване на видовете, сечта по време на периода на размножаване и отглеждане на малките на птиците попада под забраните, предвидени в член 5, букви а) и б) от Директивата за птиците ([83]). Ако сечта би довела до обезпокояване, което би оказало съществено въздействие върху популациите на птиците с оглед на целите на директивата, тя също попада в обхвата на член 5, буква г).

([83]) Дело C-784/23, *Voore Mets и Lemeks Põlva*, точки 49, 54 и 62.

88. Това не означава пълна забрана на дърводобива, дори и по време на периода на гнездене и отглеждане на малките на птиците, но дейностите трябва да бъдат адаптирани, за да се избегнат забранените действия, посочени в член 5, въз основа на най-достоверната налична информация, например относно наличието на гнездящи птици в местата за размножаване или отглеждане на малките ([84]). Когато дейностите се провеждат по време на периода на размножаване и отглеждане на малките, ще се налага да се проявява особена предпазливост при планирането и провеждането на тези дейности, за да се избягват райони, в които има признаци за активно размножаване или отглеждане (например известни или редовно използвани места за размножаване и особено чувствителни местообитания). Дърветата, за които е известно, че са подходящи за гнездене, мъртвите дървета, дърветата, които служат за местообитание, и дърветата с хралупи следва да не се секат, за да се избегне унищожаването на гнездата. В някои местообитания, за които е известно, че имат висока гнездова гъстота или потенциал за такава, ограничаването на горскостопанските дейности по време на периода на гнездене също може да бъде подходяща мярка. За някои видове могат да се обмислят и други допълнителни мерки, като създаването на тихи зони или зони с ограничен достъп около известни гнезда по време на периода на гнездене (особено за едри видове като черния щъркел (*Ciconia nigra*) или грабливите птици), когато съществува вероятност от унищожаване на гнездата или от значително обезпокояване. Например, за прилагането на член 5, буква г) ограничаването на човешката дейност в близост до гнездата на определени видове грабливи птици, сови и черни щъркели отдавна се практикува в Унгария, където се налагат временни ограничения с цел избягване на пряко обезпокояване по време на периода на размножаване ([85]). За някои други, по-малко чувствителни видове, краткотрайното обезпокояване по време на периода на размножаване може да не окаже значително въздействие и да не застраши успеха на размножаването им. Националните компетентни органи трябва да определят подходящите превантивни мерки в зависимост от конкретния вид и ситуацията.

89. Когато операторите планират дейности извън периодите на размножаване и отглеждане на малките и, ако е необходимо, прилагат превантивни мерки, специфични за дадената зона, остатъчните ефекти обикновено не представляват умишлено и значително обезпокояване по смисъла на член 5, буква г).

90. Мерки като амбициозно запазване на горите, оставянето на постоянни площи, дървета, които служат за местообитание, и други структури с биологично значение биха могли, където е уместно, да се прилагат в рамките на устойчивото управление на горите, което обхваща по-голямата част от настоящите практики за управление на горите. Насоките на Комисията относно мрежата „Натура 2000“ и горите съдържат също така опит и примери за добри практики от различни държави членки в областта на управлението на горите ([86]) и предоставят допълнителна информация за съгласуването на горското стопанство с опазването на природата и птиците.

91. Финансовите стимули и подкрепата за горските стопани също са важни, за да се гарантира, че горскостопанските дейности са в съответствие със защитата на птиците.

Практически пример 10: Най-добри практики за опазването и управлението на черния щъркел в Полша

Горскостопанската експериментална станция в Рогов и Комитетът за защита на орлите, с подкрепата на полската оперативна програма „Инфраструктура и околна среда“, реализираха поредица от мерки, насочени към подобряване на защитата на черния щъркел и неговите местообитания в 16 защитени зони по „Натура 2000“ в цяла Полша.

Към 2023 г. проектът беше опазил между 600 и 700 зони за размножаване, които поддържат 55 % от националната популация на вида. Това беше направено от регионалните директори по опазване на околната среда, които определиха защитни зони за гнездата (всяка с площ от около 2 800 хектара). В тези зони се ограничават дейностите по управление на горите и човешкото въздействие както по време на периода на размножаване, така и извън него. Това не само предпазва гнездящите птици от обезпокояване, но и съхранява гнездата и местообитанията около тях. В мрежата „Натура 2000“ защитените зони около местата за гнездене обхващат обща площ от над 600 000 хектара.

([84]) Самото наблюдение на птица не означава непременно, че тя се размножава в този район. За да се потвърди, че дадена птица гнезди в даден район, са необходими доказателства като откриване на гнездо с яйца или малки, наблюдение на възрастни птици, носещи храна за малките, наблюдение на наскоро излетели малки или наблюдение на маневри за отвличане на вниманието/симулиране на нараняване. За да се прецени вероятността за размножаване, следва да се наблюдават елементи като двойка в подходяща среда, брачни ритуали, териториално пеене, птици, посещаващи вероятно място за гнездо, или изграждане на гнездо.

([85]) DOI 10.13140/RG.2.2.12902.47687 https://www.researchgate.net/publication/328737807_Suggested_methodology_for_temporal_and_long-term_spatial_restrictions_of_human_activities_around_the_nests_of_strictly_protected_raptors_owls_and_black_storks_Javaslat_a_fokozottan_vedett_ragadozomada.

([86]) Мрежа „Натура 2000“ и горите. Част III, практически примери, Служба за публикации, 2015 г., https://data.europa.eu/doi/10.2779/65827.

Поради добре известната връзка на черния щъркел с горите проектът включваше и провеждането на образователни и информационни дейности, насочени към заинтересованите страни, свързани с горските площи от мрежата „Натура 2000“.

За повече информация:

https://cepl.sggw.edu.pl/bocianimy/

Практически пример 11: Избягване на обезпокояване по време на периода на гнездене на едрите хищни птици в стопанисваните с търговска цел гори във Финландия

Дърводобивът и други дейности по управление на горите по време на периода на гнездене на птиците могат да доведат до прекъсване на гнезденето. Обезпокояването по време на периода на гнездене може да окаже значително влияние върху целта на Директивата за птиците за поддържане на популациите на птиците на задоволително ниво. Големите хищни птици, чиято популация по природа е малобройна и които имат дълъг гнездови период, са особено чувствителни към обезпокояване от човешки дейности.

Информацията за гнездата на едрите хищни птици е събрана в национална база данни, която се актуализира постоянно. Когато собственикът на гората изпрати на националния орган по горите задължителна декларация за намерението си да извърши сеч, органът извършва автоматизирано пространствено сравнение между известните птичи гнезда и предложената за сеч площ. Ако площта, предназначена за сеч, се намира в близост до известно гнездо, автоматично се изпраща уведомление до собственика на земята и притежателя на правата за сеч. Уведомлението се отнася до забраните по член 5 и служи като окончателна проверка с цел избягване на нежелани вредоносни последици за хищните птици по време на периода на гнездене. Въпреки това, най-ефективният етап за използване на информацията за гнездата е по време на фазата на планиране преди подаването на декларацията, когато опазването на птиците може да бъде включено в управлението по най-ефективен начин. Ако планираното управление на горите би засегнало място за гнездене на едри хищни птици, е възможно да се осигури целогодишна защита чрез обособяване на защитена зона около гнездото.

Национална база данни с информация за видовете във финландския информационен център за биологично разнообразие:

https://laji.fi/en

Практически пример 12: Опазване на горските птици чрез стратегия за съхранение на стари дървета и отпадна дървесина в Баден-Вюртемберг

Стратегията Alt- und Totholzkonzept (AUT) беше разработена с цел опазване и подобряване на биологичното разнообразие в горите на Баден-Вюртемберг чрез включването на ключови структури на местообитанията, като стара и мъртва дървесина. Тя отговаря на нуждите на различни видове горски птици, особено на онези, които разчитат на стара и мъртва дървесина за гнездене, хранене и подслон. Концепцията AUT се въвежда постепенно в държавните гори на Баден-Вюртемберг от февруари 2010 г.

В основата на концепцията е създаването на групи от дървета, които служат като местообитания (Habitatbaumgruppen), и горски убежища (Waldrefugien). Тези определени зони остават незасегнати от горскостопанска дейност, което позволява на естествените процеси да създадат разнообразни структурни местообитания. Това е особено благоприятно за птиците, които гнездят в хралупи, като големия пъстър кълвач (*Dendrocopos major*), който се нуждае от мъртви и гниещи дървета, за да изкопае гнездата си, черния кълвач (*Dryocopus martius*), който предпочита зрели дървета, и гълъба хралупар (*Columba oenas*), който разчита на големи, стари дървета с вече съществуващи дупки за гнездене.

Прилагането на схемата включва редовен мониторинг, за да се гарантира, че предприетите мерки са ефективни. Това включва подбор и маркиране на групи дървета, които след това се нанасят на карта с оглед на текущото им стопанисване.

AUT е стратегическа мярка, която съчетава екологични, правни и свързани с безопасността съображения с цел подобряване на опазването на горските местообитания. Чрез опазването на важни структури на местообитанията това пряко подпомага нуждите на горските видове птици, като гарантира тяхното продължително присъствие и екологична функция в горите на Баден-Вюртемберг. AUT е новаторски подход към практиките за управление на горите, насочен към опазването на биологичното разнообразие.

Информация за концепцията AUT е на разположение тук (на немски език):

https://www.fva-bw.de/fileadmin/publikationen/sonstiges/aut_konzept_2017.pdf

92. Консултантските служби на правителството следва да предоставят информация на собствениците на горски земи относно изискванията за опазване на птиците. Тази информация следва да се основава и подкрепя от централни онлайн бази данни за конкретни видове, специфични наръчници за опазването на видовете в горското стопанство, картографски инструменти, брошури за определени защитени видове или онлайн портал с информационни възможности за диалог между горските органи и органите.

Практически пример 13: Картографска платформа „Гори, биологично разнообразие и ландшафти в Pays de la Loire“

Centre National de la Propriété Forestière (Национален център за горско стопанство, CNPF) е държавна институция във Франция, която отговаря за подкрепата и консултирането на частните собственици на гори, насърчаването на устойчивото стопанисване на горите, изготвянето и одобряването на планове за управление на горите, предоставянето на техническа експертиза, обучение и насоки, както и за провеждането на научни изследвания и иновации чрез своята дъщерна организация — Institut pour le Développement Forestier (Институт за развитие на горското стопанство, IDF).

Тя е разработила онлайн платформа за картографиране и документиране на биологичното разнообразие и местообитанията в горите. Платформата събира и представя инвентаризационни данни, слоеве с данни за природата (птици, земноводни, вековни дървета, мъртва дървесина, влажни зони и др.), както и зони с екологичен или културно-исторически интерес (например ценни гори, влажни зони и екологично чувствителни райони). Като предоставят тази информация на карта, горските стопани могат ясно да видят къде се намират важни местообитания, като зони за гнездене на горски птици, влажни зони или райони с висока природозащитна стойност. По този начин те могат да избегнат вредоносни дейности (като изсичане на дървета) в тези зони или да планират дърводобива и други горскостопански дейности по начин, който свежда до минимум въздействието върху уязвимите видове.

Платформата насърчава използването на инструмент за оценка — Indice de Biodiversité Potentielle (индекс на потенциалното биологично разнообразие, IBP), който оценява „способността на дадено горско насаждение да поддържа биологично разнообразие“ въз основа на набор от екологични критерии: наличие на мъртва дървесина, застаряващи дървета, структурно разнообразие (възраст на дърветата, подлес, дървета, които служат за местообитание), непрекъснатост на горската покривка във времето и др. Всички тези критерии са от значение за птиците (и останалата фауна), тъй като много видове птици разчитат на по-стари дървета, хралупи, разнообразна горска структура, мъртва дървесина и стабилна среда на обитаване във времето за гнездене, хранене или подслон. Чрез използването на IBP при планирането на управлението на горите горските стопани могат изрично да отчетат потенциала за биологично разнообразие и по този начин да разработят мерки, които съхраняват или подобряват характеристиките на местообитанията, важни за птиците.

Чрез съчетаването на геопространствени данни с дългосрочна перспектива и управление с участието на заинтересованите страни този подход спомага за интегрирането на опазването на природата в рутинните горскостопански дейности, вместо биологичното разнообразие да се разглежда като отделен и незадължителен въпрос. Платформата не е просто статична карта: в нея има препратки към „ръководства“ (например за „птици и управление на горите“, „мъртви и застаряващи дървета“, „гористи влажни зони и земноводни“ и др.), които съдържат съвети за горските стопани как да управляват местообитанията по начин, благоприятен за биологичното разнообразие. Това означава, че горското стопанство може да остане икономически жизнеспособно, като в същото време се запазват екологичните функции на гората, включително опазването на популациите на птиците, поддържането на разнообразието на местообитанията и осигуряването на непрекъснатостта на екосистемите, зависещи от горите.

За повече информация:
https://bretagne-paysdelaloire.cnpf.fr/se-former-s-informer/les-fiches-et-guides-techniques/plateforme-cartographique-foret-biodiversite

Риболов

93. Общата система за защита съгласно член 5 изисква също така регулиране на риболовните дейности ([87]), които могат да доведат до извършване на забранено посегателство. Едно от основните въздействия върху птиците в този контекст, и по-специално върху морските птици, е приловът. Други фактори, оказващи натиск, могат да включват светлината и шума от риболовните кораби, които значително нарушават спокойствието на крайбрежните птичи колонии, или значителното обезпокояване, причинено от разпъждането на птиците от вътрешни риболовни обекти. Поради това, е необходимо държавите членки да приемат и прилагат ефективни превантивни мерки (вж. практически пример 14). Това може да се осъществи чрез инструменти за планиране, като планове за управление на риболова, лицензии за риболов, които определят конкретни изисквания и ограничения за определени видове риболовни уреди с висока степен на риск, както и пространствено и времево регулиране на риболовната дейност или на операциите на риболовните кораби.

94. За осигуряване на адекватна защита, мерките следва да се основават на добро познаване на рисковете пред птиците, породени от използването на определени видове риболовни уреди. Поради това, систематичният мониторинг на прилова е предпоставка за прилагането на ефективни превантивни мерки. Този мониторинг може да се основава на данните, събрани от държавите членки в рамките на системата за събиране на данни за риболова, доколкото това осигурява надеждна оценка на риска от прилов, която да позволи изготвянето и прилагането на превантивни мерки. Повече информация по тази тема може да бъде намерена в раздел 2-76/77 от Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive (Насоки относно строгата защита на животинските видове от значение за Общността съгласно Директивата за местообитанията), които са приложими и за птиците ([88]).

95. Тъй като опазването на морските биологични ресурси е в изключителната компетентност на Европейския съюз съгласно общата политика в областта на рибарството, установяването на необходимите мерки трябва да се извърши чрез тази политическа рамка ([89]). Повече информация по тази тема е на разположение в раздел 2-29 на посочените по-горе насоки, както и в Guidance document on Natura 2000 and fishing (Насоки относно мрежата „Натура 2000“ и риболова) ([90]).

Практически пример 14: Рибари и морски птици: съюзници за морето

Този пример илюстрира добрите практики по отношение на периодичните риболовни дейности. С финансиране от програмата LIFE на ЕС и Европейския фонд за морско дело и рибарство, както и в тясно сътрудничество с рибарската общност, НПО за опазване на природата Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves (SPEA) определи най-проблемните риболовни уреди и видовете морски птици, които са най-податливи на случаен улов. Въз основа на това, те разработиха и изпробваха различни мерки за смекчаване на последиците. Една от мерките, наречена „плашило против птици“, се оказа особено ефективна. Това е устройство, което симулира присъствието на хищник, монтирано на риболовни кораби и задвижвано от вятъра и движението на лодката.

След като бяха проведени изпитания в морето, резултатите бяха недвусмислени: плашилото против птици отблъскваше морските птици, като по този начин намаляваше вероятността те да бъдат уловени. Установено е, че той е особено ефективен за балеарския буревестник (*Puffinus mauretanicus*). Рибарите помогнаха за усъвършенстването на устройството, в което откриха и много други предимства. Евтино и лесно за производство, лесно за сглобяване и ремонт, то не пречеше на риболовната дейност, спестяваше време, което иначе би се загубило при отстраняването на птици от риболовните уреди, и намаляваше повредите по мрежите. Плашилото против птици вече се използва от всички рибари, участващи в изпитванията, а в момента тече нов проект за сътрудничество, целящ разширяване на приложението му на повече риболовни кораби.

За повече информация:

https://spea.pt/projetos/medaves-pesca/

([87]) Дело C-507/04, *Комисия/Австрия*, точка 121.
([88]) https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/dab5274d-5891-11ec-91ac-01aa75ed71a1/language-en.
([89]) Регламент (ЕС) № 1380/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 11 декември 2013 г. относно общата политика в областта на рибарството (ОВ L 354, 28.12.2013 г., стр. 22, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1380/oj); и Регламент (ЕС) 2019/1241 на Европейския парламент и на Съвета от 20 юни 2019 г. за опазване на рибните ресурси и защита на морските екосистеми чрез технически мерки (ОВ L 198, 25.7.2019 г., стр. 105, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2019/1241/oj).
([90]) Европейска комисия: Генерална дирекция „Околна среда“, мрежа „Натура 2000“ и рибарство — Прилагане на член 6 от Директивата за местообитанията и член 4 от Директивата за птиците по отношение на дейностите по морски риболов — Съобщение на Комисията, Служба за публикации на Европейския съюз, 2025 г., https://data.europa.eu/doi/10.2779/1449747.

Лов

96. Ловните дейности могат също да доведат до убиване, значително обезпокояване на птиците или друго забранено посегателство съгласно член 5 от Директивата за птиците, когато тези ловни дейности оказват въздействие върху видове птици, които не подлежат на лов, или не отговарят на изискванията на член 7 ([91]). Поради това, следва да се предприемат мерки за регулиране на лова, не само за да се гарантира устойчива експлоатация на целевите видове, изброени в приложение II към директивата, но и за да се защитят други птици, които не са обект на лов, но въпреки това са засегнати от него. Това следва да обхване въпросите, свързани с погрешната идентификация от страна на ловците на видове, които си приличат. Използването на оловни боеприпаси, което може да доведе до оловно отравяне, беше забранено във влажните зони през 2021 г. съгласно Регламент (ЕС) 2021/57 на Комисията относно регистрацията, оценката, разрешаването и ограничаването на химикали ([92]).

Въздухоплаване

97. Въздухоплаването оказва въздействие върху птиците по три конкретни начина. Първо, самолетите могат да причинят значително обезпокояване на птиците, когато летят на ниска височина над местообитанията им или в близост до гнездата им по време на периода на размножаване. Второ, самолетите могат да се сблъскат с птици, особено по време на излитане и кацане, както и по време на тренировки на ниска височина с военни самолети. Трето, птиците могат да бъдат привлечени от летищата, които могат да им осигурят подходящи местообитания за размножаване, почивка или търсене на храна. По-конкретно птиците могат да се приближават към летищата, за да потърсят убежище от интензивното земеделие в околността. Поради това, следва да се предприемат мерки за намаляване и, където е възможно, за предотвратяване на въздействието на въздухоплаването върху птиците, в сътрудничество с органите за безопасност на полетите.

98. Летищата в Европа вече прилагат редица мерки за намаляване на риска от сблъсъци с птици, които представляват сериозен проблем за безопасността. Управлението на местообитанията е една от най-разпространените стратегии, която включва грижливо поддържане на растителността, управление на локвите води и премахване на източниците на храна, които привличат птиците. Чрез поддържане на височината на тревата, изсичане на плодни дървета и покриване на водоемите летищата правят околната среда по-малко привлекателна за птиците.

99. В допълнение към тези мерки, физическите средства за възпиране, като мрежи и шипове, не позволяват на птиците да кацат или да се закрепват в чувствителните зони. Летищата все по-често разчитат на технологии като радарни системи и камери за наблюдение, за да следят движението на птиците в реално време, което позволява бърза реакция при засичане на ята. Европейските летища са задължени да поддържат планове за управление на рисковете, свързани с диви животни (WHMP), като гарантират, че обучен персонал оценява рисковете, прилага мерки за намаляване на риска и докладва за сблъсъци с диви животни. Взети заедно, тези стратегии създават цялостен подход, който свежда до минимум сблъсъците с птици и гарантира авиационната безопасност.

Рекреационни дейности

100. Рекреационни дейности като туризъм, уиндсърфинг и кайтсърфинг, моторни спортове, музикални фестивали, катерене, каякинг, гребане с лодка, наблюдение на птици, разхождане на кучета без повод и летене с дронове могат значително да безпокоят птиците или да повредят гнездата им. Националните органи носят отговорност да предприемат достатъчни превантивни мерки, за да гарантират спазването на забраните, посочени в член 5, по отношение на рекреационните дейности. Такива мерки могат да включват създаването на тихи зони, ограждане, забрана или ограничаване на дейности, особено по време на периода на размножаване, или въвеждането на системи за издаване на разрешения с цел ограничаване на вредоносните дейности. Това трябва да бъде допълнено от дейности за повишаване на осведомеността чрез информационни табла, чрез съобщения до местните предприятия и раздаване на брошури, както и чрез адекватно прилагане на мерките, когато това е необходимо (вж. практически пример 15). Допълнителна информация относно рекреационните дейности е предоставена в *Guidance document on Natura 2000 and tourism* (Насоки относно мрежата „Натура 2000“ и туризма), които са достъпни на уебсайта на Комисията.

([91]) Вж. Насоките относно лова в приложение на Директивата за птиците: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_en.

([92]) Регламент (ЕС) 2021/57 на Комисията от 25 януари 2021 г. за изменение на приложение XVII към Регламент (ЕО) № 1907/2006 на Европейския парламент и на Съвета относно регистрацията, оценката, разрешаването и ограничаването на химикали („REACH“) по отношение на оловото в боеприпасите във влажните зони или около тях (ОВ L 24, 26.1.2021 г., стр. 19, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/57/oj).

Практически пример 15: Екологични съвети за морето и брега

През лятото на 2019 г. (от 15 юни до 15 септември) в Бретан, Франция, бе стартирана кампания за повишаване на осведомеността относно околната среда, насочена към собственици на лодки, управители на пристанищна инфраструктура, туристи и любители рибари. Целта на кампанията беше да се помогне на тези групи да намалят до минимум въздействието си върху околната среда; включено беше наблюдение на птици. С помощта на заинтересованите страни партньорството изготвило информационни пакети по шест теми, брошура на френски и английски език, плакат, поредица от кратки видеоклипове и информационен уебсайт. Били назначени двама посланици, които да спомогнат за разпространението на посланието.

До края на кампанията посредниците са предоставили информация на 600 души, направили са 338 индивидуални интервюта, привлекли са 32 асоциации на любители на водни спортове, раздали са комплекти и други материали в 60 разпределителни пункта и са участвали в 28 събития, свързани с водни спортове. Забележителна инициатива беше кампанията *Attention, on marche sur des œufs!*' (Внимание, настъпваме яйца!), която се проведе на всички плажове в района с цел да се предотврати стъпкването на яйца и унищожаването на гнезда.

За повече информация:

https://www.protegeonslamer.bzh/biodiversite/

4. ЧЛЕН 9 ОТ ДИРЕКТИВАТА ЗА ПТИЦИТЕ

4.1. Текст на член 9

„1. Държавите членки могат да дерогират от членове 5—8, когато няма друго задоволително разрешение, поради следните причини:

а) — в интерес на общественото здраве и безопасност,

— в интерес на безопасността на въздушния транспорт,

— за да се предотвратят сериозните увреждания върху селскостопанските култури и животни, горите, рибните стопанства и водите,

— за защита на флората и фауната;

б) за целите на научните изследвания и обучението, за повторното заселване, за повторното въвеждане и за размножаването, необходимо за тези цели;

в) да разрешат, при строго контролирани условия и избирателно, улова, държането или други видове разумно използване на малък брой от определени видове птици.

2. Дерогациите, посочени в параграф 1, трябва да посочват:

а) видовете, които са предмет на дерогацията;

б) разрешените средства, съоръжения и методи за улов или убиване;

в) условията на риск, времевите обстоятелства и територията, за които могат да бъдат предоставени подобни дерогации;

г) органа, оправомощен да декларира, че изискваните условия са осигурени и да реши кои средства, съоръжения и методи могат да бъдат използвани, в какви граници и от кои лица;

д) контрола, който ще бъде осъществен.

3. Всяка година държавите членки изпращат до Комисията доклад за прилагането на параграфи 1 и 2.

4. На базата на наличната информация, и по-специално информацията, изпратена на Комисията по силата на параграф 3, Комисията осъществява непрекъснато наблюдение дали последиците от дерогациите, посочени в параграф 1, са съвместими с настоящата директива. Тя предприема подходящи мерки за тази цел.“

4.2. **Общи съображения**

101. Съгласно член 9 от Директивата за птиците се предвижда възможност за дерогация от забраните по член 5 при извънредни обстоятелства при спазване на определени условия. Тази разпоредба отразява необходимостта от известна гъвкавост и внимателно съотношение между необходимостта от постигане на целите за опазване, заложени в директивата, и значението, което може да се придаде на основанията, изложени в член 9. Тъй като дерогациите по своята същност са извънредни, компетентните органи на държавите членки трябва да гарантират, че всички изисквания, посочени в член 9, са изпълнени, преди да предоставят дадена дерогация.

102. Въпреки че обхватът на настоящите насоки се ограничава до членове 5 и 9, следва да се отбележи, че член 9 позволява също така да се издават дерогации във връзка с членове 6, 7 и 8 от директивата.

103. Дерогации от изискванията на членове 5—8 от директивата могат да се предоставят единствено в рамките на член 9 от Директивата за птиците. Съдът на Европейския съюз вече е потвърдил, че член 2 от директивата, който изисква от държавите членки да предприемат мерки за поддържане на популациите на всички видове птици на ниво, което отговаря на екологичните, научните и културните изисквания, като се отчитат икономическите и рекреационните изисквания, не представлява самостоятелна дерогация от член 5 ([93]). Съдът на Европейския съюз е уточнил, че дерогационният режим, предвиден в член 9, „трябва да се тълкува стриктно и […] да възлага тежестта за доказване на изпълнението на съответните условия на органа, който се произнася по дерогацията“ ([94]).

104. Следователно държавите членки трябва да изготвят своите подзаконови разпоредби по начин, който гарантира, че разпоредбите за дерогации се прилагат в съответствие с принципа на правната сигурност ([95]). Съдът на Европейския съюз е постановил, че съответната национална правна уредба трябва да определи критериите за дерогиране ясно и точно и да задължи компетентните органи да вземат предвид тези критерии ([96]). Съдът на Европейския съюз също е така подчертал, че що се отнася до извънредни режими, например дерогации, е необходимо да се гарантира, че всички дейности, засягащи защитени видове, могат да бъдат разрешени единствено въз основа на конкретни и пълни мотиви относно основанията, условията и изискванията, посочени в член 9 ([97]).

105. Пълното и точно транспониране на член 9 е предпоставка за правилното прилагане на неговите разпоредби. Поради тази причина спазването на изискванията на член 9 въз основа на административната практика не може да се счита за надлежно спазване ([98]). Съдът е посочил, че „критериите, които трябва да бъдат изпълнени от държавите членки, за да се предостави дерогация от забраните, предвидени в директивата, трябва да бъдат възпроизведени в конкретни национални разпоредби, тъй като точното транспониране е от особена важност в случай, когато управлението на общото наследство е поверено на държавите членки за съответните им територии“ ([99]). Разпоредбите на член 9 от Директивата за птиците се различават от тези в подобния дерогационен режим съгласно член 16 от Директивата за местообитанията. Следователно държавите членки следва да правят ясно разграничение между отделните разпоредби относно дерогациите в двете директиви при транспонирането на разпоредбите в националната правна уредба.

([93]) Дело C-247/85, *Комисия/Белгия*, точка 8.
([94]) Дело C-557/15, *Комисия/Малта*, точка 47; дело C-76/08, *Комисия/Малта*, точка 48; дело C-217/19, *Комисия/Финландия* (пролетен лов на мъжки обикновени гаги), точка 66.
([95]) Дело C-557/15, *Комисия/Малта*, точка 47.
([96]) Дело C-557/15, *Комисия/Малта*, точка 47.
([97]) Вж. дело C-557/15, *Комисия/Малта*, точка 47; вж. и дело C-217/19, *Комисия/Финландия* (пролетен лов на мъжки обикновени гаги), точка 66.
([98]) Дело C-339/87, *Комисия/Нидерландия*, точка 29.
([99]) Дело C-339/87, *Комисия/Нидерландия*, точка 36.

106. Член 9 съдържа три условия, които трябва да бъдат изпълнени, ако дадена държава членка желае да се отклони от разпоредбите на членове 5—8. Впоследствие Съдът на Европейския съюз е потвърдил това становище, като е посочил, че „на първо място, държавата членка трябва да ограничи прилагането на дерогацията до случаи, в които няма друго задоволително разрешение; на второ място, дерогацията трябва да се основава на поне една от причините, изброени изчерпателно в член 9, параграф 1, букви а), б) и в); на трето място, дерогацията трябва да отговаря на точните формални условия, посочени в член 9, параграф 2, които имат за цел да ограничат дерогациите до строго необходимото и да позволят на Комисията да упражнява надзор върху тях.“ ([100])

107. Съгласно установената съдебна практика на Съда на Европейския съюз „дерогациите съгласно член 9 от директивата могат да се прилагат само ако съществува гаранция, че популацията на разглежданите видове се запазва на задоволително равнище“ ([101]). Компетентните органи, отговарящи за издаването на дерогации, трябва да гарантират, че трите условия са изпълнени и че дерогациите не пречат на постигането на общите цели на Директивата за птиците, така че популациите на видовете да се поддържат на задоволително ниво или да се приближават към такова. Поради това, е необходимо да се следи за прилагането на дерогациите и за последиците от тях за съответните видове птици (а когато е уместно — и за други видове).

108. В този контекст обхватът на всяка дерогация трябва да бъде определен с ясни и точни формулировки, които да са приложими към конкретната ситуация ([102]) и да отговарят на конкретен проблем. Следователно според Съда на Европейския съюз дерогациите трябва да бъдат достатъчно ясно определени, което означава, че не могат да се издават въз основа на общи формулировки или с неопределен срок на действие ([103]). Географският обхват на дерогацията следва да бъде определен възможно най-ясно. Следва да бъде доказано наличието на причинно-следствена връзка между проблема, който следва да бъде решен, и дейността, за която се иска дерогация ([104]). Следователно обхватът трябва да бъде строго ограничен до това, което е необходимо за постигане на законната цел на въпросната дерогация, и трябва да бъде доказана ясна връзка с преследваната цел ([105]). Това се осигурява чрез включването на информацията, изисквана съгласно член 9, параграф 2, в решението за дерогация.

109. Следователно всяко разрешение или друг документ, предоставящ дерогация, следва да бъде изчерпателен и ясен по отношение на условията, на които дерогацията следва да отговаря. Това дава възможност на компетентните органи, включително на съдиите, да упражняват надзор върху предоставените дерогации ([106]).

110. Дерогациите са предоставени без консултация с Комисията, което означава, че процедурата по одобряване се извършва изцяло на национално равнище. След като бъдат предоставени, тези дерогации трябва да се включват ежегодно в доклад до Комисията, в съответствие с член 9, параграф 3 от директивата ([107]). Съгласно член 9, параграф 4 Комисията е длъжна да гарантира, че последиците от тези дерогации не са несъвместими с директивата. Комисията е длъжна да предприеме необходимите мерки за тази цел.

([100]) Дело C-247/85, *Комисия/Белгия*, точка 7.

([101]) Вж. например дело C-76/08, *Комисия/Малта*, точка 59.

([102]) Дело C-247/85, *Комисия/Белгия*, точка 7.

([103]) Вж. C-247/85 *Комисия/Белгия*, точки 28 и 34.

([104]) Вж. по аналогия дело C-601/22, *WWF Österreich и др.*, точка 73.

([105]) Дело C-79/03, *Комисия/Испания*, точка 28. В този случай Съдът на Европейския съюз е осъдил използването на неселективни традиционни методи за лов, тъй като не е могло да се установи връзка между практиката, която е била предмет на дерогацията, и посочената цел: предотвратяване на сериозни увреждания върху селскостопанските култури.

([106]) Следва да се припомни, че съгласно членове 278 и 279 от ДФЕС Съдът на Европейския съюз може, ако счита, че обстоятелствата го изискват, да постанови спиране на изпълнението на оспорвания акт, както и по делата, за които е сезиран, може да разпорежда необходимите временни мерки. Например по дело C-503/06, *Комисия/Италия*, Съдът на Европейския съюз е разпоредил на Италия да спре прилагането на регионален закон, предоставящ дерогации в областта на лова.

([107]) Отделните дерогации могат да бъдат видени на https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/derogations-and-exceptions-table. Общ преглед на дерогациите и изключенията от защитата на видовете в ЕС — https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/overview-of-derogations-and-exceptions-dashboards.

Подкрепа за практическото прилагане 3: Онлайн ИТ инструмент, който намалява административната тежест и улеснява докладването на дерогации от държавите членки

HaBiDeS е специализирана онлайн ИТ платформа, управлявана от Европейската агенция за околната среда и използвана от държавите членки (включително регионите и другите местни администрации) за регистриране, управление и предаване на информация относно дерогациите, предоставени съгласно Директивите за птиците и за местообитанията. Тя осигурява модерна единна и централизирана система за докладване на дерогации, включително техните правни основания, цели, засегнати видове, географски обхват, продължителност и свързани условия. Чрез използването на общи полета за данни и дефиниции системата за дерогации по Директивите за местообитанията и за птиците (HaBiDeS+) подпомага последователното прилагане на член 9 от Директивата за птиците и член 16 от Директивата за местообитанията в целия ЕС.

Платформата предлага структурирани функции за докладване, които подпомагат държавите членки при подаването на данни за дерогации, включително предварително определени образци, задължителни полета и автоматизирани проверки, които спомагат за осигуряване на пълнота и яснота. HaBiDeS+ дава възможност на националните органи да актуализират и коригират записите за дерогациите с течение на времето и улеснява оценката на съответствието, последващите действия и сравнителния анализ, извършвани от Комисията. По този начин се намалява административната тежест и фрагментирането на практиките за докладване, като се подобряват прозрачността и проследимостта при прилагането на дерогациите на равнището на ЕС.

За повече информация:

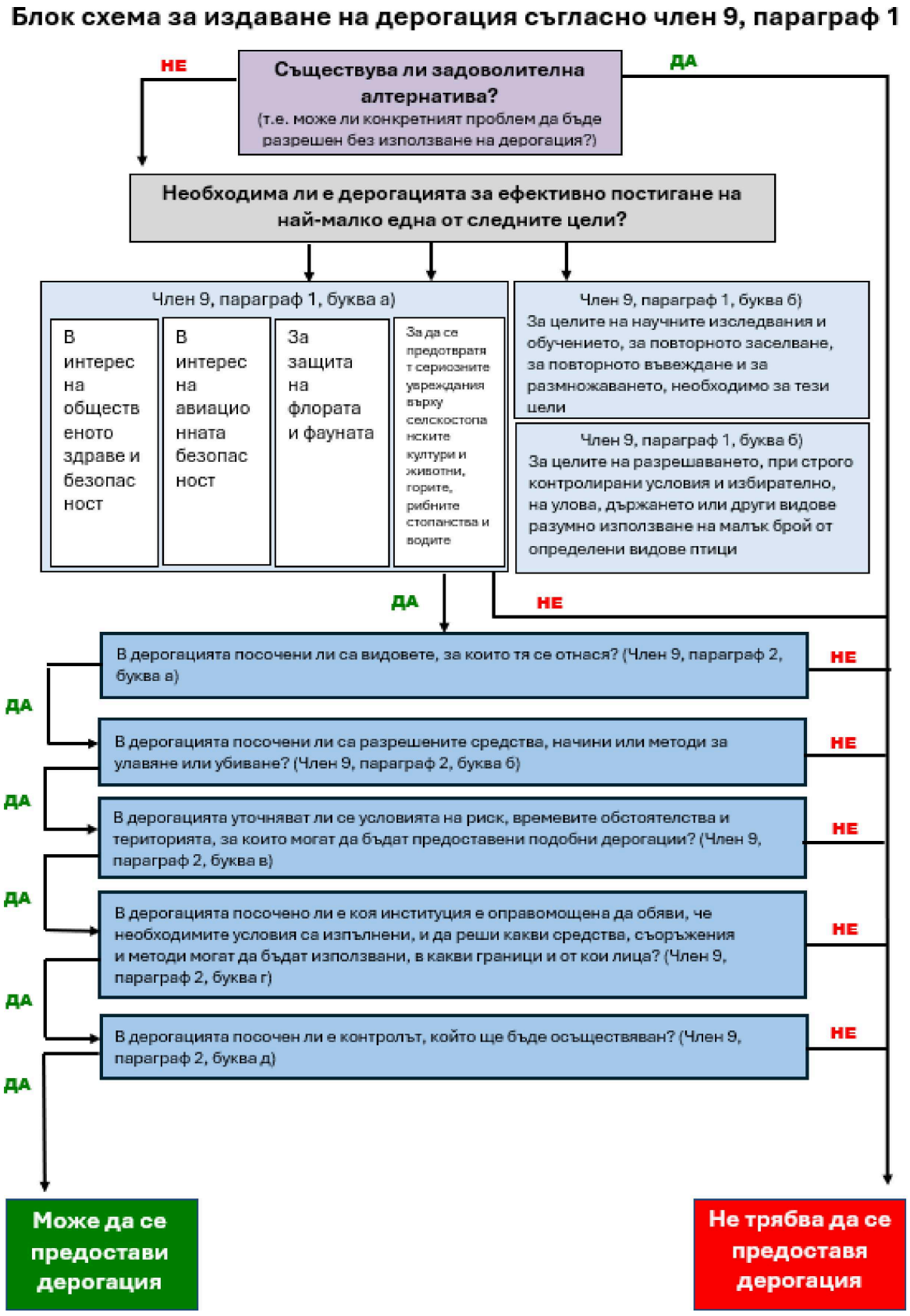
https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-492d-a3a9-df99c4aa8807/library/cfc38522-bd5e-4237-af4b-37928504ee87/details.

4.3. **Условия за прилагане на дерогации съгласно член 9**

111. Валидна дерогация може да бъде предоставена само ако са изпълнени трите условия, посочени в член 9 ([108]).

112. Като първо условие член 9, параграф 1 постановява, че не трябва да съществува друго задоволително разрешение на конкретния проблем, който дерогацията има за цел да разреши. На второ място, дерогацията трябва да бъде приета въз основа на едно от шестте основания, посочени в член 9, параграф 1, букви а)—в) от директивата. Накрая, дерогацията трябва да отговаря на техническите изисквания на член 9, параграф 2.

([108]) Дело C-247/85, *Комисия/Белгия*, точка 7.

Условие 1: Няма друго задоволително разрешение

113. В член 9, параграф 1 се посочва, че държавите членки могат да правят изключения от изискванията на членове 5—8 само „когато няма друго задоволително разрешение“. Това означава, че не може да бъде предоставена дерогация, ако същият резултат може да бъде постигнат задоволително по друг начин, който или изцяло избягва нарушението на член 5, или е по-малко вредоносен с оглед на забраните и целите на директивата.

114. Въз основа на съдебната практика на Съда на Европейския съюз, анализът на това дали „няма друго задоволително разрешение“ може да се разглежда като състоящ се от три въпроса: 1) Какъв проблем или каква конкретна ситуация е необходимо да се разреши? 2) Съществуват ли други решения? 3) Ако съществуват, ще разрешат ли те по задоволителен начин проблема или конкретната ситуация, която се разглежда ([109])?

115. Оценката на наличието на други задоволителни решения следва да се извършва за всеки отделен случай въз основа на най-добрите налични данни, като се отчита принципът на пропорционалност с оглед на въздействието на дерогацията и необходимостта от съответната дейност. Решението за предоставяне на дерогация трябва да съдържа „конкретни и пълни мотиви“, които да водят до заключението, че няма друго задоволително разрешение ([110]).

116. Следователно анализът на възможността „липса на друга задоволителна алтернатива“ предполага, че съществува конкретен проблем или конкретна ситуация и че трябва да бъде намерено разрешение. Компетентните национални органи са приканени да разрешат този проблем или тази ситуация, като изберат най-подходящата от възможните алтернативи, чрез прилагането на която ще се осигури най-добрата защита на вида и същевременно ще се разреши проблемът или ситуацията. С цел осигуряване на защита на вида алтернативите трябва да бъдат оценени спрямо забраните, посочени в член 5. Например като алтернативи могат да бъдат включени алтернативни местоположения на проектите, различни мащаби или проектни решения за териториално планиране, както и алтернативни дейности, процеси или методи.

117. Например когато се оценява наличието на „други задоволителни разрешения“ на мерките по член 9, параграф 1, буква а), трето тире, които имат за цел да се предотврати нанасянето на сериозни вреди върху селскостопанските култури и животни, горите, риболова и водите, следва да се даде предимство или поне сериозно да се проучат осъществими и превантивни нелетални средства, съвместими с разпоредбите на член 5. В повечето случаи превантивните мерки за предотвратяване на нанасянето на вреди върху селскостопанските култури или животни (като промени в селскостопанските практики, както и насърчаване на подобряването на условията в местообитанията) могат да бъдат задоволителна алтернатива на използването на дерогации съгласно член 9, параграф 1, буква а). Други превантивни мерки, като разпространяването на научнообоснована информация с цел намаляване на конфликтите (например човешко поведение), могат да бъдат част от задоволителните алтернативи на използването на контрол чрез летални методи.

118. След като се установи проблемът или конкретната ситуация, която следва да бъде разрешена, и се потвърди, че тя отговаря на основанията, изброени в член 9, параграф 1, при оценката следва да се разгледат различните решения за нейното задоволително разрешаване. При вземането на решение относно задоволителните алтернативи в дело, свързано с улавянето на птици, Съдът на Европейския съюз е постановил, че фактът, че дадена мярка все още не е приложима в голям мащаб, не е достатъчен, за да се заключи, че тази мярка не представлява „друго задоволително разрешение“ ([111]).

119. Следователно друго разрешение не може да се счита за незадоволително само защото би причинило по-големи неудобства или би наложило промяна в поведението на бенефициерите на дерогацията ([112]). В това отношение аргументите, основани на „дълбоко вкоренена традиция“ или „историческа и културна традиция“ на ловните практики, бяха счетени за недостатъчни да обосноват необходимостта от дерогация ([113]). Освен това, използването на определен метод на лов не може да се разглежда като цел сама по себе си, тъй като методът на лов по дефиниция е средство за постигане на цел. Всъщност ако използването на определен метод на лов се разглежда като цел сама по себе си, самото предпочитане на един метод на лов пред друг би било достатъчно, за да се удовлетвори критерият за „липса на друго задоволително разрешение“. Това би подкопало ролята на член 9 за постигането на целите на директивата.

120. Наличието на алтернативни задоволителни разрешения варира в зависимост от фактори като съответния вид, основанието за дерогация, конкретната засегната зона и държавата членка, в която се намира. Например техниките за плашене могат да представляват задоволително алтернативно разрешение за предотвратяване на вреди по селскостопанските култури, причинени от определени видове, но това може да не е достатъчно ефективно при други, по-устойчиви видове, които просто ще се върнат, щом обезпокояването бъде преустановено.

([109]) Дело C-10/96, *Ligue Royale Belge pour la protection des oiseaux*. Вж. също Насоки относно лова в приложение на Директивата за птиците, точка 3.4.2.

([110]) Дело C-557/15, *Комисия/Малта*, точка 50.

([111]) Дело C-10/96, *Ligue Royale Belge pour la protection des oiseaux*, точка 22.

([112]) Дело C-900/19, *One Voice*, точки 40 и 41.

([113]) Дело C-79/03, *Комисия/Испания*, точка 27.

121. При оценката на потенциална алтернативна мярка може да е целесъобразно да се вземе предвид и пропорционалността на други разрешения. Икономическите разходи на даден технически осъществим вариант са от значение и могат да бъдат взети под внимание. Това обаче не може да бъде единственият определящ фактор при отхвърлянето на алтернативни варианти за постигане на преследваната цел ([114]).

122. Пропорционалността на другите решения може да бъде оценена въз основа на нивата на популациите и тенденциите при видовете, които биха били засегнати от разглежданата мярка ([115]). Съдът на Европейския съюз е постановил, че трябва да се направи оценка на въздействието на въпросната дейност върху населението и на необходимостта от тази дейност, както и на алтернативните разрешения за постигане на преследваната цел ([116]). Например, при преценката на пропорционалността на дадена мярка може да се изключи друго разрешение, ако то би довело до значителни икономически разходи, като в същото време би донесло само незначителни ползи по отношение на целите на директивата; това важи особено за видове, чиито популации са над задоволителните нива. От друга страна, ако другата мярка води до незначително увеличение на разходите в сравнение с обмисляната мярка, но е в по-голяма степен съобразена с целите на директивата, тя представлява друго задоволително разрешение.

123. Следователно стандартът за доказване, необходим за удовлетворяване на условието, че няма друго задоволително разрешение, е по-висок, ако предоставянето на дерогацията може да има последствия за постигането на целите на директивата.

124. Използването на дерогацията може да бъде обосновано само когато се докаже в достатъчна степен, че потенциалните алтернативи не са задоволителни, като се вземат предвид посочените по-горе съображения, както и когато са изпълнени и останалите условия. Въпреки това, ако дадена мярка е отчасти задоволителна, дори и при прилагането ѝ проблемът да не се решава в достатъчна степен, но все пак да може да бъде намален или смекчен, най-напред следва да се приложи тази мярка. Когато се установи, че няма друго задоволително разрешение, решението за дерогация трябва да бъде подкрепено с подробно изложение на мотивите, основано на най-добрите налични научни познания и съдържащо причините, които са довели компетентния орган до това заключение ([117]).

Практически примери

125. В много случаи мерките за предотвратяване на вреди, включително устройства за отблъскване на диви животни, промени в селскостопанските практики, създаване на безопасни зони, както и възстановяване на добрите условия на местообитанията или популациите на плячката на съответните видове, или комбинация от тези мерки, могат да представляват задоволителна алтернатива на прилагането на дерогации съгласно член 9. Например, в областта на авиационната безопасност широко се използват мерки за управление на растителността, които правят летищата непривлекателни за дивите животни, както и техники за отблъскването им; понякога може да се наложи комбинация от различни мерки, за да се предотвратят ефективно увреждания.

126. В някои случаи напълно да се избегне забранено посегателство може да се окаже невъзможно, което означава, че следва да се избере разрешението с най-малко въздействие, като се имат предвид забраните по член 5 и целите на директивата. Това може да включва използването на техники за плашене, допълнени с ограничено прилагане на летални мерки, за да се повиши ефективността на плашенето, вместо да се изключва напълно възможността за плашене.

127. Проблемите, които могат да наложат прилагането на дерогации, често са резултат от влошаването на състоянието на местообитанията и намаляването на наличността на храна. Например, въздействието на хищничеството от страна на някои вранови или грабливи птици върху гнездящите на земята птици, например яребицата (*Perdix perdix*), се дължи отчасти на загубата на подходящи местообитания за гнездене и отглеждане на малките, които осигуряват подслон и храна. Следователно, дългосрочните решения, основани на екосистемния подход, като възстановяването на доброто състояние на местообитанията за видовете — както за тези, които предизвикват конфликти, така и за тези, които страдат от тяхното въздействие — следва да се прилагат успоредно с всякакви краткосрочни разрешения, евентуално включващи дерогация, насочени към разрешаване на неотложни проблеми.

([114]) Вж. по аналогия дело C-601/22, *WWF Österreich*, точка 82.
([115]) Дело C-784/23, *Voore Mets и Lemeks Põlva*, точки 54—56.
([116]) Дело C-784/23, *Voore Mets и Lemeks Põlva*, точка 56.
([117]) Дело C-900/19, *One Voice*, точка 32.

128. Що се отнася до други подходящи разрешения за целите на научните изследвания, всяко разрешение за предоставяне на дерогация следва да посочва липсата на други стандартни научни методи за изследване в областта на орнитологията ([118]) и да съдържа точни и надлежни мотиви по отношение на тази липса.

Условие 2: Доказване на наличието на едно от шестте основания, посочени в член 9, параграф 1, букви а)—в)

129. Преди да разгледаме всяко едно от основанията, които трябва да са налице, за да се направи изключение от задълженията за защита на видовете съгласно Директивата за птиците, е уместно да се отбележи, че списъкът е изчерпателен. Вследствие на това, дерогации могат да се прилагат само ако отговарят на някоя от категориите, посочени в член 9, параграф 1, букви а) и б), или ако се прилагат в съответствие с изискванията на член 9, параграф 1, буква в). Основанието за дерогация по буква в) — „да разрешат, при строго контролирани условия и избирателно, улова, държането или други видове разумно използване на малък брой от определени видове птици“ — не се разглежда тук, тъй като вече е описано в Насоките относно лова в приложение на Директивата за птиците ([119]).

Член 9, параграф 1, буква а), първо тире: в интерес на **общественото здраве и безопасност**.

130. Това обхваща области като защитата на обществеността от заболявания и предотвратяването на инциденти. Това основание за дерогация се отнася до ситуации, в които мерките, предприети за предотвратяване на рискове за здравето и безопасността на хората, са в противоречие с необходимостта от опазване на видовете птици и имат предимство пред нея.

131. Използването на термина „обществен“ означава, че само обществените интереси, които се отстояват от държавни или частни организации, могат да бъдат съпоставени с целите за опазване, заложени в директивата. По този начин проектите, които са изцяло в интерес на дружества или физически лица, обикновено не се считат за такива, които са в обществен интерес, освен ако успоредно с това не служат и на по-широка цел. Съдът на Европейския съюз е потвърдил, че тази категория може да обхваща предотвратяването на пожари, наводнения и болести ([120]). Друг практически пример за това би могло да бъде предотвратяването на замърсяването на резервоар за питейна вода или съоръжение за съхранение на храни чрез птичи екскременти.

132. Такива дерогации могат да се предоставят само във връзка с конкретни ситуации, при които интересите на общественото здраве и безопасност имат предимство пред защитата на птиците ([121]). Следователно трябва да се установи връзка между дейността, разрешена по силата на дерогацията, и констатирания проблем, свързан с общественото здраве и безопасността. За целта е необходимо системата за дерогации да бъде достатъчно ясно очертана и да определя условията за риск, както и обстоятелствата, свързани с времето и мястото, при които могат да се предоставят дерогации ([122]). Ако вземем за пример замърсяването с птичи екскременти, самото наличие на екскременти или на гнездо няма да бъде достатъчно, за да се предостави дерогация. Трябва да се докаже, че местоположението или броят на гнездата са такива, че създават реален риск за здравето.

133. Съгласно член 16е от Директива (ЕС) 2023/2413 (Директивата за енергията от възобновяеми източници III) ([123]), за целите на член 9, параграф 1, буква а) от Директивата за птиците, когато се преценяват законните интереси в конкретен случай, се приема, че планирането, изграждането и експлоатацията на централи за енергия от възобновяеми източници, свързването им към мрежата, самата мрежа и съоръженията за акумулиране се считат за обслужващи общественото здраве и безопасност ([124]). Тази презумпция може да бъде оспорена и се разглежда индивидуално за всеки отделен случай. Когато това е надлежно обосновано при специфични обстоятелства държавите членки могат да ограничат прилагането този член до определени части от своята територия, до определени видове технологии или до проекти с определени технически характеристики, в съответствие с приоритетите, определени в техните интегрирани национални планове в областта на енергетиката и климата, представяни съгласно членове 3 и 14 от Регламент (ЕС) 2018/1999.

([118]) Вж. дело C-23/23, *Комисия/Малта*, точка 69.
([119]) Насоки относно лова в приложение на Директивата за птиците, раздел 3.5, стр. 58, https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/4b5dffd4-369c-4c4b-a249-625adc2a7545.
([120]) Дело C-247/85, *Комисия/Белгия*, точка 27.
([121]) Дело C-247/85, *Комисия/Белгия*, точка 27.
([122]) Дело C-247/85, *Комисия/Белгия*, точка 28.
([123]) Директива (ЕС) 2023/2413 на Европейския парламент и на Съвета от 18 октомври 2023 г. за изменение на Директива (ЕС) 2018/2001, Регламент (ЕС) 2018/1999 и Директива 98/70/ЕО по отношение на насърчаването на енергията от възобновяеми източници и за отмяна на Директива (ЕС) 2015/652 на Съвета (ОВ L, 2023/2413, 31.10.2023 г., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj).
([124]) Член 16е от Директива (ЕС) 2023/2413.

134. В член 15, параграф 3 от Регламент (ЕС) 2024/1735 (законодателния акт за промишленост с нулеви нетни емисии) ([125]) се предвижда, че стратегическите проекти за нулеви нетни емисии ([126]) и производствените проекти в областта на технологиите за нулеви нетни емисии в определените долини за ускорено внедряване на нулеви нетни емисии ([127]) са от обществен интерес и могат да се смятат за проекти, които обслужват общественото здраве и безопасност, ако са изпълнени всички условия, определени в Директивата за птиците ([128]).

135. Освен това, съгласно член 10, параграф 2 от Регламент (ЕС) 2024/1252 (европейския законодателен акт за суровините от критично значение) ([129]), стратегическите проекти, които допринасят за сигурността на доставките на стратегически суровини, се счита, че обслужват общественото здраве и безопасност, при условие че са изпълнени всички условия, посочени в Директивата за птиците. В резултат на това, както във всички случаи при предоставяне на дерогации по член 9, все още е необходимо да се докаже, че са изпълнени останалите условия по член 9 от Директивата за птиците, а именно липсата на алтернативни задоволителни решения и техническите изисквания по член 9, параграф 2.

Член 9, параграф 1, буква а), второ тире: в интерес на **авиационната безопасност**.

136. Видовете птици с голяма маса и/или които летят на ята представляват сериозна опасност за безопасността на екипажа, пътниците и самолета. Сблъсъците с такива видове птици могат да доведат до закъснения, повреди по самолетите и дори до катастрофи, което води до загуба на човешки живот и има сериозни финансови последствия за авиационния сектор. Сблъсъците винаги са фатални за ударените птици, което води до проблеми, свързани с опазването на природата, когато става дума за екземпляри от редки или застрашени видове. На много летища и аеродруми се предприемат управленски мерки за предотвратяване на сблъсъци на птици със самолети ([130]). Тези разрешения включват управление на местообитанията с цел да се намали привлекателността на мястото за птици и птичи ята, както и различни техники за разпъждане, например газови оръдия, които издават силен шум. Такива мерки могат да нарушат член 5 от директивата, по-специално буква г) относно забраната за значително обезпокояване. В много случаи съществуват други задоволителни разрешения, които са по-ефективни и трайни от убиването. Например, когато е уместно, следва да се обмисли и възстановяването на местообитания, разположени на значително разстояние от летището, с цел отклоняване на птиците, което би позволило да се избегне необходимостта от дерогация.

Член 9, параграф 1, буква а), трето тире: за да се предотвратят **сериозните увреждания върху селскостопанските култури и животни, горите, рибните стопанства и водите.**

137. Това основание се отнася, наред с другото, до определени икономически интереси, свързани с тези области. То е от качествен характер, поради което може да се приложи само в случаите, когато увреждането е „сериозно“. Следователно леките увреждания или опасността от леки увреждания не могат да се считат за достатъчно основание за предоставяне на дерогация по тази категория ([131]).

138. Това основание е от превантивен характер, което означава, че може да се приложи, преди да е настъпило сериозно увреждане. В това отношение държавите членки могат да се позоват на факта, че в миналото е настъпвало повтарящо се увреждане, както и на произтичащата от това вероятност, че при липса на мерки отново ще настъпи сериозно увреждане, свързано с установените популации на птици ([132]). Използването на това основание трябва да бъде

([125]) Регламент (ЕС) 2024/1735 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юни 2024 г. за създаване на рамка от мерки за укрепване на европейската екосистема за производство в областта на технологиите за нулеви нетни емисии и за изменение на Регламент (ЕС) 2018/1724 (ОВ L, 2024/1735, 28.6.2024 г., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1735/oj).

([126]) Член 15, параграф 3 от Регламент (ЕС) 2024/1735 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юни 2024 г. за създаване на рамка от мерки за укрепване на европейската екосистема за производство в областта на технологиите за нулеви нетни емисии.

([127]) Член 18, параграф 4 от Регламент (ЕС) 2024/1735 за създаване на рамка от мерки за укрепване на европейската екосистема за производство в областта на технологиите за нулеви нетни емисии.

([128]) Промишлените проекти за нулеви нетни емисии, попадащи в обхвата на Регламент (ЕС) 2024/1735, не са освободени от задълженията по член 9 от Директивата за птиците, чиито условия продължават да се прилагат по обичайния ред.

([129]) Регламент (ЕС) 2024/1252 на Европейския парламент и на Съвета от 11 април 2024 г. за създаване на рамка за гарантиране на сигурни и устойчиви доставки на суровини от критично значение и за изменение на Регламенти (ЕС) № 168/2013, (ЕС) 2018/858, (ЕС) 2018/1724 и (ЕС) 2019/1020 (ОВ L, 2024/1252, 3.5.2024 г., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj).

([130]) С цел поддържане на авиационната безопасност Регламент (ЕС) № 139/2014 на Комисията от 12 февруари 2014 г. за установяване на изисквания и административни процедури, свързани с летищата, определя стандарти за авиационна безопасност, включително за управление на рисковете, свързани с дивите животни.

([131]) Дело C-247/85, *Комисия/Белгия*, точка 56.

([132]) Вж. по аналогия дело C-601/22, *WWF Österreich*, точка 70. Въпреки че това дело се отнася до изключенията за убиване на вълци, в решението се дава тълкуване на понятието „сериозно увреждане“, което може да се приложи по аналогия към член 9 от Директивата за птиците.

подкрепено с доказателства и да се дължи поне в голяма степен на видовете, за които се отнася дерогацията ([133]). В това отношение евентуални бъдещи непреки увреждания, които представляват абстрактни рискове и са причинени само отчасти от защитени видове, не могат да се считат за „сериозно увреждане“ в този контекст ([134]).

139. Списъкът с видовете увреждания, обхванати от това основание за дерогация, е изчерпателен. Някои примери от различни сектори, които могат да бъдат основание за дерогация по тази категория, са:

— сериозно увреждане върху селскостопанските култури, например от птици, които се хранят с семена, като унищожават и изяждат семената, растенията или крайния продукт;

— сериозно локално увреждане върху горите, например забавен растеж на дърветата вследствие на прекомерното количество екскременти от гъсти колонии от чапли или корморани;

— сериозно увреждане върху добитъка, например вследствие на отвличане или нараняване на животни от грабливи птици или врани, или поради повишен риск от предаване на болести;

— сериозно увреждане върху рибните стопанства, например чрез хищничество върху рибата както в дивата природа, така и в аквакултурите;

— сериозно увреждане върху водните обекти, например чрез замърсяване на водоемите или повреждане на напоителните канали.

140. Оценката дали подобни увреждания са сериозни ще зависи предимно от икономическите разходи, мащаба и последиците за засегнатите заинтересовани страни или общности. Увреждането трябва да се оценяват и с оглед на способността на заинтересованата страна да ги понесе. Например, тежестта на увреждането, нанесени от гъските върху селскостопанските култури в едно поле, ще се различава при дребния земеделски производител и при земеделския стопанин, управляващ по-голямо стопанство. Тежестта на увреждането следва да се оценява по същата скала, по която се приемат дерогациите (т.е. на ниво стопанство в случай на мерки за отделно стопанство или на регионално, национално или миграционно ниво в случай на наличие на регионални, национални или миграционни планове за управление).

141. Както беше посочено по-горе, изключенията трябва да бъдат достатъчно ясно определени и да се отнасят до конкретни ситуации. Ето защо при разработването на стратегии за превантивен контрол първият подход следва да бъде мерките да бъдат обвързани с конкретни срокове и да бъдат насочени към местата, където е вероятно да възникнат или вече възникват сериозни увреждания. Въпреки това, широко разпространени видове, които могат да увредят големи територии, като гривяка (*Columba palumbus*), големия корморан (*Phalacrocorax carbo*) или някои видове гъски, могат да оправдаят дерогации, обхващащи по-голяма територия. Това не засяга общото изискване да се гарантира, че географският обхват на дадена дерогация е определен възможно най-ясно. Също така тези дерогации трябва да бъдат конкретни по отношение на броя, сроковете и методите и трябва да се обясни каква е целта на дерогацията.

142. Възможно е да се прибегне до използването на координирани дерогации, като „дерогации за миграционни маршрути“, при които в една държава се предоставят дерогации за определени видове (например белобузата гъска или големия корморан), за да се предотвратят увреждания в друга държава. Този подход следва да се прилага или в рамките на международен план за управление, изготвен съгласно международна конвенция или споразумение, по което ЕС е страна, или в рамките на подобна рамка, одобрена от всички засегнати държави членки. Освен това, този подход може да се използва, ако: 1) е доказана връзка между сериозното увреждане/риск в даден район в една държава членка и птиците, попадащи под дерогацията в друга държава членка; 2) всички останали приложими условия по член 9 са изпълнени; 3) е доказано, че дерогацията, прилагана в държавата членка, в която възниква сериозното увреждане/риск, не е достатъчна, за да предотврати това сериозно увреждане/риск; и 4) дерогации се предоставят единствено по искане на и след консултация с държавата членка, в която възниква сериозното увреждане/риск. Възможен пример за прилагане на дерогация на основание „сериозно увреждане“, причинени от корморани, е включен в приложение II към настоящите насоки.

([133]) Вж. по аналогия дело C-601/22, *WWF Österreich*, точка 71.
([134]) Вж. по аналогия дело C-601/22, *WWF Österreich*, точки 72—74.

Член 9, параграф 1, буква а), четвърто тире: **за защита на флората и фауната**

143. Това основание се отнася до дейностите по опазване на видове или местообитания и се отнася за случаи, в които е необходимо да се нарушат забраните по член 5 с цел опазване на друга флора или фауна. Видовете флора или фауна не са конкретизирани, но изглежда се различават от флората и фауната от икономически интерес, обхванати от други разпоредби на член 9, параграф 1, буква а). Обосновката за използването на този аргумент вероятно е най-силна, когато се отнася до усилията за опазване на редки или застрашени видове, но не се ограничава само до такива видове. Освен това, в този случай изглежда, че не е необходимо да се докаже вероятност от сериозни последици, преди да се приложи дерогацията.

144. Решението дали е целесъобразно да се поиска дерогация за защита на флората и фауната трябва да се взема за всеки отделен случай, като се съпоставят състоянието на запазване и нуждите на съответните видове. При определянето дали е уместно да се предостави дерогация съгласно член 9, параграф 1, буква а), четвърто тире, ще трябва да се вземат предвид различни фактори, но във всички случаи такива дерогации трябва да служат на целите на опазването. От значение ще бъде състоянието на запазване, рядкостта или уязвимостта на видовете от флората или фауната. Също така ще бъде от значение и фактът, че флората или фауната, нуждаеща се от защита, е по-рядка или е в по-лошо състояние на запазване в сравнение с видовете птици, за които се иска дерогация. Друг фактор е статутът на защита на видовете флора или фауна, които са защитени в рамките на ЕС или съгласно националното законодателство. Обосновката за прилагането на член 9, параграф 1, буква а), четвърто тире ще бъде по-солидна, когато се отнася до видове от флората и фауната, които са защитени на равнището на ЕС (като видовете, изброени в приложения IV и V към Директивата за местообитанията), или до видове, защитени съгласно националното законодателство.

145. Птиците могат да оказват влияние върху флората и фауната чрез хищничество, паша, стъпкване, натрупване на екскременти и др. Следователно, това основание за дерогация може да се прилага по отношение на хищници като грабливи птици, които се хранят със защитени видове. Тъй като потенциалът за възпроизводство на грабливите птици е нисък, е особено важно да се гарантира, че са разгледани всички други възможни разрешения, за да се избегне допълнителна смъртност или изчезване на индивиди от гнездящата популация. Органите трябва да докажат, че екземплярът или екземплярите, за които се отнася дерогацията, са пряко отговорни за проблема, свързан с опазването на природата, който дерогацията има за цел да разреши, като се изключат други фактори като болести, недостатъчна наличност на храна и липса на подслон.

146. Важен аспект, който трябва да се има предвид, е до каква степен хищничеството може да се приписва пряко на по-широки динамични процеси като загуба, влошаване или промяна на местообитанията. Например, хищничеството на грабливите птици е основната причина за смъртността при обикновения хомяк (*Cricetus cricetus*), особено по време на периода на размножаване и след презимуване. Въпреки това, намаляването на популацията, причинено от хищниците, е пряко следствие от антропогенната загуба и фрагментация на местообитанията на хомяка. В Елзас, Франция, хомяците обикновено копаят дупки в нивите с пшеница или люцерна, които им осигуряват храна и укритие от хищници. Превръщането на тези полета в монокултура от царевица води до продължителни периоди с гола почва, което прави хомяците уязвими към хищници ([135]). В такива случаи контролът върху хищниците чрез дерогации може да се осъществява само когато се провеждат едновременни мерки за възстановяване на местообитанията на видовете или са предприети стъпки за регулиране на вредоносните човешки дейности. Тези мерки следва да имат приоритет пред избиването и отстраняването на екземпляри от защитени видове грабливи птици като самостоятелна мярка. Това се потвърждава от член 9, параграф 1, според който не трябва да съществува друго задоволително разрешение (вж. по-горе).

Член 9, параграф 1, буква б): за целите на **научните изследвания и обучението, за повторното заселване, за повторното въвеждане и за размножаването, необходимо за тези цели**.

147. Дерогациите, разрешени по тази категория, включват улавяне с цел поставяне на пръстени или монтиране на предаватели за сателитно проследяване, с цел проучване на миграционните модели и установяване на местата за междинно кацане. Може да се наложи също така улавянето на птици за изследване на заболявания като птичи грип.

148. Терминът „изследване“ в член 9, параграф 1, буква б) трябва да се разбира като „научно изследване“. Това означава, че изследването, което е предмет на дерогацията, трябва да следва определени методически стъпки. Например, един научноизследователски проект трябва да има цел научноизследователски въпрос и да разработен така, че да може да допринесе за отговора на този въпрос ([136]). Всъщност изразът „за целите на“ показва, че разработването и

([135]) https://www.grand-hamster-alsace.eu/the-great-hamster/?lang=en.
([136]) Становище на генералния адвокат Ćapeta по дело C-23/23, *Комисия/Малта*, точка 60.

изпълнението на научноизследователската програма трябва да бъдат разумни и съразмерни по отношение на нейната заявена научна цел ([137]). Следователно това налага да има връзка между дейността, разрешена по силата на дерогацията, и научните изследвания, необходими, за да се отговори на въпроса. Например, необосновано голям обем на извадката, който причинява силно интрузивно въздействие върху видовете, а в замяна предоставя ограничени нови научни данни или данни, които не надделяват над първостепенното значение на опазването на дивите птичи видове, не би се считал за пропорционален. Очаква се също така проектирането на научното изследване да отговаря на научните и етичните стандарти и обикновено то следва да бъде проведено, разработено или поне прегледано и одобрено от независима научна институция. Поставянето на пръстен на птици, например, следва да се извършва единствено от независими и квалифицирани орнитолози.

Подкрепа за практическото прилагане 4: Гъвкавост при прилагането на член 9 чрез координиран подход, основан на миграционните маршрути

За да се подпомогнат държавите членки да се справят по ефективен и координиран начин с предизвикателствата, свързани с икономическите вреди, причинявани от определени видове, при необходимост могат да се прилагат дерогации по отношение на миграционните маршрути съгласно Директивата за птиците. Този подход позволява на дадена държава членка да предоставя дерогации за определени видове, особено за мигриращите (като белобузата гъска или големия корморан), с цел да се предотвратят сериозните увреждания в друга държава членка. Този подход обаче следва да се осъществява в рамките на международна конвенция или споразумение, по което ЕС е страна, като Споразумението за опазване на мигриращите водолюбиви птици от Африка и Евразия (AEWA) или Бернската конвенция, или в рамките на европейски или регионален план за действие за опазване на видовете, одобрен от всички заинтересовани държави членки, при наличието на подходящи гаранции в съответствие с изискванията на член 9 и след надлежно консултиране със заинтересованите държави членки и тяхното участие (вж. точка 139).

Условие 3: Прилагане на техническите изисквания по член 9, параграф 2

149. Третото условие се отнася до спазването на техническите изисквания по член 9, параграф 2. В член 9, параграф 2 от Директивата за птиците са определени точни условия за дерогации. Тези, които позволяват на държавите членки и на Комисията да следят за дерогациите, направени съгласно параграф 1. Компетентните органи трябва да включват следната информация в своите решения за дерогация и в докладите си за дерогация, представяни на Комисията:

а) видовете, за които се прилагат дерогациите;

б) разрешените средства, съоръжения и методи за улов или убиване;

в) условията на риск, времевите обстоятелства и територията, за които могат да бъдат предоставени подобни дерогации;

г) органа, оправомощен да декларира, че изискваните условия са осигурени и да реши кои средства, съоръжения и методи могат да бъдат използвани, в какви граници и от кои лица;

д) контрола, който ще бъде осъществен.

150. За да улесни спазването на член 9, параграф 2, Комисията превърна техническите изисквания на член 9, параграф 2 във формат за докладване на дерогации, който използва онлайн инструмента, наречен Система за дерогации по Директивите за местообитанията и за птиците+ (HaBiDeS+) ([138]). Държавите членки се приканват да използват този инструмент, който улеснява процеса на спазване на това условие за предоставяне на дерогации. Ако се използва, това може да намали административната тежест, свързана с прилагането на член 9.

([137]) Становище на генералния адвокат Ćapeta по дело C-23/23, *Комисия/Малта*, точка 62.
([138]) Вж. наръчника за докладване на HaBiDeS+ https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-492d-a3a9-df99c4aa8807/library/cfc38522-bd5e-4237-af4b-37928504ee87/details.

151. Съдът на Европейския съюз е постановил, че тези формални условия „имат за цел да ограничат дерогациите до строго необходимото и да позволят на Комисията да упражнява надзор върху тях ([139])“. Отделно от това Съдът на Европейския съюз е постановил, че „приложимата в тази област национална правна уредба следва да установява ясни и точни критерии за дерогиране и да задължи отговорните за тяхното прилагане органи да ги вземат предвид ([140])“. Необходими са пълни и точни спецификации съгласно член 9, параграф 2, букви а)—д), за да може Комисията да изпълни задължението си по член 9, параграф 4 да гарантира, че последиците от дерогациите не са несъвместими с директивата.

152. По-точно, за да спазят изискванията на член 9, параграф 2, държавите членки следва да спазват следното по отношение на информацията, изисквана във всяка алинея:

— член 9, параграф 2, буква а) „видовете, които са предмет на дерогацията“.

Държавите членки трябва да издават и докладват дерогациите по видове, като използват научното им наименование, а не като ги групират на по-високо таксономично ниво или в неточно определени категории като „птици“, „всички видове“ или „врани“. Например, дерогация, предоставена на собственика на търговски рибарник за отстрел на определен брой сиви чапли (*Ardea cinerea*) и определен брой големи корморани (*Phalacrocorax carbo*), следва да бъде отчетена като две различни дерогации. В определени случаи могат да се правят изключения, когато обстоятелствата, свързани с разглежданото изключение, затрудняват получаването на цялата необходима информация, например когато списъкът с видовете, които ще бъдат обект на действията, не може да бъде предвиден, както е при безопасността на въздушния трафик, или когато обстоятелствата го оправдават, но въпреки това по-късно се докладва съответно.

За всеки вид в доклада следва да се определят и посочат броят на индивидите, които са били обект на действие и са били действително убити или обезпокоени, както и броят на гнездата, които са били обект на действие и са били действително унищожени или повредени. Когато не е възможно да се определи точният брой, следва да се посочи приблизителна оценка или диапазон от стойности. Това понякога се постига чрез ограничаване на броя на разрешенията и/или чрез определяне на национални или регионални квоти, които трябва да съответстват на член 9 и на общите цели на Директивата за птиците.

— Член 9, параграф 2, буква б) — „разрешените средства, съоръжения и методи за улов или убиване“

Тези случаи трябва да бъдат докладвани, за да се оцени тяхното въздействие върху видовете. Следва да се включат подробности относно методите, като тип и размер.

— Член 9, параграф 2, буква в) — „условията на риск, мястото и времето, за които може да бъде предоставена дерогация“

Дерогациите трябва да бъдат ограничени във времето и да се прилагат на местно равнище, като са насочени към момента и мястото, където се очаква да възникне проблемът. Тези подробности следва да бъдат определени с възможно най-голяма точност, доколкото това е практически възможно и необходимо за определяне на обхвата на дерогацията.

— Член 9, параграф 2, буква г) — „органа, оправомощен да декларира, че изискваните условия са осигурени и да реши кои средства, съоръжения и методи могат да бъдат използвани, в какви граници и от кои лица“

Трябва да бъде ясно посочено пълното наименование на компетентния орган, издал дерогацията, на национално, регионално или местно равнище, както и на кого е предоставена дерогацията, когато е уместно.

— Член 9, параграф 2, буква д) — „контрола, който ще бъде осъществен“

Компетентните органи трябва да осъществяват надзор и контрол върху правилното им прилагане, да проверяват дали са постигнали целта си, подкрепени от научни доказателства, и, ако е необходимо, да предприемат коригиращи мерки за предотвратяване на риск или вреди за видовете.

([139]) Дело C-118/94, *Associazione Italiana per il WWF*, точка 21.
([140]) Дело C-557/15, *Комисия/Малта*, точка 47.

4.4. **Ролята на член 9 за осигуряване на постигането на целите на Директивата за птиците**

153. Мерките, предприети в съответствие с разпоредбите на Директивата за птиците, трябва да допринасят за постигането на основните цели на директивата, а именно поддържането на популациите на видовете птици на задоволително ниво или привеждането им в съответствие с това ниво. Вследствие на това, дерогациите, предоставени съгласно член 9, трябва да съответстват на целите на директивата, а именно да се поддържат популациите на видовете птици на задоволително ниво или да се приведат към това ниво ([141]). Това става ясно от съображение 9 от директивата, в което се подчертава необходимостта „да се ограничат дерогациите до онези видове, чийто биологичен статус позволява това, като се имат предвид специфичните условия, които преобладават в различните региони“. Това изискване обикновено се гарантира чрез преценка на пропорционалността при прилагането на условието, че няма друго задоволително разрешение, както е обяснено в раздел 4.3 ([142]).

154. Вследствие на това, държавите членки трябва да следят за прилагането на дерогациите на национално равнище, за да гарантират, че тяхното кумулативно въздействие е съвместимо с целите на директивата. Това ще позволи на държавите членки, а впоследствие и на Комисията, да наблюдават въздействието на дерогациите върху популациите на видовете птици, а при необходимост — и трансграничното въздействие на дерогациите върху трансграничните популации на птици. Това може да наложи на регионалните или местните органи да оценят последиците от дерогациите извън собствената си юрисдикция, особено когато дерогациите се прилагат на ниво миграционни маршрути и в държави членки с децентрализирано управление. Като се има предвид гореизложеното и съгласно член 9, параграф 2, буква д), подходът към широкомащабния и местния мониторинг може да варира в зависимост от структурата на националната система, но и в двата случая трябва да бъде предвидена конкретна обща схема. Компетентните национални органи трябва да гарантират, че всички условия на режима за дерогации са изпълнени, преди да предоставят дерогация, и да следят въздействието на дерогациите след предоставянето им ([143]). Този анализ следва да обхваща както отделните дерогации, така и тяхното кумулативно въздействие, когато се оценяват в съчетание с други дерогации, ако е приложимо. Правилното прилагане на системата за дерогации изисква процедурна рамка, която предотвратява нежелани последици с оглед на целите на Директивата за птиците и позволява на компетентните органи да проверяват дали са спазени условията, свързани с дерогациите ([144]).

155. Когато се сключи споразумение между държавите членки за предотвратяване на увреждания, основано на координирано прилагане на дерогации на ниво миграционни маршрути, следва да се гарантира, че кумулативният ефект от тези дерогации няма да попречи на поддържането на популациите на видовете на задоволително ниво или на адаптирането им към това ниво. За целта е необходимо да се определят 1) благоприятна референтна стойност (БРС) за съответната популация и 2) прагова стойност, по-висока от БРС, под която следва да се обърне по-голямо внимание на популацията на вида. При оценката на кумулативните ефекти от дерогациите трябва да се отчитат и други фактори, които оказват влияние върху нивата на популации на птиците и ареала им на разпространение, като лов, незаконно убиване и инвазивни чужди видове. Държавите членки трябва също така да отчитат различни критерии, свързани по-специално със състоянието на размножаването на вида и общата годишна смъртност от естествени причини ([145]).

156. Тези условия следва да се проверяват за всяка отделна единица за управление на популацията на вида, например въз основа на модела, приет за белобузата гъска ([146]) или сивата гъска (*Anser anser*) в рамките на AEWA.

157. Един от възможните подходи е да се определи максимален брой птици, които могат да бъдат убити или премахнати по миграционния маршрут през определен период от време, за да се гарантира, че популацията се запазва на задоволително ниво. Това максимално ниво не трябва да бъде цел, а таван, който не трябва да се надвишава колективно чрез прилагане на дерогации. Този подход може да се използва както в рамките на международен план за управление, разработен съгласно международни конвенции или споразумения, по които ЕС е страна, така и в рамките на подобна структура, одобрена от всички засегнати държави членки. Компетентните органи в съответните държави членки ще трябва да координират действията си, за да не се надхвърли този таван.

([141]) Дело C-76/08, *Комисия/Малта*, точка 59.
([142]) Дело C-784/23, *Voore Mets и Lemeks Põlva*, точки 54—56.
([143]) Разпоредбите на член 9, параграф 2, буква д), предвиждащи задължителни контролни мерки, следва да бъдат транспонирани в националното законодателство, дело C-192/11, *Комисия/Полша*, точки 65 и 67.
([144]) Дело C-60/05, *WWF Italia и др.*, точка 44.
([145]) Дело C-60/05, *WWF Italia и др.*, точка 25.
([146]) Вж. например програмите за адаптивно управление на миграционните маршрути на белобузата гъска: https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/documents/AEWA_EGM_IWG_9_6_Status_RBG_AFMP.pdf.

4.5. **Член 9, параграфи 3 и 4**

158. Член 9, параграф 3 изисква държавите членки да изпращат доклад до Комисията относно прилагането на член 9, параграфи 1 и 2. Съгласно член 9, параграф 4 Комисията е длъжна да използва информацията, с която разполага, включително тази, предоставена съгласно член 9, параграф 3, за да гарантира, че последиците от дерогациите са в съответствие с директивата. Комисията е длъжна да предприеме необходимите мерки за тази цел.

159. Член 9, параграф 4 възлага на Комисията надзорна роля, за да се гарантира, че кумулативният ефект от дерогациите, предоставени от държавите членки, е в съответствие с член 9, параграфи 1 и 2, както и с общите цели за опазване, заложени в директивата. Дори когато в отделни случаи изключенията са оправдани, те не трябва да водят до ситуация, при която популациите на птиците намаляват или не достигат задоволителни нива, както беше обяснено по-горе. За тази цел е необходимо държавите членки да докладват ежегодно на Комисията за прилагането на член 9, параграфи 1 и 2, в съответствие с член 9, параграф 3. В този контекст изискваните съгласно член 9, параграф 2 спецификации ще бъдат от особено значение за оценката на последиците, които една дерогация би имала за въпросните видове.

160. Следователно членове 9, параграфи 3 и 4 създават рамка за мониторинг на съответствието на предоставените в държавите членки дерогации с изискванията на член 9 и с общите цели на директивата.

161. Задълженията за докладване ([147]), описани в настоящия формат за докладване на дерогациите, имат за цел да подобрят ефективността на докладването на всички равнища на управление, включително на регионално, национално и на равнището на ЕС ([148]). Новият формат за докладване и HaBiDeS+ се използват понастоящем от Комисията и държавите — членки на ЕС ([149]), с цел да се намали административната тежест, свързана с докладването.

162. Комисията периодично предоставя обратна връзка на държавите членки въз основа на оценка на информацията, съдържаща се в официалните им доклади. Тази обратна връзка може да посочи проблеми, свързани със спазването на изискванията при дерогациите, предоставени от дадена държава членка, и може, например, да предложи намаляване на броя на птиците, които могат да бъдат отстреляни, или преразглеждане на алтернативни разрешения. Комисията може също така да обърне вниманието на държавите членки върху проблеми, произтичащи от непълна информация в докладите за дерогациите. Държавите членки се приканват да адаптират системата си за дерогации, за да гарантират спазването на Директивата за птиците, и по-специално да осигурят постигането на нейните цели.

163. Всички данни за дерогациите, които държавите членки предоставят ежегодно, са достъпни на уебсайта на Европейската агенция за околната среда ([150]). Три интерактивни инструмента за преглед на данни улесняват достъпа до информацията, предоставена от държавите членки, чрез използване на филтри като вид и подвид (например различни видове корморани), държава, година и основание за предоставяне на дерогацията. Тези цифрови инструменти, заедно с инструмента за докладване в областта на ИТ, имат за цел да намалят административната тежест върху органите и да осигурят прозрачна и надеждна информация относно дерогациите.

([147]) Задълженията за докладване, предвидени в член 9, параграф 3, са описани в Насоките относно лова, раздели 3.7.1—3.7.8.

([148]) Той обхваща също така всички задължения за докладване съгласно член 9 от Конвенцията за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания (Бернската конвенция). Съгласно настоящото споразумение между Европейската комисия и Секретариата на Бернската конвенция всички дерогации, докладвани от държавите — членки на ЕС, за даден период на докладване, се обобщават от страна на Европейския съюз и се препращат на Секретариата на Бернската конвенция.

([149]) Инструментът HaBiDeS+ е достъпен онлайн на следния адрес: https://webforms.eionet.europa.eu/.

([150]) Вж. интерактивните инструменти за визуализиране на данни на https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/nature-protection-and-restoration/species-protection-and-conservation?activeAccordion=fa9bdf76-5165-4f3a-a940-e059381a7972.

ПРИЛОЖЕНИЕ I

Прилагане на дерогации съгласно член 9 от Директивата за птиците по отношение на белобузата гъска

1. Обща информация

В настоящото приложение се описва прилагането на дерогации в контекста на конфликтите между белобузата гъска (*Branta leucopsis*) и човешката дейност. Като едра и многобройна водолюбива птица, която се среща в големи популации, този вид влиза в конфликт със селскостопанските дейности, тъй като нанася увреждания върху местните култури и оказва въздействие върху тревата, както и се конкурира за нея. Управлението на подобни конфликти има дълга история, като за целта са прилагани най-различни мерки, които са обобщени по-долу.

Първо се разглеждат правният статут и популациите на белобузата гъска. В настоящото приложение са представени видовете мерки по отношение на белобузите гъски, които изискват прилагането на дерогации съгласно член 9 от Директивата за птиците, както и са обобщени основните конфликти, които могат да възникнат. В него се представя и подходът към дерогациите по отношение на миграционните маршрути в рамките на Международния план за управление на отделни видове (ISSMP) ([1]) за видовете, приети от страните по Споразумението за опазване на мигриращите водолюбиви птици от Африка и Евразия (AEWA) през 2019 г.

Голяма част от релевантната информация за белобузите гъски, включително за ареала им, екологията, състоянието на запазване, подробности за числеността на популациите и тенденциите, може да бъде намерена в следните източници и не се повтаря тук:

— AEWA International Single Species Management Plan (ISSMP) for the Barnacle Goose (Международен план за управление на отделни видове по AEWA за белобузата гъска (Branta leucopsis); и

— уебстраници, свързани с видовете, включени в European Goose Management Platform (EGMP) (Европейска платформа за управление на гъските) на AEWA ([2]), които съдържат много полезни данни и информация за тези популации. EGMP разполага с работни групи както за популацията на гренландската, така и за тази на руската белобуза гъска.

Допълнителни източници на информация са посочени в раздел 8 по-долу.

2. Статус на правната защита на белобузата гъска

Както всички видове естествено живеещи в диво състояние птици на територията на държавите членки в Европа, белобузата гъска попада под обхвата на общата система за защита, предвидена в Директивата за птиците. Умишленото улавяне или убиване на този вид, значителното му обезпокояване, особено по време на периода на размножаване и отглеждане, унищожаването на гнездата му или събирането на яйцата му може да бъде разрешено от държавите членки единствено в съответствие със системата за дерогации, предвидена в директивата (член 9).

Белобузата гъска е включена в приложение I към директивата за определянето на специални защитени зони. Тя не е включена в приложение II, което означава, че ловът съгласно член 7 не е възможен. Въпреки това, регулираният лов чрез дерогация, предоставена съгласно член 9 от директивата, може да служи като законен инструмент за управление с цел предотвратяване на сериозно увреждане върху селскостопанските култури.

Белобузата гъска е включена в допълнение II към Бернската конвенция, което изисква, наред с другото, забрана на умишленото убиване (член 6) (освен в случаите на дерогация съгласно член 9 от същата конвенция).

Всяка популация има различен статут съгласно Плана за действие на AEWA (приложение 3, таблица 1), като са определени съответните изисквания за защита.

([1]) Jensen, G.H., Madsen, J., Nagy, S. и Lewis M. (съставители), 2018 г. AEWA International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (Branta leucopsis) - Russia/Germany & Netherlands population, East Greenland/Scotland & Ireland population, Svalbard/South-west Scotland population (Международен план за управление на отделни видове по AEWA за белобузата гъска (Branta leucopsis) — популации в Русия/Германия и Нидерландия, Източна Гренландия/Шотландия и Ирландия, Свалбард/Югозападна Шотландия). AEWA Technical Series, бр. 70. Бон, Германия. https://www.unep-aewa.org/publication/international-single-species-management-plan-barnacle-goose-russiagermany-netherlands.

([2]) https://egmp.aewa.info/.

Таблица 1

Правен статут на популациите на белобузата гъска съгласно международните споразумения и Директивата за птиците на ЕС

Популация	Директива за птиците	Бернска конвенция	AEWA ([1])
Източна Гренландия/Шотландия и Ирландия	Приложение I	Допълнение II	B1
Свалбард/югозападна Шотландия	Приложение I	Допълнение II	A3a
Русия/Германия и Нидерландия	Приложение I	Допълнение II	C
Установени немигриращи популации	Приложение I	Допълнение II	Необхванати

([1]) Статус по AEWA: популациите са подредени според нивото на загриженост: A (висок риск), B (средно ниво), C (благоприятно), съгласно определенията в таблица 1 от Плана за действие на AEWA.

3. **Популации и тенденции**

В ЕС се срещат четири биогеографски популации (таблица 2), от които три са исторически установени ([3]), а една е немигрираща. През последните две десетилетия те са отбелязали значителен растеж ([4]). Три популации (Източна Гренландия/Шотландия и Ирландия; (Свалбард/Югозападна Шотландия и Русия/Германия и Нидерландия) са включени в списъка на AEWA, докато и четирите вида — включително местните видове — имат статут по приложение I към Директивата за птиците и следователно са обект на специални мерки за опазване по отношение на местообитанията им през всички периоди на годината, както и се ползват от общите изисквания на член 3.

Таблица 2

Биогеографски популации на белобузата гъска, срещащи се в ЕС

Популация	Статус	Държави от ареала (ЕС е отбелязан с удебелен шрифт)
Източна Гренландия/Шотландия и Ирландия	Мигриращи	Br: Гренландия, Исландия, Обединеното кралство Nbr: Исландия, **Ирландия**, Обединеното кралство
Свалбард/Югозападна Шотландия	Мигриращи	Br: Норвегия (Свалбард) Nbr: Норвегия (континентална част) и Обединеното кралство
Русия/Германия и Нидерландия	Мигриращи (MU1 и 2)	Br: MU1 Русия, MU2 — **Финландия, Швеция, Естония, Дания,** MU3**, Германия, Нидерландия**
	Немигриращи (MU3)	Nbr: **Финландия, Швеция, Латвия, Литва, Полша, Дания, Германия, Нидерландия, Белгия**
Установени немигриращи популации ([1])	Немигриращи	**Белгия, Франция, Чехия**, Швейцария, Обединеното кралство, Норвегия

([1]) За разпространението и числеността през периода на размножаване вж. *European Breeding Bird Atlas 2* (Европейски атлас на гнездящите птици), том 2. В Балтийския регион немигриращите птици са включени като отделен сегмент (единица на управление 2 — по-долу) от руската популация за целите на моделирането и управлението (вж. ISSMP).

Br = Гнездящи
Nbr = Негнездящи

([3]) Scott, D.A. и Rose, D.A., 1996 г. *Atlas of Anatidae populations in Africa and western Eurasia (Атлас на популациите на птиците от семейство патицови (Anatidae) в Африка и Западна Евразия)*. Wetlands International Publication, бр. 41. Wageningen, Нидерландия.

([4]) Feige, N., van der Jeugd, H.P., van der Graaf, A.J., Larsson, K., Leito, A. и Stahl, J., 2008 г. Newly established breeding sites of the Barnacle Goose *Branta leucopsis* in North-western Europe – an overview of breeding habitats and colony development (Новооткрити места за гнездене на белобузата гъска *(Branta leucopsis)* в Северозападна Европа — обзор на местообитанията за гнездене и развитието на колониите). *Vogelwelt* 129: стр. 244—252.

В резултат на успешните дългосрочни усилия за опазване, произтичащи главно от задълженията по Директивите за птиците и за местообитанията, числеността на всичките четири популации на белобузата гъска значително се е увеличила, а състоянието на популацията им в ЕС е стабилно (благоприятно).

За целите на Европейската платформа за управление на гъските (EGMP — раздел 3.1, приложение 1) в рамките на AEWA, в рамките на популацията на Русия/Германия и Нидерландия се признават три управленски единици (MU):

MU1: Мигриращи птици на дълги разстояния, които гнездят в арктическата част на Русия

MU2: Гнездящи птици в Балтийския регион

MU3: Немигриращи птици, които гнездят в държавите от региона на Северно море

Броят на популациите на белобузата гъска в Русия, Германия и Нидерландия се е увеличил от 102 000 през 90-те години на XX век до около 1,6 милиона през януари 2024 г. EGMP отбелязва, че „след като се задържа на ниво от около 1,4 милиона екземпляра, изглежда, че през последните два сезона [2022 и 2023 г.] популацията по миграционния маршрут отново е нараснала, въпреки съобщенията за загуби, причинени от епидемии от птичи грип“ ([5]).

При тези размери на популациите Международният съюз за опазване на природата и природните ресурси (IUCN) определя състоянието на запазване на вида като „най-малко застрашен“ (LC). От трите популации, включени в списъка на AEWA, популацията в Русия/Германия и Нидерландия е най-голямата към момента. Най-актуалните оценки за размера на популацията и тенденциите са представени от EGMP.

Наред с историческия ръст на популацията и предвид факта, че видът се среща в големи концентрации в европейските райони ([6]), които не са места за размножаване, през последните години се отчитат и все по-големи увреждания върху селското стопанство (въпреки че в някои райони подобни конфликти са налице отдавна, още преди приемането на Директивата за птиците).

4. **Характер на конфликтите с белобузите гъски в ЕС**

Увеличаването на популацията и разпространението на белобузите гъски води до все по-чести конфликти в целия им международен ареал. Те включват:

— конфликти със селското стопанство, увреждания върху селскостопанските култури, а също и през пролетта, когато може да възникне остра конкуренция за ранната паша със селскостопански животни ([7]), особено в северните ширини и/или в местата за почивка по време на миграция и в зимните местообитания;

— рискове от възможни въздушни удари в ситуации, при които понякога много голям брой гъски прелитат над или в близост до летища ([8]); и

— въздействия върху останалата част от биологичното разнообразие и/или функциите на екосистемите ([9]).

5. **Член 9 от Директивата за птиците и неговото приложение по отношение на белобузата гъска**

Белобузата гъска, както всички естествено живеещи в диво състояние птици в ЕС, е защитена съгласно Директивата за птиците. Тъй като този вид не подлежи на лов (не е включен в приложение II), дерогация от защитните изисквания на член 5 е възможна само ако са изпълнени изискванията на член 9:

— няма друго задоволително решение,

— е налице някоя от причините, изброени в член 9, параграф 1, букви а), б) или в), и

— техническите изисквания на член 9, параграф 2 са изпълнени.

([5]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.

([6]) За повече информация вж. AEWA ISSMP: Jensen, G.H., Madsen, J., Nagy, S. и Lewis M. (съставители), 2018 г. *AEWA International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (*Branta leucopsis*) - Russia/Germany & Netherlands population, East Greenland/Scotland & Ireland population, Svalbard/South-west Scotland population (Международен план за управление на отделни видове по AEWA за белобузата гъска (Branta leucopsis) — популации в Русия/Германия и Нидерландия, Източна Гренландия/Шотландия и Ирландия, Свалбард/Юго-западна Шотландия)*. AEWA Technical Series, бр. 70. Бон, Германия.

([7]) За повече подробности вж. AEWA ISSMP.

([8]) Bradbeer, D.R., Rosenquist, C., Christensen, T.K. и Fox, A.D., 2017 г. Crowded skies: conflicts between expanding goose populations and aviation safety (Препълнено небе: конфликтите между нарастващите популации на гъски и авиационната безопасност). *Ambio* 46 (Допълнение 2): S290-S300.

([9]) Buij, R., Melman, T.C.P., Loonen, M.J.J.E. и Fox, A.D., 2017 г. Balancing ecosystem function, services and disservices resulting from expanding goose populations (Намиране на баланс между функциите на екосистемата, ползите и вредите, произтичащи от нарастващата популация на гъските). *Ambio* 46 (Допълнение 2): S301-S318.

В този раздел се разяснява как се прилагат трите условия за дерогации по отношение на белобузите гъски, както и кои са най-често използваните видове дерогации.

Държавите членки не са длъжни да се консултират с Комисията, преди да приложат дерогации. Въпреки това, в качеството си на минимален инструмент за координация и механизъм за обратна връзка, те изпращат на Европейската комисия годишен доклад за всички дерогации, издадени съгласно член 9. В докладите дерогациите са обосновани въз основа на изискванията на директивата. На практика това означава, че прилагането на дерогациите не трябва да води до ситуация, при която популацията и ареалът на белобузата гъска се намаляват до такава степен, че да станат неустойчиви, или не се поддържат на задоволително ниво.

Условие 1: Липса на задоволителна алтернатива

В член 9, параграф 1 се посочва, че държавите членки могат да правят изключения от изискванията на членове 5—8 само „когато няма друго задоволително разрешение“.

Съществуват множество нелетални мерки за контрол, или инструменти, които могат да се използват за намаляване на вредите, причинявани от белобузите гъски. Обикновено това включва разпъждането на гъските от потенциално уязвими земеделски полета чрез използването на различни звукови и визуални средства за отблъскване ([10]). Тези мерки са добре познати и се прилагат отдавна. Други широко използвани методи за справяне с конфликтите между гъските и селското стопанство включват:

— предоставянето на финансови стимули или компенсации, за да се насърчи заселването на белобузите гъски и други гъски в земеделските земи и да се компенсират пропуснатите печалби; и

— стратегически пространствени подходи за създаване на убежища ([11]) (понякога наричани „зони за достъп“ и „зони за забрана“), които могат да приютят гъски, изплашени от околните чувствителни земеделски земи.

EGMP на AEWA изготви цялостен преглед на мерките за управление на популациите на гъските ([12]), прилагани от държавите от ареала на разпространение както в ЕС, така и извън него.

Що се отнася до другите задоволителни разрешения, трябва да се прибегне до плашене и други подходи за намаляване на конфликтите. Ако се окажат неефективни, могат да бъдат разрешени дерогации за летално унищожаване. Пропорционалността на различните алтернативи може да бъде взета под внимание въз основа на тяхното въздействие върху видовете и необходимостта от намеса за предотвратяване на вреди. Следва да се вземат предвид броят на популацията на вида и мащабът на вредите, причинявани от гъските, в сравнение с разходите и осъществимостта на наличните варианти.

Условие 2: Доказване на наличието на едно от шестте основания, посочени в член 9, параграф 1, букви а)—в)

Причината, която държавите членки посочват най-често за издаването на дерогации за белобузите гъски, е „да се предотвратят сериозните увреждания върху селскостопанските култури и животни, горите, рибните стопанства и водите“ (член 9, параграф 1, буква а).

Общото понятие за „сериозно увреждане“, причинено от белобузите гъски, е относително и като такова трябва да се оценява за всеки отделен случай, в зависимост от мястото и момента на възникване на конфликта. Например, интензивната паша в пасищата може да не е от значение за селското стопанство през есента, когато тревата все още е в изобилие, или в средата на зимата, когато селскостопанските животни се хранят в оборите. Но това може да бъде от голямо значение през пролетта, когато в селското стопанство възниква необходимост да се използва първият нов и хранителен прираст на тревата.

([10]) Напр. Robai, C.I., Nyaga, J.M., Karuri, H., Elmberg, J. и Månsson, J., 2024 г. Reducing the number of grazing geese on agricultural fields - effectiveness of different scaring techniques (Намаляване на броя на пасящите гъски в земеделските полета — ефективност на различни техники за плашене). *Crop Protection* 177: 106552.

([11]) Развитието на защитени зони за белобузата гъска и други видове гъски има дълга история (*напр*. OOwen, M., Black, J.M., Agger, M.K. и Campbell, C.R.G., 1987 г. Използването на залива Солуей Фърт (Великобритания) от белобузите гъски (*Branta leucopsis* Bechst.) във връзка с установяването на убежища и нарастването на популацията. *Biological Conservation* 39(1): стр. 63—81. В крайна сметка обаче тяхната ефективност е ограничена в ситуации, при които броят на хората, които трябва да бъдат настанени, непрекъснато нараства.

([12]) Tombre I.M., Brunner, A., D'Hondt, B., Düttmann, H., Enzerink, R., Fox, A., Feige, N., Heldbjerg, H., Herraro B., Huysentruyt, F., Kostiushyn, V., Månsson, J., McKenzie, R., Mensink, G. Meyers, E., Midtgaard, L., Nilsson, L., Nolet, B., Petrovych, O., Post, K., Scallan, D., Teräväinen, M., Uldal, C., Westebring, M. и Høj Jensen, G., 2019 г. An overview of the management measures for geese in Range States of the European Goose Management Platform (Общ преглед на мерките за управление на популациите на гъски в държавите от ареала на Европейската платформа за управление на гъските). Публикация № 10 на EGMP на AEWA. Бон, Германия. стр. 41.

От дълго време в Европа се натрупва опит в справянето с конфликтите между гъските и селското стопанство ([13]). Това показа, че конфликтите със селското стопанство имат както пространствен, така и времеви аспект — мястото и времето на пашата са важни фактори. Съответно тежестта на увреждания следва да се определя въз основа на фактори като броя на наличните екземпляри и риска за земеделските земи, като се вземат предвид фактори като сезона и местоположението. Конкретните фактори, които трябва да се вземат предвид при определяне на тежестта на вредите, се определят от държавите членки.

Условие 3: Технически изисквания по член 9, параграф 2

В съответствие с член 9, параграф 2, в дерогацията трябва да бъдат посочени средствата, начините и методите за улавяне или убиване. Компетентният орган, оправомощен да декларира, че изискваните условия са изпълнени и да реши кои средства, съоръжения и методи могат да бъдат използвани, в какви граници и от кои лица. Възможни са различни конкретни случаи и обстоятелства, свързани с времето и мястото, които се отнасят до ограниченията върху дерогациите. Броят на убитите или изплашени птици (което е особено важно по време на периода на размножаване) обаче следва да се отчита и следи в рамките на дерогацията, доколкото това е възможно. Когато не е възможно да се посочат точни цифри, могат да се посочат приблизителни данни за броя на убитите/изплашени животни в рамките на дерогацията. Във всеки случай тези данни трябва да съответстват на основната цел на Директивата за птиците, а именно опазването на птиците.

По отношение на дерогациите по член 9, параграф 1, буква в) е важно да се отбележат и конкретните условия, посочени в тази точка. Това налага разработването на конкретни мерки за опазване, за да се избегнат неблагоприятни последици върху други застрашени видове, особено в специалните защитени зони. Тъй като член 9, параграф 2, буква д) изисква описание на контролните проверки, които ще бъдат извършени, вероятно е необходимо мащабните и местните проверки да се разглеждат по различен начин. Но и в двата случая трябва да бъде представена конкретна схема.

6. **Практически примери**

6.1. *Управление, насочено към популациите, и AEWA*

През 2019 г. страните по AEWA приеха Международен план за управление на отделни видове (ISSMP) и впоследствие продължиха разработването на EGMP, която предоставя структуриран и международен механизъм за обмен на най-добри практики във връзка с опазването на този и други видове гъски, особено по отношение на управлението на конфликти.

В основата на подхода, застъпван от EGMP, стои тясното сътрудничество между държавите от ареала, като се отчита както мигриращият характер на много популации гъски, така и ползата от обмена на конкретни и стратегически решения на общи проблеми. За белобузата гъска това представлява международен форум за координация на действията, описани в приетия ISSMP, включително подходите към дерогациите.

Международната работна група за управление на популациите на гъските в Европа (IWG) излезе с препоръки за управлението, в които се подчертават ползите от координирането на дерогациите. В рамките на процеса бяха определени благоприятни референтни стойности (БРС) за размера на популацията, ареала и обхвата на местообитанията. В рамките на процеса на EGMP ежегодно се анализират най-актуалните международни данни за числеността, оцеляването и продуктивността на всяка популация и се изготвят доклади по тези въпроси. За всяка от четирите популации е определен праг на безопасност от 200 % (т.е. двойно) спрямо благоприятната референтна популация (БРП).

На всеки три години EGMP оценява дали размерът на популацията и нейните управленски единици са под прага от 200 % и дали се доближават до благоприятната референтна популация (100 %).

Най-актуалната информация за състоянието на популациите и препоръките за управлението им е представена в информационната бележка от 10-ата среща на Международната работна група за управление на гъските в Европа, която се състоя през 2025 г. ([14])

Последните тенденции в популацията на трите управленски единици (MU) на популацията, обхващаща територите на Русия, Германия и Нидерландия, са представени на фигура 2.

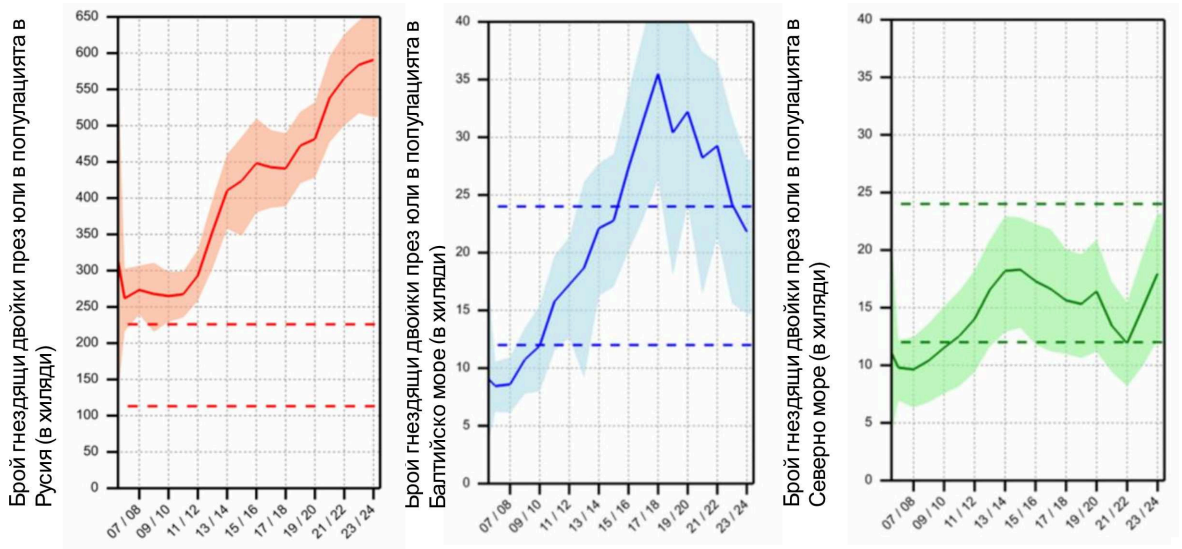
([13]) Roomen, M. van и Madsen, J., 1992 г. *Waterfowl and agriculture: review and future perspective of crop damage in Europe (Водоплаващи птици и селско стопанство: преглед и перспективи за бъдещото развитие на вредите по селскостопанските култури в Европа)*. Материали от международния семинар, организиран от Министерството на земеделието, управлението на природните ресурси и рибарството и IWRB. *IWRB Special Publication* 21. Slimbridge, Обединеното кралство.

([14]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.

Фигура 2

Тенденции за три управленски единици (MU) на популацията на белобузата гъска в Русия, Германия и Нидерландия: вляво (червено) MU1; в центъра (синьо) MU2; вдясно (зелено) MU3 ([15])

Долната пунктирана линия на всяка графика представлява БРП, а горната пунктирана линия — прага на безопасност от 200 % от БРП. Тенденциите са представени като средни стойности, изчислени въз основа на интегрирания демографски модел (плътна цветна линия), с 95-процентни доверителни интервали за броя на гнездящите двойки през юли за всяка управленска единица.

Според информацията в информационната бележка „…показателите в руската управленска единица 1 (MU1) са значително над БРП и праговото ниво от 200 % от БРП.

За разлика от това, в балтийската управленска единица 2 (MU2) се наблюдава спад, като през 2024 г. размерът на популацията ще падне под прага от 200 % от БРП. Това развитие породи необходимостта от координирано управление на отстрела, ако се очаква значителните отклонения да окажат въздействие върху местните гнездящи популации в Дания, Финландия или Швеция.

В зона MU3 в Северно море броят на гнездящите двойки наскоро се е увеличил и в момента надвишава БРП. Въпреки това, цифрите все още са под прага от 200 %, което налага координирано управление на дерогацията между Германия и Нидерландия.“

Когато нивото на популацията е значително над 200 %, както е в случая с MU1, не се налага съгласуване на равнището на отстрела чрез дерогации между засегнатите държави членки. Координацията на отстрела става необходима, ако нивото на популацията е под прага от 200 % и се приближава към БРП. Това важи за MU2 и MU3. Нивата на популациите им наложиха необходимостта от координирано управление на отстрела, тъй като се очаква широкото прилагане на дерогации да окаже въздействие върху местните гнездящи популации.

В зона MU3 в Северно море броят на гнездящите двойки наскоро се е увеличил и в момента надвишава БРП. Въпреки това, цифрите все още са под прага от 200 %, което налага координирано управление на дерогациите между Германия и Нидерландия. Нидерландия и Германия се споразумяха, че ако в Германия се планират значителни изключения, двете страни ще се координират помежду си ([16]). В противен случай координацията следва да се осъществява предимно в рамките на Нидерландия, където благоприятната референтна популация (БРП) вече е разпределена между провинциите и регионалните съвети по дивата флора и фауна осъществяват координиран процес. В отговор на факта, че популациите се доближават до установените за провинциите нива на БРП, в някои провинции в Нидерландия вече бяха отменени или значително ограничени изключенията. В съответствие с решението на извънредното заседание на работната група IWG9 Нидерландия и Германия представиха доклад относно координацията на отстрела в двете държави.

([15]) Състояние на популацията и препоръки за управление EGM IWG10 — https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.
([16]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/documents/AEWA_EGM_IWG_10_14_Rev.1.pdf.

6.2. *Опит и решения във Финландия*

През пролетта и есента около 800 000 или повече белобузи гъски, гнездящи в Русия (от управленска единица 1 на AEWA), правят междинно кацане и се хранят по полетата на Северна Карелия и югоизточна Финландия. Всяка година в тези райони могат да бъдат засегнати над 10 000 хектара земеделска земя.

Въпреки че Финландия изразходва 500 000 евро за предотвратяване на вредите, причинени от гъските през пролетта, включително за наемане на пастири на гъски, вредите продължават да възлизат на 3—4 милиона евро.

Финландия е правила опити със сирени, газови балони, хвърчила във формата на соколи, плашила, газови оръдия с експлозивен ефект, лазерни оръдия, преносими лазери, устройства за прогонване на гъски и дронове. Според Финландия обаче нито един от тези опити не е дал трайни резултати, които биха довели до значително намаляване на вредите по реколтата. В редица решения на националния съд са очертани правните ограничения за използването на някои от тези методи през пролетта, особено по отношение на потенциалното им въздействие върху други видове гнездящи птици. Общият период на размножаване и гнездене на птиците във Финландия е между април и юли.

По отношение на разрешенията за дерогация през есента, през 2023 г. Административният съд на Източна Финландия е постановил, че използването на халосни патрони може да се счита за задоволителна алтернатива на леталното отстрелване за предотвратяване на сериозни вреди, причинени от белобузите гъски по селскостопанските култури. В резултат на едно проучване ([17]) се стига до заключението, че халосните патрони и стрелбата със смъртоносни патрони са еднакво ефективни методи за отблъскване, въпреки че в някои случаи стрелбата със смъртоносни патрони има по-силен ефект.

Напоследък Финландия проучва по-кооперативен подход чрез създаването на „полета за настаняване“, където гъските се толерират, в съчетание със „забранени“ полета, където те се отблъскват активно. Установено е, че гъските проявяват индивидуален избор на полета, които ги привличат, в сравнение с полета, които ги отблъскват, в няколко мащаба. Създаването на функционални места за настаняване на гъски изисква внимателно планиране, познания за поведението на гъските и информация за историята на нанесените увреждания върху селското стопанство, както и осъзнаването, че само състоянието на запазване на района не гарантира успех.

Установено бе също, че функционалните и привлекателни места за настаняване вероятно дават по-добри резултати в райони, където отдавна се наблюдава привличане на гъски и нанасяне на вреди на селскостопанските култури. Тези първоначални резултати сочат, че тази система за зониране, разработена съвместно с местните земеделски стопани, може да намали конфликтите, като съсредоточи гъските в определени райони и същевременно защити селскостопанските култури на други места. Този пример във Финландия показва потенциала на подходите, разработени съвместно на местно равнище, за постигане на по-добър баланс между интересите, свързани с опазването на природата и земеделието.

Дългогодишният опит във Финландия обаче показва, че за да се предотврати сериозно увреждане върху селскостопанските култури, може да се наложи да се предприемат допълнителни мерки, включващи превантивен лов. При липса на алтернативни решения превантивният лов би бил оправдан с цел предотвратяване на сериозно увреждане върху селскостопанските култури, ако са изпълнени условията на член 9.

6.3. *Управление на популацията на белобузите гъски, обитаващи Нидерландия* ([18])

В Нидерландия белобузата гъска се е установила като гнездящ вид през 1982 г. Към 2012 г. популацията в страната (част от управленска единица 3 на AEWA — вж. по-горе) е нараснала до около 13 800 гнездящи двойки, което засилва конфликтите със селското стопанство. Районът на Северната делта традиционно е основна обитаема зона на нидерландската популация, като около половината от птиците обитават именно там.

В района на Северната делта се наблюдава увеличение на вредите, нанесени на селскостопанските култури и пасищата от белобузите гъски. Компенсациите за земеделските стопани за селскостопанските култури, за които е установено, че са били повредени от гъски, се изплащат от нидерландския Фонд за фауната (по-рано Фонд за дивеча), който компенсира загубите на добив от полски култури, първата коситба на трева за силаж, конкуренцията с пасящия добитък и последиците от разкалянето при дъждовно време. Компенсацията се изплаща едва след като земеделските стопани са се опитали да прогонят гъските от земите си.

([17]) Seltmann, M.W., Ylitalo, A.K., Piironen, A., Store, R., Heikkinen, J., Heim, W., Piha, M., Seimola, T., Laaksonen, T. и Forsman, J.T., 2025 г. Arctic migrating barnacle geese utilize accommodation fields in a new agricultural staging area (Мигриращите в Арктика белобузи гъски използват полета за настаняване в нова селскостопанска зона за почивка). *Journal of Applied Ecology* (Списание за приложна екология), бр. 62(2), стр. 317—328.

([18]) van der Jeugd, H.P. и Kwak, A., 2017 г. Management of a Dutch resident barnacle goose *Branta leucopsis* population: How can results from counts, ringing and hunting bag statistics be reconciled? (Управление на популацията на белобузата гъска в Нидерландия (Branta leucopsis): Как могат да бъдат съгласувани резултатите от преброяванията, маркирането и статистиката за лова?) *Ambio* 46 (Допълнение 2): стр. 251—261.

От 2005 г. насам в района на делтата се разрешава ловът на белобузи гъски по изключение въз основа на лиценз като крайна мярка за прогонване на гъските от чувствителни селскостопанските култури и за намаляване на местната популация. Броят на отстреляните птици в района на Северната делта по силата на дерогация се е увеличил от 377 през 2005 г. до 5 324 през 2014 г.

Въздействието на дерогацията за лов се наблюдава чрез летни преброявания на птиците и гнездата, както и чрез оценка на степента на оцеляване, измерена чрез маркиране и повторно наблюдение. Размерът на популацията почти се е удвоил до около 28 000 екземпляра в периода между 2007 и 2014 г., въпреки годишния отстрел на 15—25 % от гъските и нивата на оцеляване при възрастните и младите екземпляри, които са съответно 79 % и 67 % (за сравнение: естественото оцеляване и за двете възрастови групи е 96 %).

Отстрелването може да се окаже по-малко ефективно поради непропорционалното отстрелване на незрели екземпляри след периода на размножаване и на екземпляри от други популации през зимата. Младите гъски се отличават с по-висока естествена смъртност, особено през първата си зима, така че много от тези, които са отстреляни, вероятно така или иначе биха умрели от естествени причини. Освен това, убиването на гъски, пристигащи от други популации, е неефективно, ако целта е да се ограничи броят на местните птици, причиняващи вреди.

За да се постигне оптимално адаптивно управление, участието на заинтересованите страни е от решаващо значение.

7. **Докладване относно дерогациите**

Прозрачното докладване относно дерогациите и координираният отстрел са от жизненоважно значение за изграждането на доверие сред заинтересованите страни и за гарантиране на спазването на международните споразумения. Поради това, Комисията разработи онлайн инструменти за преглед на данните за дерогациите ([19]). Те съдържат подробна информация за годишните дерогации, подадени от държавите членки, както и статистически данни за пълнотата на тези доклади:

— общ преглед на дерогациите и изключенията от защитата на видовете в ЕС;

— индивидуални дерогации и подробна информация за тях; и

— пълнота на данните в националните доклади относно дерогациите и изключенията.

8. **Допълнителна информация**

На уебстраницата на Комисията е публикувана обширна информация относно защитните мерки, предвидени в Директивата за птиците: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive_en.

Други източници на полезна информация включват:

— Международен план за управление на отделни видове за белобузата гъска (популация в Русия/Германия и Нидерландия; популация в Източна Гренландия/Шотландия и Ирландия; популация в Свалбард/Югозападна Шотландия), приет от 7-ата среща на страните по AEWA;

— Европейска платформа за управление на гъските — съдържа пълен архив от документи, свързани с международните дискусии и решения относно програмите за адаптивно управление на миграционните маршрути (AFMP) за трите популации на белобузата гъска (вж. приложение 1 по-долу). Тя съдържа и дълъг списък с релевантни рецензирани публикации тук; и

— Управление на популацията на гъските: от местно до миграционно ниво — Специално издание на списанието *Ambio*, съдържащо голям брой статии за конфликтите и решенията, свързани с управлението на гъските.

([19]) Табло с таблица за дерогации и изключения |Европейска агенция за околна среда.

ПРИЛОЖЕНИЕ II

Прилагане на дерогации съгласно член 9 от Директивата за птиците по отношение на големия корморан

1. **Обща информация**

В ЕС се срещат три вида от семейство *Phalacrocoracidae*: качулатият корморан (*Gulosus aristotelis*, по-рано *Phalacrocorax aristotelis*), малкият корморан (*Microcarbo pygmaeus*, по-рано *Phalacrocorax pygmaeus*) и големият корморан (*Phalacrocorax carbo*). Първите два вида са включени в приложение I към Директивата за птиците поради неблагоприятно състояние на запазване. Големият корморан — често наричан просто „корморан“ — е по-широко разпространен и от 1997 г. вече не фигурира в приложение I към Директивата за птиците ([1]), което означава, че няма задължение за определяне на специални защитени зони за този вид.

Както всички видове естествено живеещи в диво състояние птици на територията на държавите членки в Европа, големият корморан (*Phalacrocorax carbo*) попада под обхвата на общия режим на защита, предвиден в членове 5, 6 и 8 от Директивата за птиците. През последните десетилетия, в резултат на съвкупното въздействие на защитните мерки, предвидени в Директивата за птиците, разрастването на аквакултурите и други фактори, популацията на големия корморан в Европа се е увеличила ([2]). Като стаден вид, който гнезди в колонии в близост до основните си източници на храна, големият корморан започна да предизвиква конфликти както с търговския и любителския риболов, така и с аквакултурите, поради въздействието си върху популациите на рибите и конкуренцията за храна, но също така може да окаже отрицателно въздействие върху видове риби, които са от особено значение за опазването на природата, и да създаде конфликти с други форми на търговско или любителско използване на водните басейни.

С цел да подпомогне държавите членки в разрешаването на конфликтите между големия корморан и рибните стопанства, Комисията предприе редица инициативи:

— През 2011 г., по искане на Европейския парламент, Комисията създаде Платформа на ЕС за кормораните, основана предимно на по-ранния (2004—2008 г.) проект INTERCAFE, финансиран от ЕС, в рамките на който се осъществяваше тясно сътрудничество с основните заинтересовани страни с цел подробно проучване на различните конфликти, предизвикани от големия корморан. Изследователската мрежа INTERCAFE изготви поредица от доклади относно конфликтите между кормораните и рибните стопанства, подкрепени с обширни тематични проучвания на местообитанията и рибните стопанства. Практическите примери включваха „набор от инструменти“ за управление на популациите на кормораните, предназначен да спомогне за предотвратяването и намаляването на проблемите, свързани с кормораните в европейските рибни стопанства, който може да бъде използван от органите и заинтересованите страни. Всички документи са достъпни на адрес: https://www.ceh.ac.uk/our-science/projects/intercafe-information.

— Платформата на ЕС за кормораните изготви поредица от обобщаващи документи относно разпространението, ареала, екологията, състоянието и тенденциите в популацията на големия корморан, както и относно взаимодействията му с рибата, риболова и аквакултурите, и относно управлението на конфликтите между кормораните и рибните стопанства. Документите бяха актуализирани през 2024 г. и са достъпни на уебстраницата на Комисията, посветена на Директивата за птиците ([3]). Въпреки че някои елементи са накратко обобщени по-долу, документите на уебстраницата представляват изчерпателни източници, които могат да бъдат използвани за разрешаване на конфликтите.

— През 2013 г. Комисията публикува насоки, озаглавени *Great cormorant – applying derogations under Article 9 of the Birds Directive* (Голям корморан — прилагане на дерогации съгласно член 9 от Директивата за птиците) ([4]), основани на събраната информация и натрупания опит, както и на решенията на Съда на Европейския съюз относно прилагането на член 9 от Директивата за птиците.

Настоящото приложение заменя и актуализира предишните насоки, публикувани през 2013 г., и представлява част от насоките относно общата система за защита на видовете птици съгласно Директивата за птиците. В него конкретно се разглежда използването на дерогации за разрешаване на конфликтите между големия корморан и човешките дейности. В него се дава кратък преглед на числеността и тенденциите в популацията на вида, неговия правен статут и естеството на възникващите конфликти, както и възможните решения. След това в него се очертават стъпките за прилагане на разпоредбите за дерогация съгласно член 9 от Директивата за птиците.

([1]) Директива 97/49/ЕО на Комисията от 29 юли 1997 г. за изменение на Директива 79/409/ЕИО на Съвета относно опазването на птиците (ОВ L 223, 13.8.1997 г., стр. 9, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1997/49/oj).

([2]) https://circabc.europa.eu/ui/group/e21159fc-a026-4045-a47f-9ff1a319e1c5/library/b32b1896-aa4b-492b-af20-28f43cfe5bd4/details.

([3]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive_en.

([4]) Европейска комисия: Генерална дирекция „Околна среда“ и N2K Group EEIG, *Great cormorant – applying derogations under Article 9 of the Birds Directive 2009/147/EC* (Голям корморан — прилагане на дерогации съгласно член 9 от Директива 2009/147/ЕО за птиците), Служба за публикации, 2013 г., https://data.europa.eu/doi/10.2779/56719.

2. **Големият корморан в ЕС**

В Европа са описани два подвида на големия корморан. *Phalacrocorax carbo carbo* (атлантическият подвид) обитава атлантическото крайбрежие и гнезди почти изцяло по скалистите брегове на Исландия, Норвегия, Обединеното кралство, Ирландия и Западна Франция. През последните години все повече птици се преместват към вътрешността, за да презимуват и да се хранят в сладководни местообитания, и прекарват там по-дълго време, преди да се върнат на брега, за да се размножават.

Phalacrocorax carbo sinensis (континенталният подвид) се среща от Западна Европа през цяла Азия до Китай и Индия. Винаги е използвал както места във вътрешността, така и крайбрежни местности за размножаване и хранене. Той се среща в широк спектър от различни влажни зони — от крайбрежни влажни зони, вътрешни езера и големи равнинни речни системи до рибарници и стопанства, изкуствени кариери за чакъл и открити водоеми.

През последните няколко десетилетия се наблюдава значително увеличение на популацията на подвида *P. carbo sinensis*, докато популацията на *P. carbo carbo* е нараснала в по-незначителна степен (а на някои места дори е намаляла).

Увеличаването на времето, което някои атлантически подвидове прекарват във вътрешността, както и нарастването на популацията на континенталния подвид, доведе до това, че понастоящем във вътрешността се срещат повече птици и от двата подвида. На тези места двата вида често са влизали в контакт помежду си, което понякога е довело до кръстосване.

Корморанът имат сложни миграционни модели. За разлика от много други мигриращи птици, те не мигрират всички едновременно, нито към едни и същи райони. Миграционните им навици зависят до известна степен от географското положение на гнездовите колонии. Много птици от северните страни и Централна Европа мигрират на юг през зимата. Разстоянията обаче варират значително между отделните индивиди от една и съща колония и зависят също така от суровостта на зимата. Докато някои птици мигрират само на 100 километра на юг, други прелитат Средиземно море до бреговете на Северна Африка.

Според най-новото общоевропейско преброяване на гнездовите колонии в Европа през 2012 г., координирано от Изследователската група за корморанът към IUCN/Wetlands International и финансирано по проекта CORMAN ([5]) на ЕС, гнездовата популация на континенталния подвид *P. carbo sinensis* в Западната Палеарктика (обхващаща Европа на запад от Урал, части от Близкия изток и Северна Африка) е оценена на 370 000 гнездящи двойки. От тях обаче само 214 800 гнездящи двойки са регистрирани в ЕС-28 ([6]) (по-голямата част от които се размножават в държавите, граничещи с Балтийско море), а останалите се размножават предимно в Русия и Украйна. Налице бяха също така 16 000 гнездящи двойки от атлантическия подвид *P. carbo carbo* (само в три държави — членки на ЕС-28: Франция, Ирландия и Обединеното кралство).

В съответствие с докладите, изготвени съгласно член 12 от Директивата за птиците (за периода 2013—2018 г.) ([7]), гнездящата популация на подвида *P. carbo sinensis* във всички 28 държави — членки на ЕС, е оценена че е между 220 000 и 272 000 гнездящи двойки. Смята се, че този подвид има стабилна или положителна краткосрочна и дългосрочна тенденция в повечето държави членки, в които се размножава.

Увеличаването на популацията на *P. carbo sinensis* вероятно се дължи на комбинация от фактори, сред които правната им защита от преследванията в миналото, опазването на основните им места за размножаване, намаляването на употребата на дихлордифенилтрихлоретан (ДДТ) и други биоакумулиращи се пестициди, по-меките зими и по-лесният достъп до местата за хранене ([8]).

Гнездящата популация на подвида *P. carbo carbo* в ЕС-28 беше оценена на 13 910 гнездящи двойки, като се наблюдава отрицателна краткосрочна тенденция във Франция и Обединеното кралство и положителна краткосрочна тенденция в Ирландия. Последното (2015—2021 г.) мащабно международно преброяване на морските птици в Обединеното кралство и Ирландия отчете общо 13 330 гнездящи двойки, което сочи за леко увеличение в двете държави.

В момента държавите членки представят новите си доклади по член 12 за периода 2019—2024 г. Според предварителната оценка на предоставените данни, гнездящата популация на *P. carbo sinensis* се оценява на между 287 000 и 323 000 двойки.

([5]) http://cormorants.freehostia.com.
([6]) Преди излизането на Обединеното кралство от Европейския съюз.
([7]) Европейска комисия (2020 г.), уеб инструмент по член 12 (2013—2018 г.): Population status and trends at the EU and Member State levels (Състояние и тенденции на населението на равнището на ЕС и държави членки) [онлайн]. https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/.
([8]) Christof Herrmann, Thomas Bregnballe, Kjell Larsson, Meelis Leivits, Pekka Rusanen, Population development of Baltic Bird Species: Great Cormorant (*Phalacrocorax carbo sinensis*) (Динамика на популациите на видовете птици в Балтийско море: Голям корморан) (2018 г.).

3. **Статус на правната защита на големия корморан**

Големият корморан е включен в общата система за защита съгласно Директивата за птиците (член 5). Умишленият улов и убиването на големи корморани, значителното обезпокояване, особено по време на периода на размножаване, унищожаването на гнездата им или събирането на яйцата им са забранени и могат да бъдат разрешени от държавите членки единствено в съответствие със системата за дерогации, предвидена в член 9 от директивата. Големият корморан не е включен в приложение I (видове, подлежащи на специални мерки за защита) или в приложение II (видове, които могат да бъдат ловувани) към директивата.

По отношение на международните споразумения, големият корморан е включен в допълнение III (Защитени видове фауна) към Бернската конвенция. Поради това, той не е строго защитен вид, което позволява регулирането на неговата експлоатация. Този вид е включен и в Споразумението за мигриращите водолюбиви птици в Африка и Евразия (AEWA). Той е включен в колона B, категория 1 от таблица 1 на приложение 3 към Споразумението, което означава, че популацията му наброява над 100 000 екземпляра и следователно би могла да извлече значителна полза от международното сътрудничество.

4. **Член 9 от Директивата за птиците и неговото приложение по отношение на големия корморан**

Големият корморан, както всички естествено живеещи в диво състояние птици в ЕС, е защитен съгласно Директивата за птиците, като неговата защита се урежда от членове 5, 6 и 8. Член 9 позволява на държавите членки да правят дерогации (т.е. да се отклоняват) от забраните, предвидени в член 5, ако са изпълнени три условия:

— няма друго задоволително разрешение,

— е налице някоя от причините, изброени в член 9, параграф 1, букви а), б) или в), и

— техническите изисквания на член 9, параграф 2 са изпълнени.

Държавите членки не са длъжни да се консултират с Комисията, преди да приложат дерогации. Въпреки това, в качеството си на минимален инструмент за координация и механизъм за обратна връзка, те изпращат на Европейската комисия годишен доклад за всички дерогации, издадени съгласно член 9. В докладите дерогациите са обосновани въз основа на изискванията на директивата. На практика това означава, че прилагането на дерогации не трябва да води до ситуация, при която популацията и ареалът на големия корморан се намалят до такава степен, че да станат неустойчиви, или не се поддържат на задоволително ниво.

Държавите членки използват пълноценно разпоредбите за дерогации, за да разрешат конфликтите между кормораните и рибните стопанства. Налице са значителни различия в начина, по който това се осъществява, както по отношение на методите, така и по отношение на обектите, където се прилагат дерогации като средство за управление на конфликти. Някои държави членки използват широко дерогациите, включително мерки, прилагани в гнездовите колонии, докато други държави членки не се възползват от дерогациите ([9]).

Повечето дерогации се одобряват, за да се позволи умишленото убиване или улавяне с всякакви методи (забранено съгласно член 5, буква а). Кормораните обикновено се отстрелват като допълнително средство за плашене, за да се подсилят другите мерки за отблъскване, да се намали временно броят на птиците, които се хранят на дадено място, и да се регулира популацията им в съответствие с изискванията на член 9. На практика обаче има проблеми с убиването на птици, тъй като мъртвите птици много често биват заместени от други. Това важи особено за местата, разположени по миграционните маршрути на кормораните, особено през есента и зимата. Това може да се случи и през други периоди от годината, ако кормораните се придвижват свободно между различните места.

Дерогациите се използват широко и за да се позволи умишленото унищожаване или повреждане на гнездата и яйцата им, както и премахването на гнездата им (което е забранено съгласно член 5, буква б). Унищожаването на гнездата или яйцата може да намали репродуктивния успех на птиците, което да доведе до по-малко излюпени птици в края на периода на размножаване, по-малко възрастни птици, които да посещават рибните стопанства през зимата, и впоследствие по-малко възрастни птици, способни да се размножават. Кормораните обаче са гъвкави в своето поведение по отношение на размножаването, а популациите им са доста устойчиви на смъртност. Например, кормораните могат да възстановят гнездата си и да снесат отново яйца.

В този раздел се разяснява как трите условия за дерогации могат да бъдат приложени по отношение на големия корморан. Той показва обхвата и най-често срещаните видове дерогации, прилагани от държавите членки.

([9]) https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/overview-of-derogations-and-exceptions-dashboards.

Условие 1: Липса на задоволителна алтернатива

В член 9, параграф 1 се посочва, че държавите членки могат да правят изключения от изискванията на членове 5—8 само „когато няма друго задоволително разрешение“. Това означава, че разглежданата мярка не може да се позовава на основанията за дерогация по член 9, когато преследваната с нея цел може да бъде постигната по друг „задоволителен“ начин, който е или а) законен съгласно Директивата за птиците (дори ако това изисква отделна дерогация), или б) по-малко вредоносен с оглед на забраните по член 5 и целите на директивата.

На местно равнище съществуват множество алтернативни решения или инструменти за предотвратяване или намаляване на конфликта между големия корморан, рибните стопанства и видовете риби. Тези методи, които изключват необходимостта от дерогации, следва да се предпочитат, освен ако разрешението може да бъде отхвърлено въз основа на предишен опит или ако прилагането му би било несъразмерно спрямо ползите за опазването, които би донесло. Следователно търсенето на алтернативи следва да се ограничи до онези, за които има основателни очаквания, че ще бъдат ефективни в дадена ситуация, въз основа на най-добрите налични научни познания.

Примери за превантивни мерки:

— **плашене на кормораните** от рибно стопанство. Подходът се основава на това, да се изплашат кормораните в достатъчна степен чрез звукови или визуални средства за отблъскване, така че да се преместят на друго място за хранене. Ефективността на техниките за плашене зависи от това дали средствата за отблъскване са достатъчно плашещи, за да накарат кормораните да се преместят другаде, както и от наличието на „по-добро“ алтернативно място, където те да се преместят. Основният недостатък е, че кормораните в крайна сметка (и често доста бързо) осъзнават, че няма реална заплаха, свикват с шумовете, гледките или миризмите и започват да ги игнорират. Въпреки това, има солидни доказателства, че птиците постоянно се плашат от човешкото присъствие, ако възприемат хората като източник на опасност. Методите за разпъждане са най-ефективни при малки водни басейни, което означава, че като превантивна мярка за по-големи басейни те могат да не са достатъчно ефективни или пропорционални. По същия начин разпъждащият ефект на нелеталните мерки може да бъде засилен чрез комбинирането им с ограничено използване на летални средства за контрол, за което трябва да бъдат получени дерогации.

— **Защита на рибата чрез използване на устройства за отблъскване**, които не позволяват на кормораните да достигнат до нея. Тези методи се основават на мрежи и въздушни кабели, които държат кормораните далеч от рибата. Те дават най-добри резултати, когато рибата е съсредоточена в сравнително малки зони. Тези методи са идеални за наземни водоеми или проточни рибовъдни стопанства, където мрежестите ограждения могат да бъдат монтирани трайно. На други места, например клетките на рибовъдните стопанства в открити водоеми, мрежите срещу хищници могат да се окачат като завеси или като пълни подводни ограждения, за да се попречи на гмуркащите се птици да достигнат рибните запаси в мрежестия чувал на клетката. На такива места е възможно да се използва фактът, че кормораните обикновено се нуждаят от доста дълги разстояния за излитане и кацане. Чрез поставянето на тел, въжета или мрежести прегради над водните площи може да се затрудни, а дори и да се направи невъзможно кацането или излитането на кормораните от повърхността на водата. В по-големите водоеми пълното изключване е по-трудно и може да се окаже невъзможно.

— **Методи за управление на рибните запаси**, целящи да ограничат достъпа на кормораните до рибата. Тези методи се основават на факта, че кормораните трябва да правят избор, когато решават къде да се хранят. Те трябва да намерят баланс между редица фактори, за да покрият ежедневните си хранителни нужди. Това ще включва информация за това дали птицата губи или натрупва тегло (физическото състояние на птицата); условията на околната среда (през по-студените и влажни периоди се изисква повече храна/енергия); етапа от годишния цикъл (периоди на миграция, период на размножаване, презимуване); размера на люпилото и възрастта на малките, както и разстоянията между местата за нощувка или колониите и местата за хранене. Изборът на мястото за търсене на храна зависи също така от наличието, броя и качеството на подходящите потенциални места за хранене. Едно висококачествено място за хранене е такова, което осигурява безопасен и необезпокояван достъп и хранене, както и добри запаси от риба, която се лови сравнително лесно. Методите за управление на рибните запаси имат за цел да променят качеството на възможностите за хранене на кормораните, като се опитват да направят рибата по-трудна за улов. Основният принцип е, че ако рибата е трудна за улов, птиците могат да предпочетат да се хранят в други водоеми, където риболовът е по-лесен. Например, когато управителите на рибните стопанства контролират режимите на зарибяване, съществуват няколко варианта, които биха могли да намалят загубите на риба и да направят местата по-малко привлекателни за кормораните, търсещи храна. Ето няколко примера за мерки:

  — *Отлагане на зарибяването по време на пиковия сезон на присъствието на корморани*

    Тази мярка може да бъде ефективна в случаите, когато броят на кормораните показва ясни сезонни пикове (например през периодите на презимуване или миграция). Чрез намаляване на наличността на риба в периодите, когато натискът от кормораните е най-силен, рибните стопанства и местата за зарибяване се превръщат в по-малко привлекателни места за хранене. Данни от няколко държави членки сочат, че кормораните могат да се преместят на други места, когато ефективността на храненето им намалее. Този подход обаче изисква гъвкавост в графиците за зарибяване и може да не е приложим за всички рибни стопанства.

— *Зарибяване на редовни интервали и на различни места*

Разпръснатото и разпределено във времето разполагане на рибата намалява предвидимостта и доходността на възможностите за хранене на кормораните. Изпускането на по-малки количества риба на няколко места намалява местната гъстота на плячката, което от своя страна намалява стимула за събиране на кормораните. Тази мярка се счита за добра практика в екстензивния риболов и в реките, особено когато се съчетава с разнообразна среда, която ограничава видимостта на рибата.

— *Отглеждане на по-едри риби, които са по-устойчиви на хищничество*

Кормораните предпочитат по-малките риби, които се ловят по-лесно. Отглеждането на риба с по-големи размери може значително да намали непосредствените загуби от хищници, особено в стоящи води и рибарници. Въпреки че това води до повишаване на разходите за поддържане на популацията, в дългосрочен план то често се счита за рентабилно в райони, където натискът от хищници е силен.

— **Техниките за промяна на местообитанията**, целящи да ограничат достъпа на кормораните до рибата, като премахването на потенциални места за кацане и почивка в близост до уязвими водни басейни (например мъртви дървета или изкуствени съоръжения), за да се възпрепятстват кормораните да остават в близост до рибните запаси, или създаването на убежища за рибата чрез поставяне на подводни съоръжения, растителност или изкуствени укрития, където рибата може да се скрие, намаляват ефективността на кормораните при търсенето на храна и помагат на рибата да избегне хищничеството. Повишаването на сложността на местообитанията (например разширени зони за размножаване, по-дълбоки крайбрежни зони) също така предоставя на рибите повече места, където да се скрият от кормораните. Тези инструменти представляват разширение на описаните по-горе методи за управление на рибните запаси. Целта им е да направят тези места по-малко привлекателни за кормораните за нощуване, гнездене или хранене. Въпреки че те никога няма да попречат напълно на кормораните да нощуват, да се размножават или да се хранят, на ниво конкретна зона те могат да намалят или да премахнат присъствието на кормораните и да попречат на птиците да колонизират района. Предотвратяването на установяването на място за нощувка от кормораните може да ги възпрепятства да бъдат привлечени в дадена зона от присъствието на други птици или да предотврати последващи опити за размножаване.

— **Финансови стимули** за насърчаване на заселването на корморани във водни басейни или компенсации за покриване на икономическите загуби (вж. практически пример 1)

Ако обаче след прилагането на превантивните мерки все още съществува несъответствие с разпоредбите на член 5 от Директивата за птиците като съчетаването на нелетални и летални методи, ще се наложи прилагането на дерогация.

Условие 2: Причината за дерогацията

Съгласно докладите за дерогациите, които държавите членки представят ежегодно на Европейската комисия, най-често посочваните от тях причини за издаване на дерогации по отношение на големия корморан са предотвратяването на сериозно увреждане върху рибните стопанства (включително аквакултурите), горите и водните ресурси, както и опазването на флората и фауната (член 9, параграф 1, буква а).

а. Дерогации за предотвратяване на сериозно увреждане върху рибните стопанства

Увеличаването на популацията на големия корморан доведе до нарастване на броя на регистрираните конфликти с риболовните и аквакултурните дейности, главно поради факта, че много от водните басейни, където кормораните обикновено се хранят, представляват места от пряк интерес за хората — например места за търговски риболов, рибни стопанства (екстензивни и интензивни), както и места за любителски риболов (в естествени, полуестествени или изкуствени водни местообитания). Риболовът се практикува в сладководни басейни (включително рибарници и естествени езера), в соленоводни басейни (крайбрежни влажни зони) и в морски райони (крайбрежни зони). Въпреки това, хищничеството на кормораните често е само един от многото стресови фактори, които понастоящем оказват влияние върху рибните запаси в тези райони.

Директивата за птиците не прави разграничение между различните категории риболов, например търговски или любителски. В настоящия контекст обаче понятието „рибно стопанство“ обхваща:

— отрасъла, свързан с улова, преработката и продажбата на риба, или мястото, където се извършва тази дейност,

— място, където се отглеждат риби за продажба (аквакултура),

— любителски риболов.

Понятието „любителски риболов“ обхваща не само риболовните зони за развлечение, но и риболовните клубове, както и търговските риболовни стопанства.

Конфликтите между корморанте и търговския риболов също са много сложни и динамични. Времето и мащабът на такива конфликти варират значително, тъй като броят и разпределението на корморанте в Европа се различават значително, като птиците извършват широкомащабни сезонни миграции между местата за размножаване и презимуване. По този начин конфликтите възникват в различни периоди на годината, на различни места и в различен географски мащаб и могат да засягат гнездящи, зимуващи или мигриращи птици.

Освен това, в допълнение към сложните модели на движение на корморанте, конфликтите ще бъдат повлияни и от не по-малко сложната динамика на рибните популации (например смъртност, зависеща от гъстотата на популацията), както и от сезонните и годишните колебания във външните фактори, като метеорологичните условия (особено суровостта на зимата) и последиците от замърсяването на водите, но също и от наличието на компенсаторни механизми.

Тази вродена сложност означава, че всяка ситуация е различна и че оценката на конфликтите изисква индивидуален подход, отчитащ цялата гама от фактори, а управлението на конфликтите следва да бъде адаптивно. Времето, в което се предприемат управленските действия през годината, също играе решаваща роля за определяне на тяхната ефективност.

Следва да се подчертае, че за да може дадена държава членка да издаде дерогация, е необходимо да се определи дали вероятното увреждане се счита за „сериозно“. Целта на тази разпоредба на директивата не е предотвратяване на заплахата от незначителни увреждания. За да бъде счетено за „сериозно“, увреждането трябва да се очаква да има съществено икономическо въздействие върху риболова и/или върху свързаните с риболова рекреационни дейности.

Видове увреждания

Увреждванията, нанесени на рибните стопанства, могат да доведат до преки или косвени икономически загуби, до загуба на стойността на имуществото или до загуба на производствени материали. Това би могло да доведе и до допълнителни разходи (например за подмяна на повредено оборудване и възстановяване на рибните запаси). Що се отнася до интересите на любителския риболов, това би могло да доведе до икономически загуби, а не само да се отрази неблагоприятно на самия любителски риболов, освен ако това има икономически последствия (например намаляване на продажбите на лицензии за риболов).

Предвидимост и риск

Ако все още **не** са настъпили увреждания, следва да се използва опитът от миналото, за да се предвиди дали съществува висока вероятност от настъпване на вреди. Освен това, ситуацията следва да е свързана със сериозно увреждане на икономически интерес, което надхвърля обикновеното неудобство или нормалния стопански риск.

Доказване

От гореизложеното следва, че увреждванията върху имуществото (които вече са настъпили или се очаква да настъпят) трябва да бъдат доказани с факти. Предвид трудностите при количествено определяне на размера на рибните запаси и факта, че хищничеството на корморанте може бързо да изчерпи рибните запаси (което може да попречи на провеждането на подробни проучвания преди предприемането на мерки), може да се наложи да се приложи бърз и прагматичен подход за установяване на това дали увреждванията са сериозни, например чрез оценка от независими експерти, въз основа на всички налични доказателства и научни познания. Въпреки това, когато експертно становище се използва за обосноваване на дерогация, това становище все пак изисква научно обоснована аргументация в подкрепа на заключението, както и потвърждение, че експертите нямат конфликт на интереси. Икономическите увреждания често се изчисляват, като се умножи приблизителният брой птици, които се намират ежедневно около рибарниците, по средното дневно количество риба, изядено от една птица. Ако е уместно, например когато това не е очевидно въз основа на наличието в района, следва да се извършва наблюдение от орнитолози или други квалифицирани експерти по дивата флора и фауна, за да се оцени дневният брой на птиците. Не следва да се отчитат разходите, свързани с разпространението на болести, човешките усилия и разходите за боеприпаси за оръжията, използвани за отблъскване на птиците от рибарника.

Превенция

Следва да се припомни, че дерогациите, издадени съгласно член 9, параграф 1, буква а) от Директивата за птиците, имат за цел да предотвратят сериозно увреждане, което означава, че не е необходимо да се изчака настъпването на вредите, нито да се доказва наличието им. Въпреки това, ще бъде необходимо да се докаже, че съществува вероятност от настъпване на вреди. Трябва да съществува вероятност вредата да възникне именно на конкретното място и да бъде достатъчно сериозна. Предишни случаи на вреди могат да бъдат използвани, за да се докаже, че съществува вероятност отново да настъпят сериозни увреждания, а при липса на такива случаи ще бъде достатъчно да се докаже, че съществува висока вероятност от настъпване на сериозни увреждания.

Когато увреждания имат незначително или никакво икономическо въздействие, било то пряко или непряко, все пак е възможно да се приложат дерогации във връзка с увреждания върху рибните стопанства с цел „опазване на фауната и флората“ (вж. каре 1 по-долу). По този начин оценката на увреждания може да се отнася както до екологичното значение на засегнатите видове (например редки или застрашени видове), така и до евентуалното въздействие върху рибните стопанства.

Каре 1: Практическа преценка дали увреждането е „сериозно“

Въпреки че биологията и екологията на корморани са били предмет на значителни научни изследвания, практическото разбиране на взаимодействията между корморани, рибата и рибните стопанства остава сложно. Загубите могат да бъдат изчислени в рибните стопанства, но надеждното им оценяване обикновено е много по-трудно при по-мащабните риболовни дейности и в други водни басейни.

Някои проучвания са показали, че корморани могат да окажат значително отрицателно въздействие върху рибните запаси и риболова, което води до намаляване на популацията и биомасата на рибата. Въпреки това, други проучвания също сочат, че самото присъствие на корморани на дадено място не означава непременно, че се нанася сериозно увреждане.

Освен това, не е възможно да се определят фиксирани, стандартизирани прагове по отношение на броя на популациите, както и на дела или процента на извадените рибни запаси, които биха могли да служат като критерий за оценка на възникването на „сериозно увреждане“.

Въпреки това, за да се обосноват дерогациите, винаги е необходима обективна оценка, основана на факти относно действителното присъствие на корморани и потенциалното им въздействие, като се отчитат и други фактори, влияещи върху рибните запаси.

По-подробна информация относно доказателствата за нанесени вреди можете да намерите в документа Interactions between cormorants, fish and fisheries (Взаимодействия между корморани, риба и рибни стопанства), който съдържа и връзки към конкретни примери за конфликти в рибните стопанства, свързани с различни риболовни дейности и водни местообитания, https://circabc.europa.eu/ui/group/e21159fc-a026-4045-a47f-9ff1a319e1c5/library/ab7d8f27-fb1c-4117-8f66-36246abad59c/details.

б. Дерогации с цел предотвратяване на сериозно увреждане върху горите

Увреждането на растителността и дърветата обикновено възниква, когато има голяма колония или постоянно голямо място за нощувка на корморани, което води до натрупване на кисело гуано. Прилага се същото понятие за „сериозно увреждане“, както е обяснено по-горе в раздела за предотвратяване на сериозно увреждане на рибните стопанства. Например, тежестта на увреждането може да се види, когато е застрашено използването на дърветата за търговски цели. При определяне на тежестта на увреждането обаче следва да се вземе предвид и размерът на засегнатата площ.

Когато увреждането няма икономически последици — нито пряко (дървесината не може да бъде продадена), нито непряко (засяга естетическия вид на гората и по този начин намалява туризма) — все пак е възможно да се приложат дерогации, свързани с увреждане върху горите и растителността, с цел „опазване на фауната и флората“ (вж. по-долу).

в. Дерогации с цел предотвратяване на сериозно увреждане върху водите

Това основание за дерогация следва да се използва само когато корморани нанасят сериозно увреждане на използването с търговски цели на водния обект, различно от риболова. Например, това може да важи за определени зони, използвани за рекреационни дейности, които могат да понесат икономически загуби в резултат на сериозно увреждане, причинено от корморани, например значително влошаване на качеството на водния басейн или на неговата привлекателност за туризъм поради замърсяване с екскременти на корморани. Ако предметът на дерогацията е свързан с риболовни дейности, тя следва да бъде отчетена като „увреждане върху рибните стопанства“, а не като „увреждане върху водите“.

Прилага се същото понятие за „сериозно увреждане“, както е описано по-горе в раздела за предотвратяване на сериозно увреждане върху рибните стопанства. Например, туристите, привлечени от природната красота на крайбрежните райони, могат да престанат да ги намират за привлекателни, след като там се заселят корморани, а също и заради силната миризма, идваща от местата, където те нощуват. На местно равнище спадащите цени на недвижимите имоти, както и намаляването на туризма и рекреационните дейности, могат да доведат до икономически загуби за местните жители и предприятията, които разчитат на приходи от туризма.

Ако наличието на голям брой корморани може да повлияе на качеството на питейната вода в определени водоеми, като основание за дерогацията следва да се посочи първото тире от член 9, параграф 1, буква а) (в интерес на общественото здраве и безопасност).

г. Дерогации за защита на флората и фауната

Четвъртата причина за дерогациите, приети съгласно член 9, параграф 1, буква а), се отнася до опазването на флората и фауната. Аргументите в полза на прилагането на дерогацията вероятно са най-силни, когато тя е свързана с опазването на популации от редки или застрашени видове, но не се ограничават само до такива видове.

Например, докладвани случаи на хищничество от страна на корморанite спрямо популациите на европейската речна змиорка (*Anguilla anguilla*), атлантическата сьомга (*Salmo salar*), мраморната пъстърва (*Salmo marmoratus*), липана (*Thymallus thymallus*) (вж. каре 2 по-долу), както и други видове риби, които са защитени (на равнището на ЕС или на национално равнище). Всеки случай следва да бъде разгледан задълбочено и решението по него да се вземе въз основа на становището на компетентните органи. Решенията следва да се основават на най-достоверната налична научна информация относно дългосрочното въздействие върху засегнатата(ите) популация(и).

Каре 2: Научноизследователски проект ProtectFish

През 2024 г. бе стартиран нов проект, финансиран от ЕС в рамките на програмата „Хоризонт Европа — научни изследвания и иновации“, наречен ProtectFish, с цел да се анализира популацията на големия корморан и нейното въздействие върху популациите на видове речни риби, включени в Директивата за местообитанията. В рамките на проекта, който е насочен предимно към популациите на речния липан, ще се проведат различни видове полеви експерименти, ще се прегледат наличните резултати и ще се организират консултации, семинари и интервюта с цел оценка и обобщаване на наличните знания относно ролята на хищничеството върху защитените речни риби.

Ролята на хищничеството и контрола върху хищничеството ще бъде измерена в речни участъци, патрулирани от стотици доброволци. В по-къси участъци от реките ще бъде проучено влиянието на изкуствени съоръжения, като мрежи, и естествени структури върху оцеляването на рибите. Данните от електрориболова ще се използват в съчетание с камери за наблюдение на дивите животни, за да се наблюдават и преброят хищниците и плячката, с цел оценка на въздействието на хищничеството върху рибите, защитени от ЕС.

Консорциумът, който реализира проекта, се състои от университети, научноизследователски институти и организации от Австрия, Белгия, Чехия, Дания, Германия, Италия, Полша и Швеция. Координацията се осъществява от Датския технически университет.

Допълнителна *информация е на разположение тук: https://protectfish.eu/*

Условие 3: Технически изисквания по член 9, параграф 2

В съответствие с член 9, параграф 2, в дерогацията трябва да бъдат посочени средствата, начините и методите за улавяне или убиване. Компетентният орган, оправомощен да декларира, че изискваните условия са изпълнени и да реши кои средства, съоръжения и методи могат да бъдат използвани, в какви граници и от кои лица. Поради това, са възможни различни конкретни случаи и обстоятелства, свързани с времето и мястото, които се отнасят до ограниченията върху дерогациите. Въпреки това, във всички случаи следва да се посочи броят на птиците, които биха били убити или изплашени (което е особено важно по време на периода на размножаване), като този брой следва да се проследява през целия период на прилагане на дерогацията. Това понякога се постига чрез ограничаване на броя на разрешенията и/или чрез въвеждане на национални или регионални квоти. Във всеки случай тези данни трябва да съответстват на основната цел на Директивата за птиците, а именно опазването на птиците.

Следователно трябва да се има предвид, че дерогационният режим не може да се използва самоцелно да се намали популацията, а за да се изпълни едно от условията за дерогация по член 9, параграф 1, а именно да се предотврати сериозно увреждане или да се защитят фауната и флората. Целта не е да се унищожат всички екземпляри в даден район, а да се намали броят им в съответствие със степента на увреждането, което трябва да бъде ограничено, или с целите за опазване на фауната и флората. Това обаче не изключва мерки, насочени към премахване или предотвратяване на гнездови колонии или нощни места за почивка в определени части на по-голяма територия, тъй като не изключва наличието на единични птици.

През периода на размножаване основният метод за контрол на размножаването на големите корморани е чрез интервенции, свързани с яйцата (например обмазване с масло или замяна с фалшиви яйца). Независимо от това, въпреки че няколко държави около Балтийско море вече използват този метод, в много други държави това не е така. Огнестрелните оръжия за убиване или плашене на птиците, както и устройствата за плашене (газови пистолети и др.), са основните методи, използвани по време на миграцията или презимуването.

Възможно е да се издават общи разрешения при спазване на формалните условия, посочени в член 9, параграф 2, т.е. разрешения, които не се издават на конкретни лица, а на обща категория упълномощени лица като собственици на земя и техните представители. Въпреки това, както е посочено в Насоките относно лова, за разлика от член 9, параграф 1, буква в), който изисква дерогациите да се предоставят при „строго контролирани условия“, формулировката на член 9, параграф 2 не изключва подобни общи разрешения за дерогации въз основа на член 9, параграф 1, буква а). В тази връзка, както е посочено и в Насоките относно лова в приложение на Директивата за птиците, като се приема, разбира се, че дерогацията обхваща всички аспекти, посочени в член 9, параграф 2, се очаква мотивите, обосноваващи предоставянето на дерогации на широка категория лица, да бъдат ясно посочени в самата дерогация.

Накрая, въпреки че дерогациите трябва да се прилагат на равнището на държавите членки, координацията между държавите членки би могла да бъде полезна (вж. каре 3).

Каре 3: Прилагането на дерогации по отношение на миграционните маршрути с цел предотвратяване на сериозно увреждане върху територията на друга държава членка

Възможно е да се приложи координиран контрол върху популациите, включително чрез прилагане на „дерогации за миграционни маршрути“, при които в една държава биха се предоставяли дерогации за видове като големия корморан, за да се предотврати сериозно увреждане в друга държава.

Този подход може да бъде приложен или в рамките на международен план за управление, разработен съгласно международна конвенция или споразумение, по което ЕС е страна, или в подобна рамка, одобрена от всички заинтересовани държави членки.

За да се установи координиран подход обаче, е от съществено значение да се разполага с точна и актуална информация, която да позволи определянето на подходящи референтни стойности за популацията на големия корморан (размер на популацията, ареал и обхват на местообитанията). На второ място, следва да се създаде надеждна и координирана система за наблюдение, която да предоставя редовни данни за броя, оцеляването и продуктивността.

След това трябва да се постигне съгласие относно референтната популация, благоприятна за миграционния маршрут, и да се определи праг на безопасност, за да се гарантира прилагането на принципа на предпазните мерки. Въз основа на това споразумение, за всяка държава би могло да се определи отделно референтно ниво. Следва да се постигне съгласие по въпроси като географския обхват на посочената по-горе координация и оценка на плановете за управление с цел преценка на състоянието на популациите, както и по координацията и оценката на подходите за управление.

Ето защо е от решаващо значение редовно да се оценява ситуацията, като по този начин се проследяват не само данните за популациите, оцеляването и продуктивността на вида, но и рибните стопанства, включително оценка на нанесеното увреждане. Това е от основно значение, за да се гарантира, че всички приложими условия по член 9 са изпълнени, както и за да се оцени ефективността на мерките, да се подпомогнат текущите управленски решения и адаптирането на стратегиите, когато е необходимо.

5. **Практически примери**

5.1. *Справяне с конфликтите с големия корморан в шарановите рибарници в Хърватия*

В Хърватия има 15 големи шаранови рибарника, които обхващат около 12 000 хектара. Всички те са важни зони за размножаване и миграция на водолюбиви птици и са включени в мрежата „Натура 2000“. Въпреки че големият корморан (*Phalacrocorax carbo sinensis*) не е вид, включен в списъка за класифициране като специална защитена зона (СЗЗ), той редовно се среща и се храни в шарановите рибарници. Въпреки че като гнездяща птица той не е толкова многоброен, съществува значителен натиск от страна на зимуващите птици, сред които преобладават кормораните, пристигащи от други части на Европа (всяка зима в Хърватия мигрират до 20 000 птици).

Големият корморан беше строго защитен вид в Хърватия до 1995 г., след което срещу държавата беше заведено дело в съда от редица рибни стопанства, които поискаха финансова компенсация за нанесените увреждания. Държавата загуби всички съдебни дела и беше принудена да изплаща големи суми в продължение на много години.

След години на съвместни усилия от страна на орнитолозите, както и на секторите за опазване на природата и рибарството, държавата се съгласи да предоставя на рибните стопанства годишни стимулиращи плащания за „поддържане на екосистемите на шарановите рибарници“ (вместо да изплаща обезщетения за нанесените увреждания). Тази мярка, която е в сила от 2008 г. и се ползва с широка подкрепа, продължава да се прилага и до днес.

Съгласно приоритетната рамка за действие на Хърватия за периода 2021—2027 г., в периода 2014—2016 г. Министерството на земеделието е предоставило държавна подкрепа на рибните стопанства „за поддържане на екосистемите на шарановите рибарници“ на обща стойност 3,5 милиона евро. От 2018 г. тази помощ беше преработена, за да представлява компенсация „за вреди, нанесени от различни видове птици и други животни в рибарници за отглеждане на шарани“, като общият размер на отпуснатите средства за периода 2018—2020 г. възлиза на 8,7 милиона евро. Компенсациите се изплащаха от държавния бюджет въз основа на годишни наредби на Министерството на земеделието и се отпускаха на хектар продуктивна площ на рибарниците. За специално защитените рибарници, в които ловът е забранен, подпомагането бе увеличено с 30 % през 2020 г. и с 50 % от 2021 г. насам. Подкрепата продължава и до днес, а през септември 2024 г. премията беше увеличена на 902,18 евро на хектар производствена площ.

През 2024 г. в рамките на Оперативната програма за рибарство и аквакултури на Република Хърватия за програмния период 2021—2027 г. беше активирана нова мярка, озаглавена „Мярка II.10. Аквакултури, които предоставят услуги за опазване на околната среда“. Тази мярка осигурява компенсация за допълнителните разходи и/или пропуснатите доходи, произтичащи от прилагането на методи в аквакултурата, които отговарят на специфичните нужди на околната среда и са обект на специални изисквания за управление, произтичащи от определянето на зони като част от мрежата „Натура 2000“. Както вече беше споменато, всички големи шаранови рибарници са част от мрежата „Натура 2000“ и трябва да прилагат мерки за опазване, определени в Наредбата за целите и мерките за опазване на специалните защитени зони.

Въпреки че шарановите рибарници не са определени специално за кормораните, тъй като този вид не е включен в приложение I към Директивата за птиците, тези птици са неразделна част от управлението на защитена зона от мрежата „Натура 2000“, тъй като те образуват плътни колонии заедно с други видове рибоядни птици, заради които зоната е била класифицирана. Те също използват рибарниците като места за хранене през зимата. Следователно всяко преследване или плашене на кормораните би имало пряко отрицателно въздействие и върху другите видове птици.

Мярката е отворена за периода от 1 август 2024 г. до 31 декември 2029 г. ([11]) (като последната година за допустимост е 2028 г.). Критериите за мярка II.10 включват оценка въз основа на статуса на защита на рибарника (специален резерват, природен парк), площ на рибарника (>1 000 ha; 400—1 000 ha; < 400 ha) и вид рибно стопанство (микро и малко; средно; голямо предприятие) ([12]). Премията е определена на 356 евро/ha ([13]) от регистрираната производствена площ на рибарника, но „не може да надвишава 35 % от годишния доход от продажбата на продукти от аквакултури на ползвателя, реализиран през референтната календарна година“. Тази надбавка се основава на изчисления от „Проекта за интегриране на Хърватия в мрежата „Натура 2000“ на ЕС — NIP“, в който бе използвана концепцията за алтернативните разходи чрез сравнение на приходите и разходите на конвенционалните рибарници с тези на екстензивните. Компенсацията се изплаща в размер на 70 % от бюджета на ЕС и 30 % от държавния бюджет.

В заключение, след няколко десетилетия на опити да се реши проблемът с кормораните в Хърватия чрез отстраняване или плашене на рибоядните птици и компенсиране на нанесените увреждания, ситуацията се подобри благодарение на пренасочването на усилията към предоставяне на стимули за запазване на биологичното разнообразие в екстензивните шаранови рибарници и за приемане на присъствието на рибоядни видове птици, и по-специално на корморанте. Предизвикателствата, които трябва да бъдат преодолени в бъдеще, са свързани с осигуряването на икономическата жизнеспособност на екстензивните шаранови развъдници и с развитието на други разнообразни услуги, основани на природните ценности.

5.2. *Управление на популацията на корморанте в Дания*

Настоящият план за управление на конфликта между големия корморан и рибните стопанства в Дания беше публикуван през март 2022 г. и се основава на принципа за местно управление на конфликти, установен в предишния план, който беше в сила от 2016 до 2020 г. Целта на плана е да се намери баланс между поддържането на жизнеспособни популации на вида и отчитането на опасенията на риболовната индустрия.

Популацията на корморанте в Дания започна да нараства през 80-те години на XX век благодарение на по-ефективната защита както в Дания, така и в останалата част на Европа. От 1993 до 2006 г. популацията се запази относително стабилна — около 39 000 двойки. След това броят им спадна до около 25 000 през 2013 г., но впоследствие се увеличи и след това се стабилизира. През 2020 г. популацията в Дания се оценяваше на близо 32 000 двойки.

Принципът, на който се основава планът за управление на конфликтите, е, че проблемите, свързани с корморанте, трябва да се решават на местно равнище. Следва да се ограничи храненето на корморанте в районите, които са важни за рибните запаси и където се срещат уязвими видове риби. Дания е определила редица приоритетни области, в които се съсредоточават по-голямата част от усилията, свързани с управлението на гнездовите колонии.

Преди да се прибегне до летални методи за контрол, трябва първо да се опитат други решения, като плашене на птиците или използване на технически средства за отблъскване, и те да се прилагат доколкото това е практически и икономически възможно, с цел предотвратяване на увреждания. Ако тези мерки се окажат недостатъчни, могат да бъдат предприети регулаторни мерки, които включват отстрел, обмазване на яйцата с масло или унищожаване на гнездата и яйцата. Тези мерки могат да бъдат предприети само след предварително разрешение. Практиката показва, че при големия корморан използването на техниките за плашене, съчетано с ограничено летално унищожаване, повишава ефективността на плашенето.

Освен разрешение от Датската агенция по околната среда, за лов са необходими и валиден ловен лиценз, както и разрешение от собственика на земята. Леталният контрол може да се извършва в периода от 1 август до 31 март (както и от 1 април до 1 май, с цел опазване на писията, сьомгата и пъстървата, мигриращи към морето).

Може да бъде разрешено обмазването на яйцата с масло и/или унищожаването на гнездата и яйцата с цел намаляване на размера на съществуващите колонии или предотвратяване на създаването на нови колонии. Те могат да се провеждат в колониите на кормораните, посочени в плана за управление, в колонии, разположени в радиус от 30 километра от крайбрежни зони, определени като важни за риболова и рибните запаси, или в реки и езера, в които се срещат рипус, липан, сьомга, пъстърва или змиорка, както и в колонии, разположени на повече от 30 километра от такива определени зони, ако може да се докаже, че колонията е причина за сериозно увреждане върху рибата, рибните стопанства и интересите на риболовния сектор. За обмазването на яйцата с масло, както и за унищожаването на гнездата и яйцата, са необходими разрешение от Агенцията по околната среда и съгласие от собственика на земята.

Планът беше изготвен в сътрудничество с установената работна група по въпросите на кормораните и беше финализиран от Министерството на околната среда. Програмата няма определен краен срок, но ще бъде подлагана на оценка, а нейните инструменти ще бъдат актуализирани, за да отразяват новите познания и опит, натрупани в тази област.

Каре 4: Правилно ли е да се счита, че големите корморани представляват сериозна заплаха за различни рибни популации в Нидерландия?

Mennobart van Eerden и Stef van Rijn направиха преглед на резултатите от дългосрочното си наблюдение в Нидерландия и публикуваха своите наблюдения в списание Ravon 87, декември 2022 г., том 24 | бр. 4, стр. 78—81,

https://natuurtijdschriften.nl/pub/1019938/RAVON2022024004004.pdf.

Резюме

Нидерландия „никога не е предприемала мерки за контрол на популациите“. Въпреки това, популацията на гнездящите двойки има тенденция към намаляване, особено в района на големите езера в района на Айселмеер (спад с над 80 %), което съвпада с отчетливо намаляване на наличието на хранителни вещества. След като през 70-те и 80-те години на XX век бяха основното място за обитаване на вида, гнездовите колонии значително са намалели и са се преместили към по-малките водоеми във вътрешността на страната. Тези по-малки водоеми се отличават с много по-добро качество на водата и по-богати рибни запаси. От дългосрочните данни за консумацията на риба става ясно, че кормораните се хранят предимно с многобройни дребни риби (7—25 сантиметра). Тъй като хранителният им режим (съгласно проучвания въз основа на анализа на отолити) до голяма степен отразява състава на рибните популации, се счита, че големите корморани реагират на наличието на риба на принципа от долу нагоре. При съчетание с естествен улов от 20 % или по-малко от рибния запас, на ниво водна система няма основание за страх от хищничеството на големия корморан. Това може да се случи на местно ниво само в малки или силно зарибени водоеми, особено когато липсват укрития за рибите (мъртва дървесина, макрофити и др.). Управлението на рибните местообитания изглежда като полезна мярка за намаляване на риска от хищничество от страна на големите корморани, особено в близост до язовирни стени, шлюзове или рибни проходи.

6. **Докладване относно дерогациите**

Прозрачното докладване относно дерогациите и координираният отстрел са от жизненоважно значение за изграждането на доверие сред заинтересованите страни и за гарантиране на спазването на международните споразумения. Поради това, Комисията разработи онлайн инструменти за преглед на данните за дерогациите ([10]). Те съдържат подробна информация за годишните дерогации, подадени от държавите членки, както и статистически данни за пълнотата на тези доклади:

— общ преглед на дерогациите и изключенията от защитата на видовете в ЕС;

— индивидуални дерогации и подробна информация за тях; и

— пълнота на данните в националните доклади относно дерогациите и изключенията.

([10]) Общ преглед на дерогациите и изключенията от защитата на видовете в ЕС |Европейска агенция за околна среда.

7. **Допълнителна информация**

Документи от финансирания от ЕС проект INTERCAFE, в рамките на който се осъществи тясно сътрудничество с основните заинтересовани страни с цел подробно проучване на различните конфликти между корморанте и рибните стопанства, са достъпни на адрес: https://www.ceh.ac.uk/our-science/projects/intercafe.

Обобщаващи документи относно разпространението, ареала, екологията, състоянието и тенденциите на популацията на големия корморан, взаимодействията му с рибата, рибните стопанства и аквакултурите, както и управлението на конфликтите между корморанте и рибното стопанство, са достъпни на уебстраницата на Комисията, посветена на Директивата за птиците:

— често задавани въпроси за екологията на корморанте за по-добро разбиране на неговата биология, екология и поведение;

— брой и разпространение на корморанте в Европа за обяснение на наблюдението и преброяването на броя на корморанте в ЕС;

— взаимодействията между корморанте, рибите и рибните стопанства, които са най-честите източници на конфликти;

— управление на конфликтите между корморанте и рибните стопанства — обобщение на информацията относно мерките и инструментите за управление, използвани за намаляване на проблемите, свързани с корморанте, в риболова;

— социални, културни и правни аспекти на проблемите, свързани с корморанте и рибните стопанства, както и екологията на птиците и рибите;

— обширна библиография с най-важните публикации по темата (над 5 000 публикации с възможност за търсене по ключови думи).